

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

**ΠΜΣ "Δημόσια Διοίκηση - Δημόσιο Μάνατζμεντ"
MSc "Public Administration – Public Management"**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης
ως μέσο για τη βελτίωση της νομοθετικής παραγωγής**

Regulatory Impact Assessment as a means for improving the quality of legislation

Βασίλειος Τσίμος (ΔΜ 2048)

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Μαρία Ηλιάνα Πραβίτα

Αθήνα

Ιούνιος 2022

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Αυτή η διπλωματική εργασία υποβάλλεται από τον Βασίλειο Τσίμο (ΑΜ: ΔΜ2048), συγγραφέα της, ως μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Δημόσια Διοίκηση – Δημόσιο Μάνατζμεντ» του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής.

Υπεύθυνα δηλώνεται ότι, η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία είναι πρωτότυπη και ότι εκπονήθηκε αποκλειστικά και μόνο από τον Υπογράφοντα, και μόνο για την απόκτηση του συγκεκριμένου μεταπτυχιακού τίτλου. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει αξιολογηθεί στο πλαίσιο άλλου μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό.

Σε περίπτωση που διαπιστωθεί ότι μέρος της διπλωματικής εργασίας δεν αποτελεί πρωτότυπη εργασία, αλλά αντιγραφή ήδη δημοσιευμένης εργασίας, ο φοιτητής θα απορρίπτεται οριστικά από το συγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών.

Βασίλειος Τσίμος

*«Διά τῶν καλῶν νόμων ἀποκαταστῶνται χρηστὰ τὰ ἦθη τῶν πολιτῶν, καί ὅσον
περισσότερον εἶναι καλοηθῆς ὁ λαός, τόσον εὐκολότερος ὑπακούονται οἱ νόμοι»
Ἀνωνύμου του Ἑλληνοσ - Ἑλληνική Νομαρχία (1806)*

Περίληψη

Η αποτύπωση της αναγκαιότητας θέσπισης ενός νέου κανόνα δικαίου καθώς και η εκτίμηση των συνεπειών από εφαρμογή του σε οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο, είναι σημαντική για την τήρηση των αρχών Καλής Νομοθέτησης, των αρχών δηλαδή της δημόσιας πολιτικής που στοχεύει στην βελτιωμένη ποιότητα, αλλά και στη βελτιωμένη διαδικασία παραγωγής μιας γενικής και απρόσωπης ρύθμισης. Στην εργασία αυτή, επιδιώκουμε να μελετήσουμε το βασικό ρόλο της Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης στη νομοπαρασκευαστική διαδικασία, καθώς επίσης να διερευνήσουμε εάν αυτός επιτυγχάνεται και σε ποιο βαθμό, στα πλαίσια υλοποίησης τελικά της εν λόγω δημόσιας πολιτικής. Θα εξεταστούν οι επιμέρους ενότητες που τη συνθέτουν (ως έκθεση-‘ομπρέλα’). Επιπλέον, μετά από απογραφή των ρυθμίσεων που ψηφίσθηκαν στο Ελληνικό Κοινοβούλιο μέσα στην τελευταία διετία και αναλύοντας τα δεδομένα που προκύπτουν, θα καταλήξουμε στα συμπεράσματα σχετικά με τη συνδρομή, καθοριστική ή όχι, της Ανάλυσης, στη βελτίωση, αφενός, της νομοπαραγωγικής διαδικασίας και, αφετέρου, του παραγόμενου τελικά αποτελέσματος.

Λέξεις κλειδιά: ρυθμιστική διακυβέρνηση, κανονιστική μεταρρύθμιση, καλή νομοθέτηση, ανάλυση συνεπειών ρύθμισης

Abstract

The depiction of the necessity of establishing a new law, as well as the assessment of the consequences of its application at an economic, social and environmental level, is important for the observance of the principles of Better Regulation, i.e., the principles of public policy aimed and improved quality, but also at the improved production process of a general and impersonal regulation. In this thesis, we seek to study the basic role of the Regulatory Impact Assessment in the legislative process as well as to explore whether this is achieved and to what extent, in the context of the implementation of the above mentioned public policy. We will examine the individual sections that compose it (as an ‘umbrella’-report). Moreover, after an inventory of the regulations voted in the Greek Parliament within the last two years and analyzing the data that emerge, we will come to conclusions regarding the contribution, decisive or not, of the Analysis, to the improvement, on the one hand, of the legislative process and, on the other hand, of the result finally produced.

Key words: regulatory governance, regulatory reform, better regulation, regulatory impact assessment

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	8
Κεφάλαιο 1.....	10
Η νομοθεσία ως η πεμπτούσια της πολιτικής πρακτικής και της άσκησης της εξουσίας.....	10
1.1 Σύνταγμα, Κανονισμός της Βουλής και νόμος περί «Επιτελικού Κράτους»: Το πλαίσιο παραγωγής των ρυθμίσεων	10
1.1.α: Τι υπαγορεύει το Σύνταγμα.....	10
1.1.β: Οι προβλέψεις του Κανονισμού της Βουλής	12
1.1.γ: Ο προσδιορισμός της νομοπαραγωγικής διαδικασίας στο νόμο 4622/2019	14
1.2 Η Κανονιστική Μεταρρύθμιση ως πολιτική βελτίωσης των παραγόμενων ρυθμίσεων	18
1.2.α: Οι αρχές και τα μέσα της Καλής ή Καλύτερης Νομοθέτησης.....	18
1.2.β: Ο ρόλος του διεθνούς περιβάλλοντος στη διαμόρφωση των αρχών και διαδικασιών της Ρυθμιστικής Διακυβέρνησης.....	29
Κεφάλαιο 2.....	34
Ποια η πραγματικότητα της νομοθετικής πολιτικής στην Ελλάδα.....	34
2.1 Ελληνική έννομη τάξη και πολυνομία	34
2.2. Ελληνική έννομη τάξη και κακονομία	37
Κεφάλαιο 3.....	40
Βελτίωση της διαδικασίας του νομοθετείν: Η ανάλυση κανονιστικών επιπτώσεων	40
3.1 Η μετάβαση από την «Έκθεση Αξιολόγησης Συνεπειών Ρυθμίσεων» της πρωθυπουργικής εγκυκλίου Υ190/2006 και την «Ανάλυση συνεπειών ρυθμίσεων» του ν. 4048/2012 στην «Ανάλυση» του ν. 4622/2019.....	40
3.2 Η δομή και η λειτουργία της Ανάλυσης.....	47
3.3 Η ψηφιακή Ανάλυση.....	57

Κεφάλαιο 4.....	60
Τεκμήρια εφαρμογής: Απογραφή των νόμων που εκδόθηκαν μετά τον ν. 4622/2019 και εμπειρική ανάλυση των σχεδίων νόμων που έπρεπε να συνοδεύονται από Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης.....	60
4.1 Αριθμητικά στοιχεία.....	60
4.2 Ποιοτικά χαρακτηριστικά.....	78
4.3 Αρχικά συμπεράσματα.....	80
Κεφάλαιο 5.....	82
Τελικά συμπεράσματα	82
5.1 Συμπεράσματα.....	82
5.2 Προτάσεις.....	84

Εισαγωγή

Η ποιότητα της νομοθετικής ύλης καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τη λειτουργία του κράτους, τη ζωή των πολιτών καθώς και τις μεταξύ τους σχέσεις.

Η καλή νομοθέτηση είναι η βάση πάνω στην οποία στηρίζεται η ποιότητα των κανόνων δικαίου που διαμορφώνουν την έννομη τάξη.

Η νομοπαρασκευαστική διαδικασία και η τήρηση των αρχών της καλής νομοθέτησης, ως επιμέρους πολιτικής της ρυθμιστικής διακυβέρνησης αφενός, και αφετέρου η επίδραση της ανάλυσης συνεπειών της ρύθμισης στη βελτίωση του παραγόμενου αποτελέσματος, συνιστούν το αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Στα πέντε κεφάλαια που αποτελούν τη μελέτη που ακολουθεί, θα προσεγγιστούν:

Στο Κεφάλαιο 1, αρχικά το πλαίσιο παραγωγής των ρυθμίσεων και της ένταξης των κανόνων δικαίου στην ελληνική έννομη τάξη, το οποίο διαμορφώνεται από το Σύνταγμα, τον Κανονισμό της Βουλής και το νόμο 4622/2019 περί Επιτελικού κράτους. Θα εξεταστεί τι υπαγορεύει το Σύνταγμα, τι προβλέπει ο Κανονισμός και τι ορίζει ο νόμος για τη νομοπαρασκευαστική διαδικασία. Θα μας απασχολήσει κυρίως το προ-κοινοβουλευτικό στάδιο της διαδικασίας.

Στο ίδιο κεφάλαιο στη συνέχεια θα αναλυθούν οι αρχές και τα μέσα της καλής νομοθέτησης καθώς και ο ρόλος που διαδραματίζουν κυρίως ο Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη και η Ευρωπαϊκή Ένωση στην κινητοποίηση των κρατών μελών σχετικά με τη βελτίωση των κανόνων δικαίου, με περισσότερο οικονομικο-κοινωνικά κριτήρια και με στόχο την αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα των ρυθμίσεων.

Στο Κεφάλαιο 2, διερευνώνται τα δύο βασικά χαρακτηριστικά παθογένειας της Ελληνικής έννομης τάξης και πώς αυτά διαμορφώνουν έως και σήμερα την προβληματική πραγματικότητα της νομοθετικής πολιτικής στη χώρα. Ειδικά ο υπερπληθωρισμός των ρυθμίσεων που αποτελεί εγχώριο χαρακτηριστικό, όχι όμως μόνον ελληνικό προνόμιο. Σκοπός είναι να αναδειχθεί η επίδραση της πολυνομίας και της παραγόμενης – από αυτή κυρίως – κακονομίας αφενός στη λειτουργία των θεσμών και αφετέρου στην οικονομία και την κοινωνία.

Η βελτίωση της διαδικασίας του νομοθετείν, μέσα από τον καθορισμό ομοιόμορφης και τυποποιημένης νομοπαρασκευαστικής μεθοδολογίας και την αξιοποίηση της ανάλυσης κανονιστικών επιπτώσεων, που λαμβάνει τη σημερινή μορφή ως Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης (καθώς και η μετάβαση σε αυτή τη μορφή της), εξετάζονται στο Κεφάλαιο 3 της εργασίας. Αναλύονται εδώ η ίδια η Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης, ως προς τη δομή και τη λειτουργία της αλλά και η εκδοχή της ψηφιακής της σύνταξης και υποβολής. Με δεδομένο ότι από τη βιβλιογραφία δεν προκύπτει κάτι άλλο, όσα καταγράφονται στο κεφάλαιο αυτό είναι στοιχεία που προσθέτουν στη μελέτη της Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης.

Στο Κεφάλαιο 4 συγκεντρώνονται τεκμήρια σχετικά με την εφαρμογή της Ανάλυσης. Λαμβάνονται υπόψη οι τυπικοί νόμοι που εκδόθηκαν μετά τη θέση σε ισχύ του ν. 4622/2019 και έπρεπε να συνοδεύονται από Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης. Η καταγραφή γίνεται σε πίνακες ανά έτος και καλύπτεται η χρονική περίοδος Ιουλίου 2020 - Μαΐου 2022. Παρουσιάζονται κριτικά τα αριθμητικά και ποιοτικά στοιχεία που προέκυψαν, όσον αφορά τη σύνταξη της Ανάλυσης αλλά και την παροχή στοιχείων ως προς την εμφάνιση πιθανών κινδύνων από την εφαρμογή των προωθούμενων ρυθμίσεων.

Τα τελικά συμπεράσματα και ορισμένες προτάσεις διατυπώνονται στο τελευταίο Κεφάλαιο 5.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε σε αυτή τη διπλωματική εργασία είναι σύνθετη. Συγκεκριμένα δευτερογενής έρευνα με επισκόπηση πηγών και βιβλιογραφίας, και πρωτογενής έρευνα με απογραφή των νόμων που αναμενόταν να συνοδεύονται από Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης.

Στόχος της εργασίας είναι η ανάδειξη της σημασίας που έχει η ορθή χρήση της Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης από τους εμπλεκόμενους στη νομοπαρασκευαστική διαδικασία για τη βελτίωση των νομοθετημάτων, αλλά και η εξακρίβωση του βαθμού στον οποίο αυτό επιτυγχάνεται.

Κεφάλαιο 1

Η νομοθεσία ως η πεμπτοσύια της πολιτικής πρακτικής και της άσκησης της εξουσίας

1.1 Σύνταγμα, Κανονισμός της Βουλής και νόμος περί «Επιτελικού Κράτους»: Το πλαίσιο παραγωγής των ρυθμίσεων

Το πλαίσιο παραγωγής των ρυθμίσεων και της ένταξης των κανόνων δικαίου στην ελληνική έννομη τάξη, σχηματίζεται από τρεις καθοριστικούς πυλώνες. Το Σύνταγμα, ο Κανονισμός της Βουλής και ο νόμος που ορίζει τη Νομοπαρασκευαστική Διαδικασία αποτελούν αυτούς τους τρεις πυλώνες.

1.1.α: Τι υπαγορεύει το Σύνταγμα

Το Κράτος οργανώνεται και λειτουργεί σύμφωνα με το Σύνταγμα, όπως αυτό ορίζει στο τρίτο του μέρος. Στο άρθ. 26 του ρυθμίζεται η διάκριση των τριών λειτουργιών της Πολιτείας:

«1. Η νομοθετική λειτουργία ασκείται από τη Βουλή και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. 2. Η εκτελεστική λειτουργία ασκείται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και την Κυβέρνηση. 3. Η δικαστική λειτουργία ασκείται από τα δικαστήρια· οι αποφάσεις τους εκτελούνται στο όνομα του Ελληνικού Λαού».

Το Σύνταγμα καθορίζει τα θεσμικά πολιτειακά όργανα που νομοθετούν¹, ασκούν δηλαδή την πρώτη κατά σειρά από τις τρεις ανεξάρτητες λειτουργίες-εξουσίες του Κράτους².

Ορίζει κατά συνέπεια ποιος εντάσσει τις ρυθμίσεις στην έννομη τάξη της χώρας καθώς και ποιος έχει το δικαίωμα να προτείνει νέες ρυθμίσεις ή την τροποποίηση παλαιότερων:

«1. Το δικαίωμα πρότασης νόμων ανήκει στη Βουλή και στην Κυβέρνηση», άρθ. 73 Σ, παρ.

1³. Προσδιορίζεται, επίσης, με ποιο τρόπο νομοθετούν τα συνταγματικά προβλεπόμενα

1 «Η άσκηση της νομοθετικής λειτουργίας ρυθμίζεται κατά πρώτο λόγο από το άρθρο 26 του Συντάγματος, όπου κατοχυρώνεται η διάκριση των εξουσιών και ορίζεται στην παράγραφο 1 ότι η νομοθετική λειτουργία ασκείται από τη Βουλή και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας» (Βούτσης Ν., 2017:3)

2 «Το σύγχρονο κράτος με τις τρεις εξουσίες-λειτουργίες του (νομοθετική-εκτελεστική-δικαστική) προσπαθεί να ανταπεξέλθει στην πληθώρα και στην πολυπλοκότητα των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι πολίτες» (Τζέμος Β., 2013)

3 «6. Με υπογραφή πεντακοσίων χιλιάδων πολιτών που έχουν δικαίωμα ψήφου, μπορούν να κατατίθενται έως δύο ανά κοινοβουλευτική περίοδο προτάσεις νόμων στη Βουλή, οι οποίες με απόφαση του Προέδρου

όργανα, πώς διεξάγεται η διαδικασία στο Κοινοβούλιο⁴: άρθ. 72 Σ (αρμοδιότητες Ολομέλειας, τμήματος διακοπής των εργασιών και διαρκών επιτροπών), άρθ. 76 Σ (συζήτηση και ψήφιση νομοσχεδίων και προτάσεων νόμων), καθώς και ποια είναι τα απαραίτητα στοιχεία που πρέπει να συνοδεύουν τις προτεινόμενες προς νομοθέτηση ρυθμίσεις: άρθ. 74 Σ (διαδικασία εισαγωγής για συζήτηση νομοσχεδίων και προτάσεων νόμων). Οι παραπάνω, όπως και άλλες στο Σύνταγμα διατάξεις, θεσπίζουν αρχές και μέσα για την ορθολογική νομοπαραγωγική διαδικασία (παρά το γεγονός ότι δεν αναφέρεται σε κανένα σημείο του συνταγματικού κειμένου ο όρος «καλή νομοθέτηση»).

«Το Σύνταγμα (όπως εξειδικεύεται στον Κανονισμό της Βουλής) προβλέπει μια σειρά από αιτιολογικές εκθέσεις και γνωμοδοτήσεις, οι οποίες πρέπει να συνοδεύουν την κατάθεση του νομοσχεδίου ή της πρότασης νόμου στη Βουλή. Πρόκειται για την αιτιολογική έκθεση (άρθρο 74 παρ. 1 Σ), την έκθεση με τις τροποποιούμενες διατάξεις (άρθρο 74 παρ. 4 Σ), την έκθεση του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους σχετικά με την επιβάρυνση του προϋπολογισμού (άρθρο 75 παρ. 1 και 2 Σ), την έκθεση του Υπουργού Οικονομικών και του εκάστοτε αρμόδιου Υπουργού για την κάλυψη των δαπανών (άρθρο 75 παρ. 3 Σ) και τη γνωμοδότηση του Ελεγκτικού Συνεδρίου στα συνταξιοδοτικά νομοσχέδια (άρθρο 73 παρ. 2 Σ)» (Βλαχόπουλος Σ., 2017:29).

Παρά βέβαια τις συνταγματικές επιταγές, η διάκριση της νομοθετικής εξουσίας από τις άλλες δύο, «έχει στην πράξη αποδυναμωθεί, επειδή οι κυβερνήσεις κοινοβουλευτικής αυτοδυναμίας καθιστούν νόμους του κράτους δικές τους νομοθετικές πρωτοβουλίες, αφού είναι σχεδόν αδύνατη η καταψήφιση σχεδίου νόμου από τη Βουλή» (Βούτσης Ν., 2017:3). Οι δημόσιες πολιτικές, οι πολιτικές που η εκτελεστική εξουσία επιλέγει να εφαρμόσει, προσλαμβάνουν τον νομιμοποιητικό τους μανδύα στο Κοινοβούλιο (Μακρυδημήτρης, Α., 1991) αλλά είναι γενικά αποδεκτό ότι η διαφοροποίηση των εξουσιών δεν αποκλείει τη διασταύρωσή τους. Μάλιστα, ο μεταξύ τους έλεγχος ενδεχομένως να συνεισφέρει στην

της παραπέμπονται στην οικεία κοινοβουλευτική επιτροπή προς επεξεργασία και εν συνεχεία εισάγονται υποχρεωτικά προς συζήτηση και ψήφιση στην Ολομέλεια του Σώματος. Οι προτάσεις νόμων του προηγούμενου εδαφίου δεν μπορεί να αφορούν θέματα δημοσιονομικά, εξωτερικής πολιτικής και εθνικής άμυνας. Νόμος ορίζει τους όρους και τις προϋποθέσεις εφαρμογής της παρούσας παραγράφου» Ψήφισμα της 25ης Νοεμβρίου 2019 της Θ' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων

4 «Η νομοθετική διαδικασία διεξάγεται κατά το Σύνταγμα στο Κοινοβούλιο, από τα κόμματα, δια της κοινοβουλευτικής αυτών εκπροσώπησης» (Παναγιωτόπουλος Ν., 2017:26)

καλύτερη λειτουργία του κράτους και για τον λόγο αυτόν επιδιώκεται η «ευχέρεια της αμοιβαίας συνεργασίας και ανάσχεσης» (Μανιτάκης Α., 2002)⁵.

Τέλος, το Σύνταγμα (άρθ. 77) αναγνωρίζει πως και η αυθεντική ερμηνεία των νόμων ανήκει στη νομοθετική λειτουργία.

1.1.β: Οι προβλέψεις του Κανονισμού της Βουλής

*Η παλαιότερη ιστορικά, αλλά και σημαντικότερη αρμοδιότητα της Βουλής των Ελλήνων είναι η νομοθετική, δηλαδή η θέσπιση κανόνων δικαίου. Τη νομοθετική αρμοδιότητα αυτή δεν θα πρέπει να την εννοήσουμε μόνον με τη στενή έννοια, δηλ. την ψήφιση τυπικών νόμων.*⁶

Ο Κανονισμός της Βουλής, ως ο δεύτερος πυλώνας δημιουργίας του θεσμικού πλαισίου νομοπαραγωγής, εξειδικεύει τις υπαγορεύσεις του Συντάγματος. Στα άρθ. 84, 85 και 87 ο Κανονισμός προβλέπει όλα τα σχετικά με τη νομοθετική πρωτοβουλία, τον τρόπο κατάθεσης και το περιεχόμενο που απαιτείται να έχουν τα νομοσχέδια και οι προτάσεις νόμων. Δηλαδή ρυθμίζει τα σχετικά με τη διαδικασία πριν τη συζήτηση και ψήφιση στο Κοινοβούλιο του προς θέσπιση κανόνα.

Το στάδιο της νομοπαραγωγικής διαδικασίας είναι εκείνο που σε αυτή εδώ τη μελέτη μάς απασχολεί ειδικότερα, αφού αφορά την προπαρασκευή των ρυθμίσεων.

Συγκεκριμένα στο άρθ. 84 με το δικαίωμα πρότασης νόμων να ανήκει στη Βουλή και στην Κυβέρνηση, καθορίζεται αφενός το δικαίωμα των βουλευτών να καταθέτουν προτάσεις νόμων, τροπολογιών και προσθηκών στις προς ψήφιση ρυθμίσεις, και αφετέρου των υπουργών να υποβάλλουν προς ψήφιση νομοσχέδια, τροπολογίες και προσθήκες.

Στο αμέσως επόμενο άρθ. 85 περιλαμβάνεται πρόνοια για τον τρόπο κατάθεσης και το περιεχόμενο των σχεδίων και προτάσεων νόμων. Επαναλαμβάνεται εν προκειμένω η απαίτηση του άρθ. 74 παρ. 5 του Συντάγματος, ορίζοντας ότι τα νομοσχέδια και οι προτάσεις νόμων «δεν πρέπει να περιέχουν διατάξεις άσχετες προς το κύριο αντικείμενό τους». Απαίτηση που αποσκοπεί στην καλή νομοθέτηση και που παγίως παραβιάζεται

⁵ [Η διάκριση των εξουσιών ως οργανωτική βάση του κράτους ή ως πολιτική αρχή - constitutionalism.gr](http://www.constitutionalism.gr), ανακτήθηκε 7.5.2022

⁶ [Νομοθετική Διαδικασία \(hellenicparliament.gr\)](http://www.hellenicparliament.gr)

(Βλαχόπουλος Σ., 2017:30). Εξειδικεύονται, επίσης, οι συνταγματικές επιταγές αναφορικά με την υποβολή συνοδευτικά στα νομοσχέδια και στις προτάσεις νόμων, των γνωμοδοτήσεων και εκθέσεων⁷ που αναφέρονται στα άρθ. 73, 74 και 75 του Συντάγματος και για τις οποίες έγινε λόγος προηγουμένως, ενώ προσδιορίζεται πότε αυτές δεν απαιτούνται: *«Έκθεση αξιολόγησης και έκθεση δημόσιας διαβούλευσης δεν απαιτούνται εάν το νομοσχέδιο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των ειδικών νομοθετικών διαδικασιών των άρθρων 111-112 και 114-123 ή εάν το νομοσχέδιο έχει χαρακτηριστεί από την Κυβέρνηση κατεπείγον. Στην τελευταία περίπτωση απαιτείται να συνοδεύεται από συνοπτική έκθεση αξιολόγησης»*.

Στο άρθ. 87 ο Κανονισμός της Βουλής ρυθμίζει τα περί κατάθεσης τροπολογιών στα προς ψήφιση νομοσχέδια, θέτοντας όχι μόνο χρονικούς περιορισμούς στην κατάθεσή τους (*«κατατίθενται τρεις τουλάχιστον ημέρες, πριν από την έναρξη της συζήτησης»*) αλλά πολύ περισσότερο επαναλαμβάνοντας τις υπαγορεύσεις του Συντάγματος: *«Οι τροπολογίες πρέπει να σχετίζονται με το κύριο αντικείμενο του νομοσχεδίου ή της πρότασης νόμου»* και επιπλέον *«Οι τροπολογίες που προέρχονται από τη Βουλή πρέπει να είναι σύμφωνες με τη διάταξη του άρθρου 73 παρ. 3 του Συντάγματος»*. Πρόκειται για ένα σημείο της νομοπαραγωγικής διαδικασίας για το οποίο έχουν αφιερωθεί πολλές συζητήσεις, έρευνα και μελέτες, αποτελώντας για πολλούς στοιχείο παθογένειας της έννομης τάξης και του συστήματος ρυθμίσεων⁸.

Το μέρος του πλαισίου παραγωγής των ρυθμίσεων που ορίζει ο Κανονισμός περιλαμβάνει και διατάξεις συναφείς με τη διαδικασία συζήτησης και ψήφισης των σχεδίων νόμων και των τροπολογιών (άρθ. 101), την ψήφιση των κατεπειγόντων σχεδίων και προτάσεων νόμων (άρθ. 109), όπως επίσης προβλέψεις περί ειδικών νομοθετικών διαδικασιών (άρθ. 111-112), της ψήφισης νομοσχεδίων και προτάσεων νόμων για τη σύσταση ειδικών

7 Σύμφωνα με τον Κανονισμό της Βουλής (άρθ. 85 παρ. 3), *«τα νομοσχέδια συνοδεύονται υποχρεωτικά από έκθεση αξιολόγησης των συνεπειών της ρύθμισης»*. Το επισπεύδον υπουργείο καταθέτει συνοδευτική έκθεση ανάλυσης συνεπειών επί του σχεδίου νόμου που επιχειρεί να φέρει προς ψήφιση στη Βουλή. Η έκθεση αυτή πρέπει να συνοδεύει κάθε νομοσχέδιο (με εξαίρεση εκείνα που χαρακτηρίζονται ως κατεπείγοντα βάσει του άρθ. 85 του Κανονισμού της Βουλής) και να αναρτάται στον οικείο διαδικτυακό τόπο στον οποίο λαμβάνει χώρα η διαβούλευση επί του σχεδίου νόμου (π.χ. <http://www.opengov.gr/armodiouypourgeio>). *ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ - ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗΣ*, 2013, Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης

8 *«... η έννομη τάξη δεν είναι σύνολο διατάξεων, είναι συστήματα ρυθμίσεων και οτιδήποτε τροποποιείται θα πρέπει αρμονικά να εντάσσεται στα ισχύοντα συστήματα ρυθμίσεων»* (Βροντάκης Μ., 2017:84)

επιτροπών σύνταξης και κύρωσης κωδίκων και για την κύρωση διεθνών συνθηκών ή συμβάσεων.

1.1.γ: Ο προσδιορισμός της νομοπαραγωγικής διαδικασίας στο νόμο 4622/2019

Η νομοπαραγωγική διαδικασία περιγράφεται με κάθε λεπτομέρεια, βήμα προς βήμα, στο τρίτο μέρος του ν. 4622/2019⁹ και ειδικότερα στο άρθρ. 63 «Νομοπαρασκευαστική διαδικασία Σχεδίων Νόμων και Κανονιστικών Πράξεων», προσδιορίζοντας έτσι ο νόμος ως τρίτος πυλώνας (μαζί με το Σύνταγμα και τον Κανονισμό της Βουλής) το πλαίσιο της ρυθμιστικής παραγωγής. Σχηματικά και εντελώς συνοπτικά τα βήματα αυτά είναι:

- επιλογή προσχεδίου νόμου ή κατευθυντήριων γραμμών:
ο αρμόδιος υπουργός δύναται εναλλακτικά να επιλέγει i) τη σύνταξη προσχεδίου νόμου το οποίο θα συνοδεύεται από προκαταρκτική ανάλυση συνεπειών ρύθμισης (Ανάλυση) με στοιχεία που κρίνονται αναγκαία και τα οποία θα περιλαμβάνονται σε αυτή και ii) την αποστολή κατευθυντήριων γραμμών της σχεδιαζόμενης ρύθμισης και των στοιχείων που είναι σκόπιμο να εμπεριέχονται στην ανάλυση συνεπειών ρύθμισης
- εκκίνηση διαδικασίας:
υποβολή σχεδίου νόμου ή κατευθυντήριων γραμμών, ανάλογα με την υπουργική επιλογή, στην Υπηρεσία Συντονισμού του επισπεύδοντος υπουργείου, η οποία με τη σειρά της προωθεί στη Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων (ΓΓΝΚΘ) της Προεδρίας της Κυβέρνησης. Ο Γενικός Γραμματέας Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων, τότε, αρμοδίως συστήνει ad hoc νομοπαρασκευαστική επιτροπή, αποτελούμενη από στελέχη του υπουργείου και της Προεδρίας της Κυβέρνησης. Η σύνθεση συμπληρώνεται από συνεργάτες του αρμόδιου υπουργού ή των συναρμόδιων υπουργών, από ιδιώτες-εμπειρογνώμονες και από πανεπιστημιακούς ή μέλη του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους (ΝΣΚ) εξειδικευμένους/-α στα προς ρύθμιση θέματα.

⁹ Νόμος 4622/2019, ΦΕΚ Α' 133/7.8.2019 «Επιτελικό Κράτος: οργάνωση, λειτουργία και διαφάνεια της Κυβέρνησης, των κυβερνητικών οργάνων και της κεντρικής δημόσιας διοίκησης», Κεφ. Γ', άρθρ. 57 ως 64

Σημειώνεται ότι στην περίπτωση κανονιστικής διάταξης η Υπηρεσία Συντονισμού του αρμόδιου υπουργείου κρίνει αν όντως αξιολογείται η σχεδιαζόμενη ρύθμιση ως μείζονος οικονομικής ή κοινωνικής σημασίας και έπειτα την προωθεί στη ΓΓΝΚΘ

➤ αξιολόγηση προσχεδίου νόμου και προκαταρκτικής Ανάλυσης:

η νομοπαρασκευαστική επιτροπή αξιολογεί το προσχέδιο νόμου όπως και την προκαταρκτική ανάλυση συνεπειών της ρύθμισης. Η αξιολόγηση αυτή γίνεται στη βάση της συμφωνίας της σχεδιαζόμενης ρύθμισης με τους αντίστοιχους κυβερνητικούς στόχους και την ευρύτερη πολιτική της κυβέρνησης. Επίσης αξιολογείται η συνταγματικότητα, η τήρηση της αρχής της νομιμότητας και των αρχών καλής νομοθέτησης. Τέλος, ελέγχεται η ορθότητα και πληρότητα των στοιχείων της προκαταρκτικής Ανάλυσης, σύμφωνα με τους νομοτεχνικούς κανόνες που έχουν θεσπιστεί.

Στις περιπτώσεις που κρίνεται απαραίτητο, η νομοπαρασκευαστική επιτροπή έχει τη δυνατότητα να καλέσει στελέχη δημοσίων υπηρεσιών σε ακρόαση ή να διατυπώσουν γνώμη σε θέματα αρμοδιότητάς τους, που περιλαμβάνονται στις σχεδιαζόμενες ρυθμίσεις και αφού τους έχει σταλεί το κείμενο του σχεδίου νόμου. Όλες οι γνώμες που συγκεντρώνονται με τον τρόπο αυτό, αποτυπώνονται στην ανάλυση συνεπειών

➤ ανάρτηση σχεδίου νόμου και Ανάλυσης για δημόσια διαβούλευση:

η νομοπαρασκευαστική επιτροπή, αφού ολοκληρώσει τη διαδικασία σύνταξης του σχεδίου νόμου και της Ανάλυσης, προχωρά στην ανάρτησή τους στον ιστότοπο *opengov.gr*, έτσι ώστε να πραγματοποιηθεί η δημόσια διαβούλευση όπως ο νόμος ορίζει (άρθ. 61) και ολοκληρωθεί η κατάρτιση του τελικού νομοσχεδίου της και της τελικής Ανάλυσης, αφού έχουν ενσωματωθεί στη σχετική Έκθεση και τα αποτελέσματα της διαβούλευσης. Ρητά καθορίζονται στο νόμο και τα χρονικά περιθώρια τούτης της φάσης της νομοπαραγωγικής διαδικασίας. Τα τελικά κείμενα παραδίδονται στον ΓΓΝΚΘ, ο οποίος τα υποβάλλει προς αξιολόγηση στην Επιτροπή Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας

➤ γνωμοδότηση της Επιτροπής Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας:

τα μέλη της Επιτροπής Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας η οποία αποτελεί ανεξάρτητο, διεπιστημονικό και γνωμοδοτικό όργανο και η οποία συστάθηκε με το ν. 4622/2019, στο άρθ. 64, διορίζονται με

απόφαση Πρωθυπουργού – ο πρόεδρος και ο αντιπρόεδρος επιλέγονται από τη Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής με πλειοψηφία 3/5 του όλου αριθμού των βουλευτών – η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Στην ίδια απόφαση περιλαμβάνονται και τα σχετικά με τη λειτουργία της. Η σύνθεση και η διαδικασία αξιολόγησης των σχεδίων των ρυθμίσεων προβλέπονται στο νόμο (άρθ. 64 παρ. 3, 4 & 5).

Η Επιτροπή, παρά το γεγονός ότι αποτελείται από υψηλής επιστημονικής συγκρότησης πρόσωπα ως μέλη, έχει τη δυνατότητα να επικουρείται, μετά από πρόσκληση, από επιστήμονες διεθνώς αναγνωρισμένου κύρους, για θέματα που χρήζουν εξειδικευμένης αντιμετώπισης. Η αξιολόγηση των σχεδίων νόμων και των Αναλύσεων που τα συνοδεύουν πραγματοποιείται εντός του παρακάτω πλαισίου:

- α) διερεύνηση συνταγματικότητας και συμβατότητας με το ενωσιακό και διεθνές δίκαιο – κυρίως με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)
- β) έλεγχος πληρότητας των κειμένων της ρύθμισης κυρίως σε ό,τι αφορά τις καταργούμενες ή τροποποιούμενες διατάξεις, παράλληλη δε και των συνοδευτικών εγγράφων
- γ) εξέταση ύπαρξης επικαλύψεων ή συγκρούσεων με ήδη ισχύουσες διατάξεις, και
- δ) αξιολόγηση της ποιότητας της Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης (Ανάλυσης) σε σχέση με το εάν αποτυπώνει πραγματικά ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία.

Στην περίπτωση που η γνωμοδότηση της Επιτροπής προς τον ΓΓΝΚΘ είναι θετική, τότε το σχέδιο νόμου και η Ανάλυση, αφού υπογραφούν από τους συναρμόδιους υπουργούς, κατατίθενται στη Βουλή για συζήτηση και ψήφιση. Όταν γνωμοδοτήσει αρνητικά η Επιτροπή, τότε επιστρέφει τα κείμενα της ρύθμισης και της Ανάλυσης στη ΓΓΝΚΘ, η οποία ενσωματώνει εντός αποκλειστικής προθεσμίας τριών ημερών τις παρατηρήσεις της Επιτροπής, όπως αυτές έχουν καταγραφεί στο πρακτικό της. Ακολούθως υπογράφουν οι συναρμόδιοι υπουργοί και τα κείμενα αποστέλλονται στη Βουλή για συζήτηση και ψήφιση.

Ο ν. 4622/2019 εισάγει, όσον αφορά το προ-κοινοβουλευτικό στάδιο της νομοπαραγωγικής διαδικασίας, σημαντικές αλλαγές σε δύο κατευθύνσεις της ρυθμιστικής διακυβέρνησης, παρεμβαίνοντας:

α) στον κυβερνητικό προγραμματισμό και πιο συγκεκριμένα στην ανάληψη νομοθετικών πρωτοβουλιών από τα κυβερνητικά στελέχη και δη τους υπουργούς, γιατί αυτές οι πρωτοβουλίες δεν πρέπει αφενός να είναι πρόσκαιρες και μεμονωμένες, και αφετέρου να οφείλονται σε συνθήκες πίεσης, ασκούμενης από φορείς ή άτομα που αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση συγκεκριμένων ή και ιδίων συμφερόντων

β) στην παραγωγή των ρυθμίσεων, στον έλεγχο αποτελεσματικότητας και κωδικοποίησης των κανόνων δικαίου θεσπίζοντας συγκεκριμένες νομοτεχνικές διαδικασίες, αρχές και μέσα καλής νομοθέτησης. Ειδικότερα:

1) οι νομοθετικές πρωτοβουλίες σχεδιάζονται ιεραρχούμενες σε ετήσια βάση στοχεύοντας στη μείωση και στον εξορθολογισμό του όγκου των ρυθμίσεων¹⁰

2) παρέχονται λεπτομερείς και διεξοδικές οδηγίες και μέσω των Εγχειριδίων

Νομοπαρασκευαστικής Μεθοδολογίας και Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης, της Γενικής Γραμματείας Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων (2020), η τήρηση των οποίων περιορίζει ως έναν βαθμό την εκτελεστική εξουσία

3) συστήνεται μονάδα, οργανικά υπαγόμενη στην Προεδρία της Κυβέρνησης, με «θεμελιώδη» αποστολή να διασφαλίζει τόσο τη συνοχή και το συντονισμό της νομοπαραγωγικής διαδικασίας όσο και την τήρηση των αρχών καθώς και την ορθή και αποτελεσματική χρήση των εργαλείων της καλής νομοθέτησης

4) επιλέγεται η σύνθεση συγκεντρωτικής (μοντέλο Ηνωμένου Βασιλείου) και αποκεντρωτικής (μοντέλο ηπειρωτικής Ευρώπης) νομοπαραγωγικής διαδικασίας, με το τελικό σχέδιο της ρύθμισης να συντάσσεται από ad hoc συλλογικό όργανο (τις νομοπαρασκευαστικές επιτροπές του άρθ. 63), η τελική όμως γνωμοδότηση επί των κανονιστικών κειμένων και της Ανάλυσης, θετική ή αρνητική, να παρέχεται από συλλογικό όργανο σταθερής σύνθεσης (Επιτροπή Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας)

10 Επίσημανση: ο ν. 4622/2019 θεσπίστηκε και εφαρμόστηκε ενώ είχε προκύψει η παγκόσμια κρίση λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού. Εκτός των άλλων, σημειώθηκε σημαντική πίεση για ρυθμιστικές παρεμβάσεις, κυρίως ΠΝΠ, που παρά τη σχετική πρόβλεψη στο νόμο για προγραμματισμό νομοθετικών πρωτοβουλιών ανά υπουργείο, είναι αυτονόητη η μη επιτυχής εφαρμογή της

5) προβλέπεται, τέλος, η δημιουργία ειδικοτήτων Αναλυτών Δημοσίων Πολιτικών, Νομοτεχνών και Αναλυτών Ψηφιακής Πολιτικής στο διυπουργικό κλάδο Επιτελικών Στελεχών της Διοίκησης (άρθ. 104).

1.2 Η Κανονιστική Μεταρρύθμιση ως πολιτική βελτίωσης των παραγόμενων ρυθμίσεων

1.2.α: Οι αρχές και τα μέσα της Καλής ή Καλύτερης Νομοθέτησης

Η κανονιστική μεταρρύθμιση, που δεν αποτελεί καινούρια έννοια, στηριζόμενη στην τήρηση των αρχών της νομιμότητας και της οικονομικότητας, συνιστά μεταρρυθμιστική προσέγγιση της νομοπαραγωγικής διαδικασίας σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, με σκοπό οι αλλαγές που επιδιώκονται στη βελτίωση της ποιότητας των κανόνων/ρυθμίσεων να ανταποκρίνονται στις ραγδαίες μεταβολές του οικονομικο-κοινωνικού και τεχνολογικού περιβάλλοντος των τελευταίων ετών. Σε επίπεδο ΟΟΣΑ (2001) βρίσκεται σε εξέλιξη εδώ και τουλάχιστον δύο δεκαετίες, που σημαίνει ότι έχει ωριμάσει ως διαδικασία αναμόρφωσης των εθνικών ρυθμιστικών συστημάτων¹¹. Με κύριο στόχο τη βελτίωση των διαδικασιών παραγωγής των κανονιστικών ρυθμίσεων καθώς και τη διαχείριση της μεταρρυθμιστικής προσέγγισης, επιδιώκεται:

- η απορρύθμιση¹² στο πεδίο των οικονομικών ρυθμίσεων¹³ (ιδιωτικοποιήσεις και άνοιγμα των αγορών)

11 «Για τους λόγους αυτούς προωθείται σε πανευρωπαϊκό επίπεδο από οργανισμούς, όπως ο ΟΟΣΑ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή η «κανονιστική μεταρρύθμιση» ως κρίσιμη συνιστώσα για την ανάπτυξη και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών. Ενώ πολλές ευρωπαϊκές χώρες έχουν εδώ και καιρό υιοθετήσει συστήματα και μεθόδους εγγύησης της ποιότητας των κανονιστικών ρυθμίσεων. Αυτά τα συστήματα αναφέρονται κυρίως στον προληπτικό έλεγχο της αναγκαιότητας, της αποτελεσματικότητας, του κόστους και των επιπτώσεων των ρυθμίσεων στην οικονομική και κοινωνική ζωή, αλλά και στη δημόσια διαβούλευση, ώστε να ενισχύεται η κοινωνική συμμετοχή και η νομιμοποίησή τους» (Μακρυνδημήτρης Α., 2005)

12 «Αφού ο κανόνας δικαίου κρατικής προέλευσης και αντίστοιχης δημοκρατικής νομιμοποίησης δεν είναι σε θέση να πλαισιώσει κανονιστικώς το κοινωνικό και οικονομικό γίνεσθαι που συνιστά την υποδομή του, η χρησιμότητά του έχει θεσμικώς και ιστορικώς εκλείψει. Άρα «ιδού πεδίων δόξης λαμπρόν» για «απορρύθμιση». Δηλαδή για μια τακτική ποδηγέτησης των κοινωνικοοικονομικών σχέσεων η οποία, προσαρμοσμένη πλήρως στις απαιτήσεις των «δογμάτων» του νεοφιλελευθερισμού, προπαγανδίζει υπέρ της «απελευθέρωσης» του κοινωνικού και οικονομικού γίνεσθαι από τα «δεσμά» του κανόνα δικαίου υπό τη κλασική - παραδοσιακή του εκδοχή» (Παυλόπουλος Π., 2017:15)

13 «Πολλώ δε μάλλον που η οικονομία σήμερα και η κοινωνία των πολιτών ζητεί από το κράτος να μην παρεμβαίνει εκεί που δεν πρέπει και όταν παρεμβαίνει εκεί που πρέπει, να το πράττει αυτό με τον καλύτερο και πιο αποδοτικό τρόπο» (Μακρυνδημήτρης Α., 2005)

- η βελτίωση και αποτελεσματικότητα στο πεδίο των κοινωνικών ρυθμίσεων (συντονισμός και ευελιξία μεταρρυθμίσεων στην υγεία, ασφάλεια, κοινωνική συνοχή)
- η βελτίωση και αποτελεσματικότητα των ρυθμίσεων στη διοίκηση (απλούστευση διαδικασιών, μείωση της γραφειοκρατίας).

Στην ελληνική πραγματικότητα είναι ορθότερο να μιλάμε για νομοθετική και κανονιστική μεταρρύθμιση λαμβάνοντας υπόψη ότι οι πύλες εισόδου στην ελληνική έννομη τάξη των γενικών και αφηρημένων κανόνων δικαίου είναι δύο. Η Βουλή από τη μία αφού οι τυπικοί νόμοι ψηφίζονται στο Κοινοβούλιο, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας και η Κυβέρνηση από την άλλη, αφού με συνταγματική εξουσιοδότηση εκδίδουν αντίστοιχα τα Προεδρικά Διατάγματα και τις Υπουργικές Αποφάσεις (Ακριβοπούλου Χ., 2010).

Το σύγχρονο κοινωνικό κράτος-δικαίου με κύρια συνταγματική μέριμνα την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και του κοινωνικού συνόλου, παράγει πολιτικές και χρησιμοποιεί το νόμο ως εργαλείο για την εφαρμογή των πολιτικών αυτών. Το νόμο όμως που χαρακτηρίζεται από ποιοτικό περιεχόμενο και ο οποίος εμπεριέχει βασικές αρχές καλής νομοθέτησης.

Επομένως η ορθολογικότερη ρυθμιστική παραγωγή κυρίως σε παραγόμενο όγκο¹⁴ αλλά και η καλύτερη ποιότητα στις ίδιες τις ρυθμίσεις, αποτελούν τα ζητούμενα της κανονιστικής μεταρρύθμισης. Η νομοθέτηση πρέπει να είναι η τελευταία λύση, *ultima ratio*, για ένα πρόβλημα¹⁵. Από την άλλη «ο τρόπος νομοθέτησης δεν είναι ακριβώς νομοτεχνικό ζήτημα – είναι οπωσδήποτε και αυτό – αλλά είναι βαθύτερα ζήτημα πολιτικής κουλτούρας και συνταγματικής παιδείας γύρω από τα νομοθετικά πράγματα» (Τασόπουλος Γ., 2017:53).

14 «Να αξιολογείται και να σταθμίζεται με αυστηρά κριτήρια η αναγκαιότητα, το κόστος, η εναρμόνισή τους με το διεθνές και το κοινοτικό δίκαιο, να αναλύονται οι επιπτώσεις τους στην οικονομία και στην κοινωνία, να προωθείται η ισότητα των φύλων, ο κοινωνικός διάλογος και η διαβούλευση στο στάδιο της κατάρτισης. Έτσι, θα καταστεί δυνατή όχι μόνο η ελάττωση του όγκου των περιττών ρυθμίσεων, αλλά κυρίως η βελτίωση της ποιότητάς τους, πράγμα που αποτελεί διαρκές ζητούμενο στη σύγχρονη δημοκρατία» (Μακρυδημήτρης Α., 2005)

15 Βλ. Γεραπετρίτης Γ., 2020, Εγχειρίδιο Νομοπαρασκευαστικής Μεθοδολογίας, ΓΤΝΚΘ, σ. 6

Συνεπώς είναι ήδη κατά τεκμήριο αναγκαία η παραγωγή λιγότερων αλλά και καλύτερων ρυθμίσεων¹⁶. Σαφέστερων και αποτελεσματικότερων κανόνων¹⁷.

Ο σκοπός του νομοθέτη πρέπει να επιτυγχάνεται με την παραγωγή ρυθμίσεων που θα έχουν ελάχιστο κόστος επιφέροντας το μεγαλύτερο δυνατό όφελος για το κοινωνικό σύνολο (Γανίτου Κ., 2020:4). Η επίτευξη των στόχων αυτών αναπόφευκτα πραγματώνεται μόνο μέσω της καλύτερης νομοθέτησης και αφού τηρηθούν οι αρχές της και χρησιμοποιηθούν τα μέσα της.

➤ Καλή Νομοθέτηση

Όπως ακριβώς ορίζεται στο ν. 4622/2019 περί Επιτελικού Κράτους και συγκεκριμένα στο άρθ. 57, η *«Καλή Νομοθέτηση είναι η πολιτική διαμόρφωσης αρχών και μέσων για τη βελτίωση της ποιότητας των ρυθμίσεων και των διαδικασιών παραγωγής τους»*.

Στην Εγκύκλιο Πρωθυπουργού Υ190/18.7.2006 «Νομοθετική πολιτική και αξιολόγηση ποιότητας και αποτελεσματικότητας νομοθετικών και κανονιστικών ρυθμίσεων», που για πολλούς αποτελεί και την αφετηρία της κανονιστικής μεταρρύθμισης στη χώρα μας, υπήρξε αναλυτικότερη προσέγγιση του τι σημαίνει και τι είναι η καλή νομοθέτηση: *«Γενικότερα, ως καλή νομοθέτηση θα πρέπει να θεωρείται η νομοθετική πολιτική που αποσκοπεί στη βελτίωση της ποιότητας των νομοθετικών και κανονιστικών ρυθμίσεων, με βάση ιδίως την αξιολόγηση των συνεπειών τους στην οικονομία και στην ανταγωνιστικότητα, την απλούστευση των διαδικασιών, την τήρηση νομοτεχνικών κανόνων, την κωδικοποίηση των ρυθμίσεων και την ενσωμάτωση του κοινοτικού δικαίου. Στην καλή νομοθέτηση συμπεριλαμβάνεται και το πλαίσιο αξιολόγησης των συνεπειών των νόμων και των αποτελεσμάτων εφαρμογής τους»*.

16 «Η καλή νομοθέτηση μπορεί να οριστεί ως η νομοθετική πολιτική που στοχεύει στην βελτίωση της ποιότητας των νομοθετικών ρυθμίσεων βασισμένη στην αξιολόγηση των συνεπειών τους στην οικονομία και στην ανταγωνιστικότητα. Αφορά στη βελτίωση της νομοπαρασκευαστικής - ρυθμιστικής λειτουργίας του κράτους και την μείωση της πολυνομίας. Από το κίνημα της απορρύθμισης (deregulation) της δεκαετίας του '80 και το Νέο Δημόσιο Management εμφανίστηκαν πιο σύγχρονες θεωρίες διακυβέρνησης (governance) και καλής νομοθέτησης ή κανονιστικής μεταρρύθμισης (better regulation – regulatory reform). Αυτές οι θεωρίες εκφράζουν την ανάγκη ενός περισσότερο συμμετοχικού και προσβάσιμου κράτους, ώστε να ανταποκρίνεται μέσω δικτύων πολιτικής στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της παγκόσμιας αγοράς (Σωτηρόπουλος, 2016: 15)» (Αντωνίου Α.-Χ., 2017:16)

17 «Η Ελλάδα, όπως εύστοχα έχει παρατηρηθεί, χρειάζεται λιγότερους και καλύτερους νόμους που να ρυθμίζουν αποτελεσματικά και δικαιοκρατικά τις βασικές παραμέτρους της κοινωνικής και οικονομικής ζωής, θέτοντας σαφείς και σταθερούς κανόνες» (Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., 2017:282)

Η καλή νομοθέτηση ως ορθολογική νομοπαραγωγική διαδικασία¹⁸ επιδρά καθοριστικά και ως προς την ασφάλεια δικαίου και ως προς τη διαφάνεια. Η ασφάλεια δικαίου συνδέεται απευθείας με το κράτος δικαίου, η δε διαφάνεια αποτελεί συνταγματική αρχή¹⁹. Οι βασικές αρχές της καλής νομοθέτησης συνεπάγεται λοιπόν ότι αποτελούν εκφάνσεις του κράτους δικαίου και κατοχυρώνονται (Βλαχόπουλος Σ., 2017:29) συνταγματικά, όπως επίσης συμβαίνει και με τα μέσα καλής νομοθέτησης (ενδεικτικά: αιτιολογική έκθεση, έκθεση ΓΛΚ ως συμπεριλαμβανόμενες εκθέσεις στην Ανάλυση συνεπειών ρύθμισης).

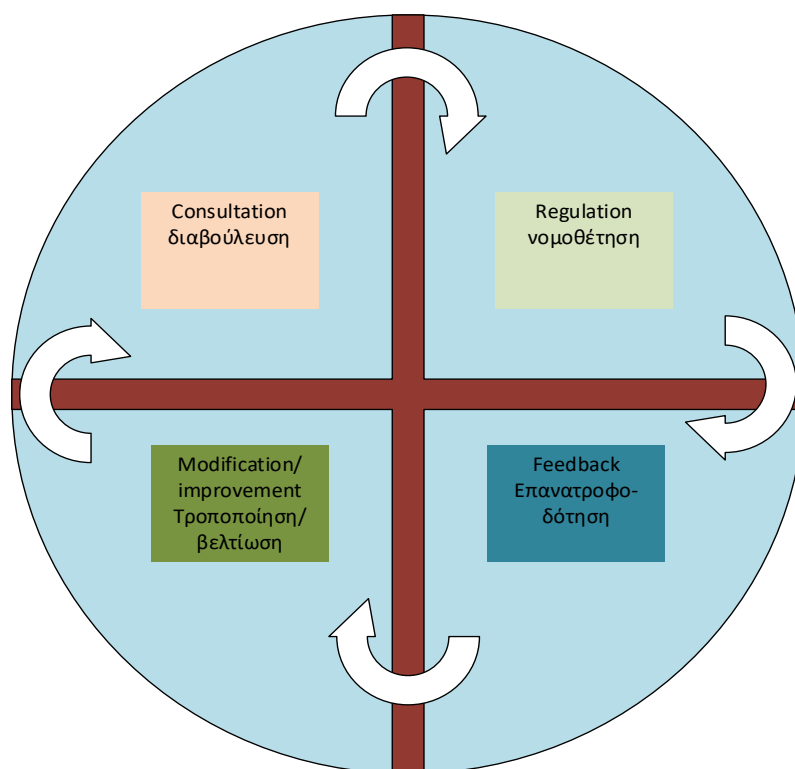
Ο νομικός μας πολιτισμός εξαρτάται από τον τρόπο με τον οποίο επιλέγουμε να προστατεύσουμε τα δικαιώματά μας. Την πολιτεία εν γένει και τον παραγωγό των ρυθμίσεων ειδικά, πρέπει να απασχολούν, κατά την προπαρασκευή του κανόνα δικαίου, οι απαντήσεις στα ερωτήματα που αφορούν στη σκοπιμότητα της ρύθμισης, στα εναλλακτικά σενάρια επίλυσης του προβλήματος, στο πότε και για πόσο θα εφαρμοστεί η ρύθμιση καθώς και πόσο ευρύ θα είναι το φάσμα των αποδεκτών του κανόνα.

«Η καλή νομοθέτηση (better regulation) θα μπορούσε να αποδοθεί σχηματικά ως μια κυκλική διαδικασία (processus cyclique). Είναι μια διαρκώς εξελισσόμενη διαδικασία, που ξεκινάει με τη διαβούλευση (consultation) η οποία καταλήγει στην παραγωγή του κανόνα δικαίου, συνεχίζεται δε και μετά τη θέση του σε ισχύ, με την αξιοποίηση, μέσω διαφόρων μηχανισμών, της εμπειρίας από την πρακτική του εφαρμογή τόσο από τη διοίκηση όσο και από τα δικαστήρια, επιτρέποντας την «επανατροφοδότηση» (feed back) του συστήματος με νέα δεδομένα, τα οποία οδηγούν στην τροποποίηση, την εξέλιξη και τη βελτίωση της ήδη υφιστάμενης νομοθεσίας» (Σακελλαρίου Ν., 2017:254).

18 «Η καλή νομοθέτηση ως πεδίο νομικού προβληματισμού ανήκει στον τομέα που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε μετα-νομοθεσία ή μετα-πολιτική, καθώς αναφέρεται στο πώς πρέπει να είναι διαμορφωμένοι οι κανόνες δικαίου που τίθενται σε ισχύ» (Μαντζούφας Π., 2018:259)

19 «Η ανάγκη ύπαρξης ισχυρού κράτους δικαίου είναι ευρέως αποδεκτή, αλλά έχει επίσης σημασία, τι είδους κανόνες υπάρχουν και πώς εφαρμόζονται» Joseph Stiglitz, στο Παυλόπουλος Π., 2017:5

Σχήμα 1

«Κυκλική διαδικασία Καλής Νομοθέτησης (Processus Cyclique of Better Regulation) ως ένας άλλος κύκλος του Deming²⁰», επεξεργασία και σχόλιο του γράφοντος

➤ Αρχές Καλής Νομοθέτησης

Με στόχο την ποιότητα των παραγόμενων ρυθμίσεων, στο νόμο (άρθ. 58) καθορίζονται οι αρχές και οι διαδικασίες καλής νομοθέτησης. Οι αρχές αυτές έχουν μεταφερθεί σχεδόν όπως αποτυπώνονταν στον προηγούμενο νόμο (ν. 4048/2012) και προγενέστερα στην «εγκύκλιο Καραμανλή»²¹. Οι βασικές αυτές αρχές να σημειώσουμε ότι εντοπίζονται σε κείμενα μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας πριν την καταγραφή τους στην ιστορικής πια σημασίας πρωθυπουργική εγκύκλιο²².

20 Ο κύκλος του Deming αποτελεί ένα εργαλείο επίλυσης προβλημάτων και επανατροφοδότησης των δράσεων ενός οργανισμού, στο Μπινιώρης Σ., 2009:42-43

21 Πρόκειται, όπως έχει προαναφερθεί, για την Εγκύκλιο Πρωθυπουργού Υ190/18.7.2006 «Νομοθετική πολιτική και αξιολόγηση ποιότητας και αποτελεσματικότητας νομοθετικών και κανονιστικών ρυθμίσεων»

22 Βλ. για παράδειγμα Βενιζέλος Ευ., 2005

Στις αρχές καλής νομοθέτησης που πρέπει να τηρούνται στο προ-κοινοβουλευτικό στάδιο της νομοπαραγωγικής διαδικασίας καθώς και στην κωδικοποίηση των ρυθμίσεων, περιλαμβάνονται οι εξής:

- α) η αναλογικότητα (καταλληλότητα, αναγκαιότητα, εύλογη σχέση μέσου - σκοπού)
- β) η απλότητα και η σαφήνεια του περιεχομένου των ρυθμίσεων
- γ) η αποφυγή αντιφατικών ρυθμίσεων ή ρυθμίσεων που αποκλίνουν από τη γενική πολιτική
- δ) η αποτελεσματικότητα και η αποδοτικότητα της ρύθμισης
- ε) η διαφάνεια μέσω της προσβασιμότητας στις ρυθμίσεις και της δυνατότητας υποβολής προτάσεων σχετικών με αυτές, κατά το στάδιο της κατάρτισης και της αξιολόγησης της εφαρμογής τους (ανοιχτή διαδικασία)
- στ) η επικουρικότητα και λογοδοσία μέσω του σαφούς προσδιορισμού των αρμόδιων οργάνων εφαρμογής των ρυθμίσεων
- ζ) η ασφάλεια δικαίου
- η) η ισότητα των φύλων
- θ) η δημοκρατική νομιμοποίηση.

Στο Εγχειρίδιο Νομοπαρασκευαστικής Μεθοδολογίας (σ. 11-13) που εκδόθηκε (2020) από τη ΓΓΝΚΘ της Προεδρίας της Κυβέρνησης²³ κατ' επιταγή του νόμου – και με δεδομένο ότι τηρούνται οι θεμελιώδεις αρχές της νομιμότητας, που περιλαμβάνουν τη συμφωνία του κειμένου της ρύθμισης με τους υπερνομοθετικούς κανόνες δικαίου στο σύνολό τους, ήτοι με τους συνταγματικούς, ενωσιακούς και διεθνείς κανόνες, και της αποτελεσματικότητας²⁴, η επιλογή της καλύτερης από τις εναλλακτικές προτάσεις

23 ΑΔΑ:60Π46ΜΓΨ7-ΡΕΗ

24 «Ο κατάλογος ελέγχου της αναμενόμενης αποτελεσματικότητας της νομοθεσίας* εξετάζει το νομοτεχνικό σχεδιασμό ενός σχεδίου νόμου, με απώτερο σκοπό να εντοπίσει εγκαίρως προβληματικά στοιχεία από την οπτική της αποτελεσματικότητας. Ο έλεγχος εστιάζει στα συστατικά στοιχεία της αποτελεσματικής νομοθεσίας, δηλαδή τον σκοπό, το περιεχόμενο, την ένταξη στο υφιστάμενο δίκαιο και τα αποτελέσματα και καλύπτει όλα τα στοιχεία που αναφέρονται στο παρόν Εγχειρίδιο. Ο έλεγχος αυτός σκόπιμο είναι να διενεργείται, σε προκαταρκτικό επίπεδο, τόσο από το επισπεύδον Υπουργείο – εφόσον αυτό υποβάλλει στη

ρύθμισης μετά από σύγκριση και αξιολόγηση των πιθανών συνεπειών για τους αποδέκτες της – οι ειδικότερες αρχές καλής νομοθέτησης διακρίνονται σε τρεις βασικές κατηγορίες όπως φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί:

Πίνακας 1

A	B	Γ
-Αναλογικότητα (αναγκαιότητα, καταλληλότητα, εύλογη σχέση μέσου- σκοπού) & Επικουρικότητα	-Απλότητα και σαφήνεια περιεχομένου των ρυθμίσεων -Ανάγκη αποφυγής αντιφατικών ρυθμίσεων ή ρυθμίσεων που αποκλίνουν από τη γενική πολιτική -Λογοδοσία -Ασφάλεια δικαίου	-Δημοκρατική νομιμοποίηση -Διαφάνεια -Ισότητα των φύλων

Το Εγχειρίδιο Νομοπαρασκευαστικής Μεθοδολογίας περιγράφει ανά κατηγορία τις προϋποθέσεις για την τήρηση των αρχών καλής νομοθέτησης από τον παραγωγό της ρύθμισης, ενώ σε αυτό περιλαμβάνονται οδηγίες για τις επιλογές ρυθμιστικής διακυβέρνησης που αυτός διαθέτει:

A) Σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας²⁵ η νομοθέτηση αποτελεί το τελευταίο ρυθμιστικό μέσο και πρέπει να είναι κατάλληλη αλλά και αναγκαία για την επίτευξη των στόχων διακυβέρνησης (οι οποίοι δεν μπορούν να επιτευχθούν χωρίς τη ρυθμιστική παρέμβαση). Απαιτείται να υπάρχει εύλογη σχέση προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, ενώ χρειάζεται να έχει πραγματοποιηθεί η αξιολόγηση μη νομοθετικών λύσεων για την επίτευξή του, προτού εξετασθεί η νομοθέτηση ως έσχατη επιλογή: λ.χ. αποχή από τη

Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων προσχέδιο νόμου – όσο και από τη νομοπαρασκευαστική επιτροπή που αναλαμβάνει την τελική σύνταξη του νομοσχεδίου και μπορεί να αντλεί στοιχεία από το κείμενο πολιτικής (policy paper) που έχει εκπονηθεί στο πλαίσιο του στρατηγικού σχεδιασμού του κυβερνητικού έργου. Τον τελικό έλεγχο αποτελεσματικότητας διενεργεί η Επιτροπή Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας. *M. Mousmouti, Designing Effective Legislation (Edward Elgar 2019) σ. 208», Εγχειρίδιο Νομοπαρασκευαστικής Μεθοδολογίας, 2020, ΓΓΝΚΘ, Προεδρία της Κυβέρνησης, σ. 44

25 «Σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, όπως αυτή έχει εξειδικευθεί από τη νομολογία, ο νομοθέτης οφείλει, θεσπίζοντας ένα δυσμενές μέτρο σε βάρος ορισμένης κατηγορίας προσώπων, να το περιορίζει στο αναγκαίο μόνο μέτρο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, ενώ το δυσμενές μέτρο οφείλει να τελεί σε άμεση συνάφεια όχι μόνο προς τον ίδιο τον επιδιωκόμενο σκοπό, αλλά και προς το αντικείμενο της ρύθμισης» (Τσούκας Π., 2011:80)

ρύθμιση με εκστρατεία ενημέρωσης και παροχή κινήτρων, ή αυτορρύθμιση, θέση μόνο επιδιωκόμενων στόχων, ερμηνευτικών εγκυκλίων (ρυθμιστικής διακυβέρνησης χωρίς νομοθέτηση).

Κατά τη νομοθέτηση λαμβάνεται υπόψη η αρχή της επικουρικότητας, που απαιτεί την εξέταση εύρεσης λύσης σε τοπικό πρωτίστως επίπεδο και, αν δεν είναι τούτο δυνατόν, τότε και μόνο τότε να ανάγεται το ζήτημα σε κεντρικό (για παράδειγμα η έκδοση κανονιστικής πράξης για την οποία υφίσταται νομοθετική εξουσιοδότηση πρέπει να προτιμάται σε σχέση με την τροποποίηση ενός (τυπικού) νόμου).

Β) Ως προς την απλότητα και σαφήνεια του περιεχομένου των ρυθμίσεων, αυτή αναφέρεται στα ακόλουθα: ακριβής διατύπωση κάνοντας χρήση *απλής, εύληπτης και κατανοητής γλώσσας* και ακριβής προσδιορισμός των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που προκύπτουν, αφού έχουν εντοπιστεί οι αποδέκτες του κανόνα δικαίου. «Ο τρόπος εφαρμογής της αρχής της απλότητας και σαφήνειας του περιεχομένου των ρυθμίσεων μπορεί να διαφοροποιείται αναλόγως των συγκεκριμένων αποδεκτών τους». Ανάγκη αποφυγής αντιφατικών ρυθμίσεων ή ρυθμίσεων που αποκλίνουν από τη γενική πολιτική. Η αρχή της λογοδοσίας τηρείται με τον προσδιορισμό των αρμόδιων διοικητικών οργάνων για την εφαρμογή της ρύθμισης. Η ασφάλεια δικαίου «σε σχέση με κανόνες αναδρομικής ισχύος που, ακόμη και αν επιτρέπονται συνταγματικά, ενέχουν τον κίνδυνο διατάραξης της ασφάλειας δικαίου και πρέπει να εισάγονται με ιδιαίτερη προσοχή»²⁶.

Γ) Αναφορικά με τη δημοκρατική νομιμοποίηση, διαφάνεια και ισότητα των φύλων: ανοιχτή και διαφανής διαδικασία νομοθέτησης που επιτυγχάνεται μέσω της προσβασιμότητας και της δυνατότητας υποβολής προτάσεων σχετικών με τις ρυθμίσεις και αξιολόγησης της εφαρμογής των ρυθμίσεων. Η τήρηση της διαφάνειας κατά το νομοπαρασκευαστικό στάδιο, μέσω της συμμετοχής στη διαβούλευση, στοχεύει αφενός στην αποτελεσματικότητα της ρύθμισης καθώς υπάρχει *ex ante* αντίχενυση των αντιδράσεων, και αφετέρου με τη συμμετοχή αυτή αυξάνεται η δημοκρατική νομιμοποίηση του προς θέσπιση κανόνα δικαίου. Οι ρυθμίσεις, τέλος, πρέπει και

26 «... από τη σκοπιά της ασφάλειας δικαίου, διότι θα πρέπει οι οικονομικώς δρώντες, όταν θα πάρουν οικονομικές αποφάσεις που έχουν κόστος, να ξέρουν ποιο είναι το νομικό πλαίσιο» (Βροντάκης Μ., 2017:85)

νομοτεχνικά να απευθύνονται στους αποδέκτες τους με όρους ισότητας μεταξύ των φύλων.

Σχήμα 2 «Πυραμίδα προτεραιοτήτων καλού νομοτέχνη»²⁷

Πηγή: Xanthaki H., “Drafting Legislation: Art and Technology of Rules for Regulation, (2014), Hart Publisher, Oxford

➤ Μέσα Καλής Νομοθέτησης

Ex ante μέσα καλής νομοθέτησης: Η Διαβούλευση και η Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης (Ανάλυση), οι δύο συνιστώσες της καλύτερης νομοθέτησης.

Τα μέσα καλής νομοθέτησης μπορούμε να τα δούμε ως τις δύο συνιστώσες για τη βελτίωση της νομοπαραγωγικής διαδικασίας, με τελικό ζητούμενο την καλύτερη ρύθμιση.

Αρχικά, όσον αφορά στη διαδικαστική συνιστώσα που αφορά την αρχή της διαφάνειας και τη δημόσια διαβούλευση, αξιωματικώς επισημαίνεται ότι η νομοθετική πρωτοβουλία για επίλυση ενός προβλήματος ή για την άσκηση συγκεκριμένης δημόσιας πολιτικής, δημοσιοποιείται με σκοπό τη διαβούλευση με τους πολίτες και τις επιχειρήσεις, τους οικονομικά δρώντες αποδέκτες του υπό θέσπιση κανόνα, οι οποίοι γνωρίζουν ήδη το πρόβλημα σε όλες τις

²⁷ Εγχειρίδιο Νομοπαρασκευαστικής Μεθοδολογίας, 2020, ΓΤΝΚΘ, Προεδρία της Κυβέρνησης

διαστάσεις του και μπορούν να προτείνουν μέσω της διαβούλευσης ορθολογικότερο και ενδεχομένως αποτελεσματικότερο σενάριο ρυθμιστικής παρέμβασης.

Ο νόμος 4622/2019 προβλέπει τη διαδικασία αυτή στο άρθ. 61, «1. Η διαβούλευση επιτυγχάνεται με τη δημοσιοποίηση, με πρόσφορα μέσα, της σχεδιαζόμενης ρύθμισης, με σκοπό την έγκαιρη ενημέρωση και συμμετοχή σε αυτήν κάθε ενδιαφερομένου. Υπόχρη για την κίνηση της διαδικασίας διαβούλευσης είναι η Προεδρία της Κυβέρνησης, σε συνεργασία με την αρμόδια Υπηρεσία του Υπουργείου που έχει τη νομοθετική πρωτοβουλία. 2. Η διαβούλευση επί των νομοσχεδίων γίνεται και μέσω του δικτυακού τόπου www.opengov.gr και διαρκεί δύο (2) εβδομάδες. Κατά τη φάση της διαβούλευσης αναρτάται στον δικτυακό τόπο προσχέδιο των διατάξεων του νομοσχεδίου καθώς και μία προκαταρκτική Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμιση και παρέχεται η δυνατότητα κατ' άρθρον σχολιασμού». Πρόκειται για τη νομοπαρασκευαστική διαβούλευση και όχι την πολιτική, η οποία έχει προηγηθεί από το αρμόδιο υπουργείο και την Κυβέρνηση²⁸. Σε προ-κοινοβουλευτικό στάδιο αλλά και στην κοινοβουλευτική διαδικασία είναι δυνατή και σκόπιμη η δημόσια διαβούλευση, αφού κατοχυρώνεται από το συντακτικό νομοθέτη η δημοκρατική νομιμοποίηση για τη θέσπιση πρωτευόντων κανόνων δικαίου, αλλά και η πολιτική πρωτοβουλία για ρύθμιση ενός ζητήματος (Χρυσόγονος Κ., 2014:312-317).

Οι ανωτέρω προβλέψεις, πάντως, δεν αποκλείουν και άλλες διαδικασίες διαβούλευσης, όπως μέσω της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ελλάδος, συνταγματικά κατοχυρωμένου θεσμού μετά το 2001 (άρθ. 82 παρ. 3) ο οποίος μάλιστα αντιστοίχως λειτουργεί και σε ενωσιακό επίπεδο, όπως επίσης της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, του ανεξάρτητου συμβουλευτικού οργάνου της Πολιτείας, που έχει συσταθεί ήδη από το 1998 (ν. 2667).

Η δεύτερη συνιστώσα έχει να κάνει με τις επιπτώσεις της προς νομοθέτηση ρύθμισης και ειδικά με την ex ante αξιολόγησή της κυρίως ως προς το οικονομικο-κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον.

«Η υποχρέωση αιτιολόγησης των νομοσχεδίων δεν αποτελεί κάτι το νέο. Ήδη το άρθρο 56 του Συντάγματος του Ρήγα Βελεστινλή αναφέρει: *Όταν είναι χρεία να γίνη κανένας νόμος*

28 Εγχειρίδιο Νομοπαρασκευαστικής Μεθοδολογίας, 2020, ΓΓΝΚΘ, Προεδρία της Κυβέρνησης, σ .67

εις την δημοκρατίαν, πρώτον γίνεται εγγράφως με αναφοράν, όπου να μπορούν να εξετάσουν το όφελος και την βλάβην ήτις ημπορεί να έλθη απ' αυτών»²⁹ (Βλαχόπουλος Σ., 2017:30).

Για την ανάλυση συνεπειών ρύθμισης (Ανάλυση), η οποία προβλέπεται στο άρθ. 62 του ν. 4622/2019, θα γίνει λόγος σε επόμενο ξεχωριστό κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Ας υπογραμμιστεί όμως αρχικά σε αυτό το σημείο ότι με την Ανάλυση εφαρμόζεται στην πράξη από τον παραγωγό της ρύθμισης η αρχή της αναλογικότητας, αφού ακολουθώντας μεθοδολογικά³⁰ τη διαδικασία κατάρτισης της Ανάλυσης θέτει πρωτίστως το ερώτημα ρύθμιση ή μη ρύθμιση ενός ad hoc ζητήματος. Απαιτείται και σε ποιο βαθμό ή όχι η παρέμβαση του κράτους με τη θέσπιση κανόνα δικαίου; Απαντάει λοιπόν έτσι και στο ποια είναι η βέλτιστη ρυθμιστική προσέγγιση (π.χ. ρύθμιση, αυτορρύθμιση, άλλη παροχή) και εφόσον μετά την αξιολόγηση των επιπτώσεων κλίνει προς την παρέμβαση με ρύθμιση, στη βελτίωση του ίδιου του προς παραγωγή ή τροποποίηση κανόνα³¹.

Ex post μέσα καλής νομοθέτησης: η Αξιολόγηση Αποτελεσμάτων Εφαρμογής Ρυθμίσεων

Οι αρχές καλής νομοθέτησης, εκτός από τη διαδικασία κατάρτισης των σχεδίων νόμων, εφαρμόζονται και κατά την αξιολόγηση των νόμων και των κανονιστικών πράξεων (άρθ. 58 παρ.2 περ. β). Η χώρα μας, έχοντας υπόψη τα συναφή στατιστικά στοιχεία του ΟΟΣΑ³², βρίσκεται πολύ κάτω από το μέσο όρο (κατατάσσεται στις τελευταίες θέσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 29 κρατών μελών) όσον αφορά την ex post αξιολόγηση της εφαρμογής των ρυθμίσεων, αφού δεν εφαρμόστηκε πλήρως στην πράξη η διάταξη του άρθ. 9 του προηγούμενου νόμου 4048/2012. Με το άρθ. 56 του ν. 4622/2019 προβλέπεται εκ νέου η συστηματική εκ των υστέρων αξιολόγηση των αποτελεσμάτων από την

29 Ρήγας Βελεστινλής (1797) - Σύνταγμα, στο «Τα Επαναστατικά Ρ. Βελεστινλή», Επιμέλεια Καραμπερόπουλος Δ., ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΦΕΡΩΝ-ΒΕΛΕΣΤΙΝΟΥ-ΡΗΓΑ, 2002

30 Εγχειρίδιο Ανάλυσης συνεπειών Ρύθμισης, 2020, ΓΓΝΚΘ, Προεδρία της Κυβέρνησης

31 «...το ορθώς νομοθετεί αφορά στη διασαφήνιση των αξιολογήσεων επί των οποίων θεμελιώνονται οι νομοθετικές επιλογές, συνίσταται ουσιαστικά στην εύρεση του νομοθετικού σκοπού. Κατά κύριο λόγο, η νομοθετική θεωρία ανάγεται στη μέθοδο, με τη βοήθεια της οποίας θα προετοιμάσουμε την επιχειρηματολογία που στηρίζει μια προτεινόμενη νομοθετική επιλογή, χωρίς να είναι αναγκαίο να καταλήξει κανείς σε ένα και μόνο ορθό περιεχόμενο μιας ρύθμισης» (Μαντζούφας Π., 2018:27)

32 ΟΟΣΑ, Better Regulation Practices across the European Union, Μάρτιος 2019, [indicators-of-regulatory-policy-and-governance-2019-greece.pdf \(oecd.org\)](https://www.oecd.org/better-regulation/practices-across-the-european-union-2019-greece.pdf)

εφαρμογή των νόμων. Διαδικασία προς την εμπέδωση της αντίληψης στο κράτος για την ανάγκη να αποτιμώνται οι κανονιστικές επιπτώσεις. Συστηματική διαδικασία αφού προβλέπεται η υποχρεωτική αξιολόγηση των επιπτώσεων της ρύθμισης τρία χρόνια από τη θέσπισή της και σε κάθε περίπτωση μέσα στην πενταετία εφαρμογής της. Αν όντως υλοποιηθούν τα προβλεπόμενα, στο αμέσως επόμενο έτος πρέπει να έχουμε τα πρώτα αποτελέσματα της αποτίμησης ή τουλάχιστον την καταγραφή των προς αξιολόγηση εφαρμοσμένων ρυθμίσεων στον κατάλογο του ετήσιου Ενοποιημένου Σχεδίου Κυβερνητικής Πολιτικής (ΕΣΚυΠ) του άρθ. 49 του ίδιου νόμου. Αξίζει να σημειώσουμε εδώ την ενδελεχή περιγραφή της διαδικασίας και της μεθόδου αξιολόγησης αποτελεσμάτων εφαρμογής των ρυθμίσεων στο εγχειρίδιο για τις διαδικασίες διπυργικού συντονισμού της Ελληνικής Κυβέρνησης³³, με ισχύοντα τότε νόμο για τη ρυθμιστική διακυβέρνηση το ν. 4048/2012.

1.2.β: Ο ρόλος του διεθνούς περιβάλλοντος στη διαμόρφωση των αρχών και διαδικασιών της Ρυθμιστικής Διακυβέρνησης

Ως διεθνές περιβάλλον για τη διαμόρφωση αρχών και διαδικασιών ρυθμιστικής διακυβέρνησης θα περιοριστούμε για τις ανάγκες αυτής εδώ της μελέτης να θεωρήσουμε τους δύο εκείνους παράγοντες που κατά κύριο λόγο επιδρούν σημαντικά στις πρωτοβουλίες της χώρας μας για χάραξη πολιτικών βελτίωσης της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας: την ΕΕ και τον ΟΟΣΑ. Είναι βέβαιο ότι οι επιρροές και άλλων μοντέλων ρυθμιστικής διακυβέρνησης, κυρίως του Ηνωμένου Βασιλείου και των ΗΠΑ, είναι σημαντικές και διαδραμάτισαν καίριο ρόλο κατά τη γέννηση όλων αυτών των πολιτικών και εργαλείων καλής νομοθέτησης (π.χ. ΗΠΑ, δεκαετία του 1970, Executive Order (EO) 11,821 για την Inflation Impact Assessment), επιρροές που έχουν αλληλοεπιδράσει, ‘φιλτραριστεί’ και σε μεγάλο βαθμό αφομοιωθεί από την Ένωση και τον ΟΟΣΑ που θεωρούνται, άλλωστε, οι *θεματοφύλακες* (Κεραμιδά Α, 2019) της σύλληψης, κατάρτισης και εφαρμογής των αρχών καλής νομοθέτησης. Ενώ, δεν παραβλέπουμε το γεγονός ότι

33 Εγχειρίδιο για τις διαδικασίες διπυργικού συντονισμού της Ελληνικής Κυβέρνησης, 2018, ΓΤΚ

συναντούμε καλές πρακτικές στη ρυθμιστική διακυβέρνηση και σε επιμέρους ευρωπαϊκά κράτη (Ολλανδία, Δανία).

➤ Ευρωπαϊκή Ένωση

Στα μισά της δεκαετίας του 1980 στην Ευρωπαϊκή Ένωση είχε ανοίξει η συζήτηση σχετικά με την ποιότητα των ρυθμίσεων και των κανόνων που παρήγαγαν τα εθνικά κοινοβούλια και τα νομοθετικά όργανα κάθε κράτους μέλους. Βέβαια ακόμη και σήμερα η συζήτηση παραμένει ανοικτή και εξακολουθεί να τροφοδοτεί τις χώρες μέλη της Ένωσης με νέες προτάσεις, για το πώς θα βελτιώνουν την νομοπαραγωγή τους³⁴.

Η βελτίωση της νομοθεσίας αποτελεί κοινό στόχο και ευθύνη όλων των θεσμικών οργάνων της ΕΕ³⁵. Στο Άμστερνταμ με τη Συνθήκη του 1997 τέθηκαν επίσημα οι βάσεις της καλής νομοθέτησης (όπως ονομάστηκε η πολιτική για τη βελτίωση της ποιότητας της νομοθεσίας). Από το 2000 και μετά υπήρξε έντονη δράση στο πλαίσιο της ΕΕ, κυρίως από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή με ανακοινώσεις της καθώς και σχέδια δράσης, με σκοπό την ώθηση των κρατών μελών να ακολουθήσουν τους ρυθμούς της Ένωσης στην εφαρμογή αρχών και εργαλείων καλής νομοθέτησης και στην ενίσχυση της διαφάνειας (μετά κυρίως την αποτυχία της προσπάθειας για Ευρωπαϊκό Σύνταγμα). Ενδεικτικά και κατά χρονολογική ακολουθία αναφέρονται τα ακόλουθα: η Λευκή Βίβλος για την Καλή Διακυβέρνηση (2001)³⁶, η Έκθεση Mandelkern (2001)³⁷ με την οποία εισήχθησαν για πρώτη φορά σε επίπεδο Ένωσης και κρατών μελών οι αρχές, τα εργαλεία και οι διαδικασίες καλής νομοθέτησης, το Πρόγραμμα REFIT – REgulatory FITness Program (2012)³⁸, η Ατζέντα Καλής Νομοθέτησης (2015 πρωτοβουλία Juncker)³⁹ και η

34 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021, «Βελτίωση της νομοθεσίας: συνένωση δυνάμεων για τη θέσπιση καλύτερων νόμων», <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM:2021:219:FIN>

35 «Η βελτίωση της νομοθεσίας αποτελεί τη βάση για όλες τις εργασίες της Επιτροπής ώστε να διασφαλίζεται ότι η ΕΕ πράττει τα δέοντα και τα πράττει σωστά», Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση 24.10.2017

36 2001/C 287/01 Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση - μία Λευκή Βίβλος (COM(2001) 428 τελικό, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2001:287:FULL&from=EL>

37 EU_MandelkernGroup_BetterReg_2001, ανάκτηση 12/5/2022

38 https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/eu-regulatory-fitness_dec2012_en_0.pdf

39 «Βελτίωση της νομοθεσίας για καλύτερα αποτελέσματα - ένα θεματολόγιο της ΕΕ», Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση COM/2015/0215 final

Ολοκλήρωση Ατζέντας Καλής Νομοθέτησης (2017)⁴⁰. Η Ευρωπαϊκή Ένωση καθιέρωσε έτσι ένα σύστημα βελτίωσης της νομοθεσίας που σήμερα, με στοιχεία του ΟΟΣΑ, καθιστά την νομοθεσία της Ένωσης στην πρώτη θέση παγκοσμίως⁴¹.

Ταυτόχρονα η ΕΕ με την παροχή προς τα μέλη της των βασικών και συνεχώς υπό εξέλιξη εργαλείων καλής νομοθέτησης⁴², έτσι ώστε να αναβαθμίζουν και βελτιώνουν τις νομοπαραγωγικές διαδικασίες στις δικές τους έννομες τάξεις (βλ. περιπτώσεις Δανίας και Ολλανδίας)⁴³, επαναπροσδιορίζει συνεχώς τις δράσεις της⁴⁴ με στόχους την αντιμετώπιση της πολυνομίας και εν τέλει την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας⁴⁵.

➤ Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

Οι βάσεις για την κανονιστική μεταρρύθμιση, με τη βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων ρυθμίσεων και εφαρμογή ενός πλαισίου αρχών και μέσων καλής νομοθέτησης, στηρίχθηκαν πρωτίστως στις συστάσεις (recommendations) του ΟΟΣΑ, όπως αυτές καταγράφηκαν στην έκθεση του Οργανισμού το 1997⁴⁶. Λαμβάνοντας υπόψη «καλές πρακτικές» (good practices) αγγλοσαξονικών (κυρίως του Ηνωμένου Βασιλείου) και σκανδιναβικών κρατών και βλέποντας την κακή νομοθέτηση ως φορέα αρνητικών επιπτώσεων για την οικονομία και την επιχειρηματικότητα (ο ρόλος του διεθνούς οργανισμού ήταν a priori συνυφασμένος άμεσα με την παγκόσμια οικονομική

40 Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2017e). COM 651 «Ολοκλήρωση του θεματολογίου για τη βελτίωση της νομοθεσίας: Καλύτερες λύσεις για καλύτερα αποτελέσματα»

41 [OECD Regulatory Policy Outlook 2018](#)

42 [Βελτίωση της νομοθεσίας: κατευθυντήριες γραμμές και εργαλειοθήκη | Ευρωπαϊκή Επιτροπή \(europa.eu\)](#)

43 «Από την παραπάνω αδρομερή παρουσίαση προκύπτει ότι τόσο σε επίπεδο ΕΕ όσο και σε επίπεδο ορισμένων ευρωπαϊκών κρατών έχει αναπτυχθεί ένας ευρύς ανταγωνισμός για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πολυνομίας στην οικονομία (επιχειρηματικότητα), όσο και στο κράτος δικαίου (σχέσεις κράτους - πολίτη)» (Μαντζούφας Π., 2018:255)

44 - Πλατφόρμα «Fit for Future» (F4F), https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/evaluating-and-improving-existing-laws/fit-making-eu-law-simpler-less-costly-and-future-proof/fit-future-platform-f4f_el - Ανακοίνωση της Επιτροπής, [2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade](#) (Ψηφιακή πυξίδα 2030: η ευρωπαϊκή οδός για την ψηφιακή δεκαετία), COM(2021) 118

45 «Ο δεύτερος παράγοντας που συνδέεται με την ποιότητα της νομοθεσίας και που απορρέει από μια κεντρική ιδέα που διέπει, κυρίως, τον προβληματισμό των διεθνών οργανισμών είναι η θεώρηση της ποιότητας της νομοθεσίας ως καθοριστικού παράγοντα για την ενίσχυση της οικονομικής ανταγωνιστικότητας και την προσέλκυση επενδύσεων» (Μαντζούφας Π., 2018:259)

46 *The OECD report on Regulatory reform*, [2391768.pdf \(oecd.org\)](#)

δραστηριότητα) διακρίνει τρεις καθοριστικούς παράγοντες για την πρόοδο της κανονιστικής μεταρρύθμισης σε κάθε χώρα:

- τη ρυθμιστική πολιτική που εφαρμόζει
- τα ρυθμιστικά όργανα για την εισαγωγή του κανόνα στην εθνική έννομη τάξη
- τα εργαλεία νομοθέτησης που χρησιμοποιεί.

Για την αξιολόγηση των μεταρρυθμιστικών πολιτικών και στον τομέα της ρυθμιστικής παραγωγής, που εδώ μας ενδιαφέρει, ο Οργανισμός κάθε χρόνο προχωρά σε «ανασκοπήσεις» των αποτελεσμάτων⁴⁷: *«Η σειρά αυτή παρουσιάζει τα αποτελέσματα των αξιολογήσεων από ομοτίμους της ρυθμιστικής μεταρρύθμισης στις χώρες του ΟΟΣΑ. Παρουσιάζουν μια ολοκληρωμένη αξιολόγηση της ρυθμιστικής μεταρρύθμισης σε τομείς-πλαίσια όπως η ποιότητα του δημόσιου τομέα, η πολιτική ανταγωνισμού και η επιβολή και το άνοιγμα της αγοράς. Περιλαμβάνουν επίσης κεφάλαια για τομείς όπως οι τηλεπικοινωνίες, η ηλεκτρική ενέργεια, οι οδικές και σιδηροδρομικές εμπορευματικές μεταφορές, καθώς και αξιολόγηση του μακροοικονομικού πλαισίου για τη μεταρρύθμιση. Οι συστάσεις πολιτικής παρουσιάζουν ένα ισορροπημένο σχέδιο δράσης τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα με βάση τις βέλτιστες διεθνείς ρυθμιστικές πρακτικές».*

Σε γενικές γραμμές ο ΟΟΣΑ προσεγγίζει τις ρυθμίσεις, από τη σκοπιά της κανονιστικής μεταρρύθμισης, με κριτήριο α) οικονομικό: ρυθμίσεις για τον ανταγωνισμό και τις επιχειρήσεις, β) κοινωνικό: ρυθμίσεις για την προστασία του δημοσίου συμφέροντος και των δικαιωμάτων στην υγεία, ασφάλεια, περιβάλλον, και τέλος γ) διοικητικό: ρυθμίσεις για απλούστευση διαδικασιών, μείωση της γραφειοκρατίας και των διοικητικών βαρών. Παρά το γεγονός ότι η κανονιστική μεταρρύθμιση αποτελεί για τον Οργανισμό κρίσιμη πολιτική για τη βελτίωση της ζωής των ανθρώπων, ας μην λησμονούμε ότι «στην αντίληψη του ΟΟΣΑ η ποιότητα της νομοθεσίας είναι παράμετρος αποκλειστικά της οικονομικής ανάπτυξης και υπηρετεί πρωτίστως αυτό το σκοπό» (Μαντζούφας Π., 2018:232).

47 Ανασκοπήσεις της ρυθμιστικής μεταρρύθμισης από τον ΟΟΣΑ, <https://doi.org/10.1787/19900481>

Η αντιμετώπιση των παθογενειών του ρυθμιστικού περιβάλλοντος, της πολυνομίας και της κακονομίας, μέσω της βελτίωσης της νομοθετικής διαδικασίας και των παραγόμενων κανόνων, είναι επιβεβλημένη κυρίως λόγω της παγκοσμιοποίησης της λειτουργίας της αγοράς και του διεθνούς ανταγωνισμού μέσα σε αυτή. Λόγω των συνεχώς μεταβαλλόμενων παγκόσμιων οικονομικών συνθηκών, η νομοθετική λειτουργία της πολιτείας, σύμφωνα με το θεωρητικό υπόβαθρο της κανονιστικής μεταρρύθμισης, δεν μπορεί να μείνει έξω από τη λογική για μια διαρκή αναθεώρηση της νομοπαραγωγικής διαδικασίας, έτσι ώστε τα κράτη να παρεμβαίνουν, όπου και όταν αυτό απαιτείται, με τις αναγκαίες πολιτικές και ρυθμίσεις.

Κεφάλαιο 2

Ποια η πραγματικότητα της νομοθετικής πολιτικής στην Ελλάδα

2.1 Ελληνική έννομη τάξη και πολυνομία

Η πολυνομία αποτελεί παθογένεια στη λειτουργία του πολιτικού συστήματος στην Ελλάδα, με συνέπειες σοβαρές αφενός για την οικονομία και την επιχειρηματικότητα, αφετέρου για τη δημόσια διοίκηση, τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου, όπως έχει εντοπιστεί από αναλυτές του διοικητικού φαινομένου και εμπειρογνώμονες της διοίκησης (Μακρυδημήτρης Α. & Μιχαλόπουλος, Ν., επιμ., 2000)⁴⁸.

Η πολυνομία έχει να κάνει με τον υπερβολικά μεγάλο αριθμό νόμων που παράγονται συνεχώς από τη νομοθετική εξουσία. Αυτή η υπερπαραγωγή ρυθμίσεων σίγουρα δεν συνιστά αποκλειστικά ελληνικό γνώρισμα, αφού αποτελεί αντικείμενο προβληματισμού σε πολλά νομικά συστήματα παγκοσμίως⁴⁹, είναι όμως χαρακτηριστικό της εγχώριας έννομης τάξης. Όπως έχει επισημανθεί προηγουμένως, ο ρυθμιστικός υπερπληθωρισμός υπήρξε μία καθοριστική αιτία για να τεθούν οι βάσεις της κανονιστικής μεταρρύθμισης.

Η αντιμετώπιση του φαινομένου σε εθνικό επίπεδο προηγείται των πιέσεων για μεταρρυθμίσεις από τους δανειστές της χώρας από το 2010 και μετά, πρωταρχικώς συνδέεται με τη συνειδητοποίηση του προβλήματος της πολυνομίας μέσα από παλαιότερες διαπιστώσεις θεωρητικών και εφαρμοστών του δικαίου: «Πριν από 30 χρόνια ο Βασίλειος Σκουρής είχε επισημάνει τα ακόλουθα προβλήματα, τα οποία οξύνονται με την πάροδο των ετών, αντί να υποχωρούν: πληθωριστικές τάσεις της νομολογίας, δηλ. υπερπαραγωγή νόμων, υποβάθμιση στη χρήση της στατιστικής για την υποβοήθηση του νομοθετικού έργου, κατάχρηση ψευδοερμηνευτικών νόμων παρά το άρθρο 77 Σ. και βεβαίως, παραβίαση του άρθρου 77 παρ. 5 με τα λεγόμενα νομοσχέδια «σκούπα», κατά τη

48 Βλ. επίσης την *Επιθεώρηση της Κεντρικής Διοίκησης: Ελλάδα*, Επιθεωρήσεις Δημόσιας Διακυβέρνησης από τον ΟΟΣΑ, ελληνική εκδοχή, 2012, σ. 115 επ. και την Έκθεση της Επιτροπής Χριστόφορου Πισσαρίδη – Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία, 14.11.2020, σ. 58

49 «Βέβαια, αυτά τα φαινόμενα δεν περιορίζονται μόνο στη χώρα μας ούτε αποτελούν *privilegium odiosum* για την ελληνική διοίκηση. Εμφανίζονται σε όλες σχεδόν τις ανεπτυγμένες χώρες» (Μακρυδημήτρης Α., 2005)

νομοθετική αργοί, που περιλαμβάνουν άσχετες διατάξεις και επιτείνουν την ανασφάλεια δικαίου» (Τασόπουλος Γ., 2017:49).⁵⁰

Όπως έχει επίσης υπογραμμιστεί, «δεν χρειαζόμαστε στον τόπο μας περισσότερους, αλλά λιγότερους και καλύτερους νόμους και διατάξεις που να ρυθμίζουν με τρόπο καίριο και αποτελεσματικό τις βασικές παραμέτρους της κοινωνικής και οικονομικής δράσης, θέτοντας σαφείς και σταθερούς κανόνες» (Μακρυδημήτρης Α., 2005).

Κάπως έτσι (Εικόνα 1) απεικονίζονταν τα στοιχεία του κανονιστικού υπερπληθωρισμού (τυπικοί και ουσιαστικοί νόμοι) περίπου πριν μια εξαετία:

Εικόνα 1

Η Ελλάδα παράγει χιλιάδες διατάγματα, νόμους, τροπολογίες

119.000

νόμοι, προεδρικά διατάγματα και υπουργικές αποφάσεις έχουν εκδοθεί συνολικά από το 1975 έως σήμερα.

- ✓ 250 φορολογικοί νόμοι από το 1975 έως σήμερα
- ✓ Εξι αμιγώς φορολογικοί νόμοι μόνον την τελευταία διετία

• Τα στοιχεία έχει συγκεντρώσει η πρόεδρος των Διοικητικών Δικαστηρίων Ειρήνη Γιανναδάκη).

Η πολυνομία στην Ελλάδα

! Στις ΗΠΑ από το 1776 έως σήμερα έχουν εκδοθεί μόνον 10 φορολογικοί νόμοι

3.132

νόμοι τον χρόνο

8,6

νόμοι την ημέρα

111

υπουργικές αποφάσεις

138

διευκρινιστικές εγκύκλιοι

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

Πηγή: Άρθρο Ιωάννας Μάνδρου, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 30.1.2016

Η πολυνομία στην ελληνική πολιτεία θα μπορούσε επιγραμματικά να χαρακτηριστεί ως «η έλλειψη κωδικοποιημένης νομοθεσίας και η ύπαρξη πολλών αντικρουόμενων νόμων για το ίδιο θέμα» (Θεοτοκάτου Α., 2017:258). Βέβαια σε αυτή την προσέγγιση είναι

50 Βλ. επίσης, Σωτηρόπουλος & Χριστόπουλος, 2016:13, «Από τους πρώτους που διέγνωσαν το πρόβλημα, μετά τη Μεταπολίτευση, ήταν οι Πρόδρομος Δ. Δαγτόγλου, Νίκος Κ. Αλιβιζάτος και Βασίλης Σκουρής»

αυτονόητο ότι δεν πρόκειται μόνο για τυπικούς νόμους αλλά και ουσιαστικούς. Οι λόγοι που θα μπορούσαμε να καταγράψουμε συνοπτικά, στους οποίους οφείλεται κυρίως το φαινόμενο της πολυνομίας στη χώρα μας είναι οι κάτωθι:

α) το κράτος που παρεμβαίνει στην οικονομία και στην κοινωνία

β) οι ομάδες με ειδικότερα συμφέροντα (στον ιδιωτικό αλλά και στο δημόσιο τομέα) που έχουν ως κύρια επιδίωξη να εξαιρούνται από τις ρυθμίσεις που αυτό θεσπίζει ή ακόμη και να ευνοούνται, αν είναι δυνατόν, από αυτές

γ) οι πελατειακές σχέσεις μεταξύ των παραπάνω επιχειρηματικών, συνδικαλιστικών ή επαγγελματικών ομάδων (ή και ατόμων) με το ίδιο το κράτος

δ) η διαχρονικά πλέον καταγεγραμμένη τάση της εκάστοτε νέας κυβέρνησης να ρυθμίζει εκ νέου, ακόμη και χωρίς αυτό να χρειάζεται, τομέα ή δραστηριότητα που ήδη είχε ρυθμιστεί από την προηγούμενη κυβέρνηση (ενδεχομένως αποτελεσματικά)

ε) η κακή νομοθέτηση με παραγωγή αναποτελεσματικών και ανεφάρμοστων τελικά ρυθμίσεων

στ) η ενσωμάτωση της νομοθεσίας της ΕΕ στην εθνική έννομη τάξη (κυρίως σε ό,τι αφορά την πολυπλοκότητα των ρυθμίσεων). Η σημαντική επίδραση της νομοθεσίας της Ένωσης σε εκείνη των χωρών μελών αυξάνει τον όγκο και την περιπλοκότητα των εθνικών νομοθεσιών. Μάλιστα σε πολύ μεγάλο βαθμό – από 6% ως 80% της νομοθεσίας – στα νέα κράτη μέλη της Ένωσης⁵¹.

Η πολυνομία έχει προφανώς δυσμενείς επιπτώσεις:

α) στο κράτος δικαίου και τη νομική ασφάλεια (ασφάλεια δικαίου)

β) στην οικονομία και στην ανταγωνιστικότητα

51 “When Laws become Too Complex” Office of the Parliamentary Counsel, Cabinet Office, 2013, <https://www.gov.uk/government/publications/when-laws-become-too-complex/when-laws-become-too-complex>

γ) στην εμπιστοσύνη στις σχέσεις κράτους - πολίτη⁵²

δ) στη συμμόρφωση με τους νόμους

ε) στην αντιμετώπιση της γραφειοκρατίας και της διαφθοράς.

2.2. Ελληνική έννομη τάξη και κακονομία

Ενώ η πολυνομία ως συνέπεια του ρυθμιστικού υπερπληθωρισμού αντικατοπτρίζεται σε αριθμούς και προσεγγίζεται κυρίως ποσοτικά, η κακονομία έχει να κάνει με την ποιοτική αξιολόγηση της κανονιστικής εγχώριας (ή διεθνούς) παθογένειας (Μακρυδημήτρης Α. & Μιχαλόπουλος, Ν., επιμ., 2000)⁵³. Η πολυνομία τροφοδοτεί την κακονομία και αυτή από την πλευρά της προκαλεί την μεγέθυνση της πολυνομίας⁵⁴.

Κακονομία είναι «η άσκηση διοίκησης με κακούς νόμους» (Θεοτοκάτου Α., 2017:258) και οδηγεί την κοινωνία σε αποδιοργάνωση. Έτσι χωρίς σταθερά συστήματα αξιών και σεβασμό στους κανόνες δημιουργείται η ανομία. «Η ποιότητα των νόμων και των εν γένει κανονιστικών ρυθμίσεων που ισχύουν και εφαρμόζονται αντανακλά και αναπαράγει, όπως έχει λεχθεί, το είδος της διακυβέρνησης που ασκείται σε μια χώρα» (Συμεωνίδης Ι., 2017:120).

52 «Η Πολυνομία εγκυμονεί την Κακονομία που, με τη σειρά της, οδηγεί στην Ανομία. Ο νόμος στην Ελλάδα φέρει στο σώμα του το μείζον γνώρισμα – που συνιστά και το μέγιστο πρόβλημα – της ελληνικής κοινωνίας, σήμερα: την εκτεταμένη έλλειψη εμπιστοσύνης του Κράτους προς τους πολίτες του, των πολιτών προς το Κράτος τους και τους συμπολίτες τους, δηλαδή όλων προς όλους. Αυτό το πρόβλημα ο νόμος δεν μπορεί να το αντιμετωπίσει, αλλά είναι μέρος του, συναυτουργός και θύμα του» (Φραγκάκης Ν., 2011:14)

53 Βλ. επ' αυτού την *Επιθεώρηση της Κεντρικής Διοίκησης: Ελλάδα*, Επιθεωρήσεις Δημόσιας Διακυβέρνησης από τον ΟΟΣΑ, ελληνική έκδοσή, 2012, σ. 115 επ., όπως και την Έκθεση της Επιτροπής Χριστόφορου Πισσαρίδη – Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία, 14.11.2020, σ. 58, 62-63

54 «Εντούτοις, η κακονομία δεν μπορεί να ταυτιστεί με την πολυνομία, παρότι αποτελούν αλληλοτροφοδοτούμενες έννοιες, καθώς αφορά σε ποιοτικά κριτήρια αξιολόγησης της νομοθεσίας συγκρίνοντας νόμους ασαφείς ή αντιφατικούς μεταξύ τους ή κακογραμμένους που δημιουργούν νοηματικά κενά. Αντίθετα, η πολυνομία ως φαινόμενο αντιπροσωπεύει την ύπαρξη νομικού πληθωρισμού, πολλών νομικών κειμένων, τα οποία δεν είναι απαραίτητο να είναι αντιφατικά μεταξύ τους. Συνεπώς, η ποσότητα και η ποιότητα των νομοθετικών κειμένων είναι αντιστρόφως ανάλογες έννοιες, αφού όσο περισσότερα νομοθετικά κείμενα υπάρχουν, τόσο πιο ελλειμματική είναι η ποιότητά τους και ως αποτέλεσμα επέρχεται η αύξηση της γραφειοκρατίας και του κρατικού παρεμβατισμού» (Μακρυδημήτρης Α., 2008:143)

Οι ρυθμίσεις σε ένα κράτος δικαίου πρέπει να τηρούνται πρωτίστως από το ίδιο – τον παραγωγό των κανόνων – αυτοπεριορίζοντας την δράση του. Επομένως, αυτό οφείλει να τηρεί τις αρχές καλής νομοθέτησης και να χρησιμοποιεί τα μέσα της κατά τη νομοπαραγωγική διαδικασία. Να ακολουθείται δηλαδή η βασική προϋπόθεση αποφυγής της πολυνομίας και της κακονομίας⁵⁵.

Οι αιτίες που γεννούν κακονομία (εκτός της πολυνομίας που την τρέφει) περιλαμβάνουν τα κατωτέρω:

- i) την κακή νομοθέτηση⁵⁶
- ii) τις τροπολογίες⁵⁷
- iii) την πίεση για λήψη ρυθμιστικών μέτρων σε έκτακτες συνθήκες⁵⁸
- iv) την πίεση για ενσωμάτωση κανόνων ενωσιακού δικαίου (Οδηγιών)
- v) την απερίσκεπτη υλοποίηση προεκλογικών δεσμεύσεων.

Τα αποτελέσματα της κακονομίας⁵⁹ είναι λίγο-πολύ κοινά με αυτά της άλλης συνιστώσας της παθογένειας του ρυθμιστικού πλαισίου της χώρας μας:

- α) κακοδιοίκηση⁶⁰

55 «Με την παραβίαση επομένως των αρχών καλής νομοθέτησης παραβιάζεται και η αρχή του κράτους δικαίου από το ίδιο το κράτος, με αποτέλεσμα την παραγωγή νόμων που είναι εν τη γενέσει τους «κακοί», αντισυνταγματικοί και «προβληματικοί» στην εφαρμογή τους, γεγονός που οδηγεί σε έναν φαύλο κύκλο κακονομίας, παραβίασης της αρχής του κράτους δικαίου και προβλημάτων στη λειτουργία του κράτους» (Μπήνα Ε., 2019)

56 «Τα οξύτατα προβλήματα που προκαλεί στους κοινωνούς του δικαίου η άτακτη νομοθέτηση γίνονται δραματικά όταν ο νομοθέτης δεν εκπληρώνει τη συνταγματική του υποχρέωση να θεσπίζει νόμους τεχνικά άρτιους και οργανικά ενταγμένους στην έννομη τάξη / στο δικαιοσύστημα. Όταν θεσπίζει τεχνικά κακούς νόμους» (Τσούκας Π., 2011:49)

57 «... Ένα τελευταίο σημείο που πρέπει να τονιστεί σχετικά με την κοινοβουλευτική διαδικασία, το οποίο συνδέεται άμεσα κυρίως με την κακονομία αλλά και με την πολυνομία, είναι οι υπουργικές ή βουλευτικές προσθήκες-τροπολογίες κατά τη διάρκεια της συζήτησης στην Ολομέλεια ή στα Τμήματα» (Σωτηρόπουλος Δ. & Χριστόπουλος Χ., 2016)

58 Βλ. για παράδειγμα υποσημείωση 14

59 «Ως απότοκο της κακονομίας εμφανίζεται η γραφειοκρατία, η κακοδιοίκηση και η κακή απονομή της δικαιοσύνης, χωρίς ωστόσο να αποτελεί την μοναδική αιτία αυτών (Σωτηρόπουλος, 2016:33)» (Αντωνίου Α.-Χ., 2017:11).

60 «... Σε κακοδιοίκηση όμως υποκύπτει μόνο η εκτελεστική (λειτουργικά θεωρούμενη) εξουσία, μόνο η δημόσια διοίκηση... Κάθε διοικητική παρανομία της εκτελεστικής λειτουργίας είναι και κακοδιοίκηση» (Τζέμος Β., 2017:97)

β) γραφειοκρατία

γ) κακή απονομή δικαιοσύνης.

Στη χώρα μας είναι διαπιστωμένη η σημαντικά αρνητική επίπτωση της κακονομίας από τη σκοπιά της ανταγωνιστικότητας στην οικονομία, αφού αυτή η μη σταθερή και σαφής εικόνα του ρυθμιστικού πλαισίου και η μη προβλέψιμη για τους επενδυτικούς μηχανισμούς εξέλιξη της νομοθεσίας, έρχονται σε αντιπαράθεση με την ασφάλεια δικαίου που επιδιώκουν οι κοινωνίες των αγορών. Ο νόμος και η εφαρμογή του γεννά έννομες σχέσεις, ο κακός νόμος γεννά προβλήματα στην άσκηση της διοίκησης, στη Δημόσια Διοίκηση και στις (έννομες) σχέσεις της με τον ιδιωτικό τομέα. Επίσης η μη εφαρμογή ή η τροποποίηση ή η πλήρης κατάργησή του από έναν καινούριο αλλά χειρότερο νόμο προκαλεί ακόμα μεγαλύτερα προβλήματα. Η καλύτερη νομοθέτηση είναι μονόδρομος για τη μείωση της κακονομίας, σε αντίθεση με την απορρύθμιση που η οικονομική προσέγγιση του δικαίου παρουσιάζει ως λύση, η οποία κρύβει κινδύνους για τα κοινωνικά δικαιώματα.

Κεφάλαιο 3

Βελτίωση της διαδικασίας του νομοθετείν: Η ανάλυση κανονιστικών επιπτώσεων

3.1 Η μετάβαση από την «Έκθεση Αξιολόγησης Συνεπειών Ρυθμίσεων της πρωθυπουργικής εγκυκλίου» Υ190/2006 και την «Ανάλυση συνεπειών ρυθμίσεων» του ν. 4048/2012 στην «Ανάλυση» του ν. 4622/2019

Για την ένταξη της Ανάλυσης Κανονιστικών Επιπτώσεων (Regulatory Impact Analysis) ή Ανάλυσης Επιπτώσεων Ρύθμισης (Regulatory Impact Assessment) ως καθοριστικού εργαλείου στη νομοπαρασκευαστική διαδικασία, υπακούοντας στις συστάσεις του ΟΟΣΑ και τις παραινέσεις της ΕΕ, έχουμε προσπάθειες στην Ελλάδα από τις αρχές της δεκαετίας του 2000, έτσι ώστε να συγκλίνει η νομοθεσία της χώρας με αυτή των υπόλοιπων ευρωπαϊκών. Παρεμβάσεις έγιναν αφενός ως προς τη βελτίωση ποιοτικά των παραγόμενων ρυθμίσεων και αφετέρου ως προς τις διαδικασίες και τα μέσα νομοπαραγωγής. Βασικό ζητούμενο, η αντιμετώπιση της πολυνομίας και των αρνητικών συνεπειών της στην άσκηση της πολιτικής.

Μάλιστα είχε συγκροτηθεί ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή (με Πρόεδρο τον Μ. Βροντάκη, Αντιπρόεδρο του ΣτΕ) από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, με αποστολή την προετοιμασία σχεδίου νόμου για τη βελτίωση της ποιότητας και την κωδικοποίηση των ρυθμίσεων (Βενιζέλος Ευ., 2005). Το αποτέλεσμα της προσπάθειας αυτής δεν εισήχθη ποτέ στη Βουλή και έτσι το προσχέδιο με τίτλο «Έλεγχος ποιότητας νομοθετικών και κανονιστικών ρυθμίσεων, κωδικοποίηση νομοθεσίας και άλλες διατάξεις» δεν μετουσιώθηκε σε ελληνικό νόμο.

Εγκύκλιος Πρωθυπουργού και Ανάλυση Κανονιστικών Επιπτώσεων

Έτσι μετά από περίπου δύο χρόνια, στις 18.7.2006 εκδίδεται η Υ190 πρωθυπουργική Εγκύκλιος με αντικείμενο τη νομοθετική πολιτική και την αξιολόγηση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας νομοθετικών και κανονιστικών ρυθμίσεων, που απευθυνόταν σε όλους τους υπουργούς της τότε κυβέρνησης. Ιστορικής πλέον σημασίας εγκύκλιος, αφού για πρώτη φορά έχουμε από πλευράς εκτελεστικής εξουσίας στη χώρα μας:

- i) την καταγραφή των κυρίων προβλημάτων αποτελεσματικότητας της ελληνικής έννομης τάξης: « α) Η ύπαρξη μεγάλου αριθμού εξαιρετικά λεπτομερειακών ρυθμίσεων, κυρίως νομοθετικών. β) Η ρύθμιση, με διατάξεις που είναι διάσπαρτες στη νομοθεσία, θεμάτων που ανήκουν στην ίδια ενότητα. γ) Η υπέρμετρη διόγκωση της πρόβλεψης έκδοσης κανονιστικών διαταγμάτων...»
- ii) τον ορισμό της καλής νομοθέτησης: «καλή νομοθέτηση θα πρέπει να θεωρείται η νομοθετική πολιτική που αποσκοπεί στη βελτίωση της ποιότητας των νομοθετικών και κανονιστικών ρυθμίσεων, με βάση ιδίως την αξιολόγηση των συνεπειών τους στην οικονομία και στην ανταγωνιστικότητα, την απλούστευση των διαδικασιών, την τήρηση νομοτεχνικών κανόνων, την κωδικοποίηση των ρυθμίσεων και την ενσωμάτωση του κοινοτικού δικαίου. Στην καλή νομοθέτηση συμπεριλαμβάνεται και το πλαίσιο αξιολόγησης των συνεπειών των νόμων και των αποτελεσμάτων εφαρμογής τους»
- iii) την εισαγωγή βασικών αρχών και διαδικασιών καλής νομοθέτησης, η τήρηση των οποίων συνιστά προϋπόθεση για την προώθηση ποιοτικών ρυθμίσεων: «Η ποιότητα των ρυθμίσεων διασφαλίζεται: (1) Με την τήρηση των αρχών και (2) Με την τήρηση διαδικασιών καλής νομοθέτησης»
- iv) την καθιέρωση στη νομοθετική διαδικασία της έκθεσης αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων. «Στην Έκθεση περιγράφονται κατά τρόπο συγκεκριμένο η ανταπόκριση της ρύθμισης στις αρχές και τις διαδικασίες καλής νομοθέτησης που προαναφέρθηκαν, καθώς και οι διαβουλεύσεις που πραγματοποιήθηκαν»
- v) την πρόβλεψη, τέλος, της Έκθεσης Αξιολόγησης Αποτελεσμάτων Εφαρμογής, που επιβαλλόταν να καταρτίζεται με την πάροδο ενός έτους από τη θέση σε ισχύ των ρυθμίσεων.

Η εγκύκλιος δεν φαίνεται να εφαρμόστηκε με τον πλέον προσηκόντα τρόπο. Η δε Έκθεση Κανονιστικών Επιπτώσεων (Regulatory Impact Assessment) δεν αξιοποιήθηκε δεόντως ως εργαλείο καλής νομοθέτησης, αλλά μάλλον επαναλάμβανε όσα περιλαμβάνονταν στην αντίστοιχη αιτιολογική έκθεση. Ο βασικότερος λόγος αποτυχίας ήταν η έλλειψη σχετικής νομοθετικής κουλτούρας σε επίπεδο υπουργών και κυβέρνησης με αποτέλεσμα να φαίνονται αρκετά πρώιμες οι αλλαγές στη νομοπαρασκευαστική προ-κοινοβουλευτική

διαδικασία που κόμιζε η εγκύκλιος. Παρ' όλα αυτά, η έκδοσή της έπαιξε καθοριστικό ρόλο για την καλύτερη νομοθέτηση στην Ελλάδα⁶¹, κυρίως για τις αλλαγές που η ίδια η Βουλή ψήφισε στον Κανονισμό της (2010), σχετικά με την ανάλυση συνεπειών ρυθμίσεων (άρθ. 85) ως συνοδευτικό έγγραφο σε κάθε σχέδιο νόμου και την υποχρεωτική ανάρτησή της για τη σχετική διαβούλευση⁶². (Προς αυτή την κατεύθυνση νωρίτερα υπήρξαν και κυβερνητικές παρεμβάσεις: δημιουργήθηκε το 2007 από τη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης οδηγός για την συμπλήρωση των εκθέσεων και το 2009 συστάθηκε το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης⁶³) (Μακρυδημήτρης Α., 2013:68-69).

Από την Εγκύκλιο του Πρωθυπουργού στο «νόμο για τους νόμους»

Στην αμέσως επόμενη χρονικά διετία οι συνθήκες που δημιουργήθηκαν λόγω των αυστηρών μνημονιακών απαιτήσεων, στο πλαίσιο τήρησης των συμφωνηθέντων δημοσιονομικών μέτρων προσαρμογής⁶⁴ για γενικευμένες μεταρρυθμίσεις, οδήγησαν στην ψήφιση το 2012 του νόμου 4048 «Ρυθμιστική Διακυβέρνηση: Αρχές, Διαδικασίες και Μέσα Καλής Νομοθέτησης». Ο πρώτος νόμος που φτιάχτηκε για να παράγονται καλύτεροι νόμοι. Η παρέμβαση είναι μεγάλης σημασίας καθώς για πρώτη φορά, έστω και μέσα σε μια δύσκολη περίοδο και χρονική συγκυρία, ο Έλληνας νομοθέτης όρισε την έννοια της ρυθμιστικής διακυβέρνησης και προσδιόρισε ο ίδιος τις αρχές, τις διαδικασίες και τα μέσα που θα ακολουθεί για την θέσπιση καλύτερων ρυθμίσεων.

61 «... Η εγκύκλιος του τότε Πρωθυπουργού, του κ. Καραμανλή, που ανέφερε ο κ. Τσούκας, αποτέλεσε το πρώτο αναλυτικό νομικό θεμέλιο. ... πολλές προτάσεις της εγκυκλίου του προηγούμενου Πρωθυπουργού τις έχει εντάξει στον νέο κανονισμό της Βουλής για να είναι τρόπον τινά πιο υποχρεωτικές» (Ν. Κλαμαρής, 2011)

62 «Η έκθεση αυτή πρέπει να συνοδεύει κάθε νομοσχέδιο (με εξαίρεση εκείνων που χαρακτηρίζονται ως κατεπείγοντα βάσει του άρθρου 85 του Κανονισμού της Βουλής) και να αναρτάται στον οικείο διαδικτυακό τόπο στον οποίο λαμβάνει χώρα η διαβούλευση επί του σχεδίου νόμου (π.χ. <http://www.opengov.gr/armodioypourgeio>)», *ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ - ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗΣ*, 2013, Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης

63 Π.Δ. 17/2009 (ΦΕΚ Α' 33) Τροποποίηση του π.δ. 32/2004 «Σύσταση και Οργανισμός της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης» (ΦΕΚ Α' 28), όπως τροποποιήθηκε με το π.δ. 179/2004 (ΦΕΚ Α' 156)

64 «Η άμεση εντατικοποίηση αυτών των μέτρων επιβάλλεται, εκτός των άλλων, για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και στο Διεθνές οικονομικό περιβάλλον» *Αιτιολογική Έκθεση ν. 4048/2012*

Η ρυθμιστική διακυβέρνηση νοείται ως *διαδικασία συντονισμού* των δράσεων της καλής νομοθέτησης – ρυθμιστικός προγραμματισμός, τήρηση αρχών καλής νομοθέτησης, λήψη μέτρων πολιτικής προώθησης των ρυθμίσεων. Ως καλή νομοθέτηση ορίζεται «*η πολιτική και η διαμόρφωση αρχών και μέσων για τη βελτίωση της ποιότητας των ρυθμίσεων και των διαδικασιών παραγωγής τους*» (άρθ. 1 του ν. 4048/2012).

Μελετώντας περαιτέρω την Αιτιολογική Έκθεση του πιο πάνω νόμου, σημειώνουμε ότι για να επιτύχει τους στόχους του καθορίζει μια *σαφή και ολοκληρωμένη πολιτική* καλής νομοθέτησης, αξιοποιώντας την επιστημονική γνώση και εμπειρία πάνω σε θέματα βελτίωσης της ρυθμιστικής διακυβέρνησης. Η επιδίωξη βελτίωσης αφορά: α) στη μείωση των επικαλυπτόμενων αρμοδιοτήτων κατά την εφαρμογή των ρυθμίσεων, β) στην απλούστευση διαδικασιών και τη μείωση των διοικητικών βαρών για επιχειρήσεις/πολίτες και δημόσια διοίκηση και γ) στο συντονισμό μεταξύ κυβέρνησης και δημόσιας διοίκησης σε επίπεδο ρυθμίσεων και εφαρμογής δημόσιων πολιτικών⁶⁵.

«*Η έκθεση στην οποία αποτυπώνονται οι συνέπειες της ρύθμισης ως προς τη σχέση κόστους-οφέλους και τις πιθανές διακινδυνεύσεις, ιδίως στην οικονομία, την κοινωνία, το περιβάλλον και την καθημερινότητα του πολίτη*» είναι η Ανάλυση Συνεπειών Ρυθμίσεων (ΑΣυΡ), δηλαδή μια ανάλυση κανονιστικών επιπτώσεων – τη διαδρομή της είδαμε προηγουμένως – ως το εργαλείο *ex ante* αξιολόγησης της ρύθμισης, που εισάγεται σε κείμενο νόμου για πρώτη φορά. Κρίθηκε ως απαραίτητο μέσο (*οριοθετείται δεσμευτικά*, όπως βλέπουμε στην Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4048/2012) για την εκ των προτέρων εξασφάλιση της τήρησης των αρχών της αναλογικότητας και αποτελεσματικότητας-αποδοτικότητας στην προτεινόμενη ρύθμιση. Η ΑΣυΡ διακρινόταν σε α) *πλήρη* που αποτελεί τον κανόνα και η οποία όφειλε να συνοδεύει όλες τις ρυθμίσεις που εισάγονται στη Βουλή με την τυπική νομοθετική διαδικασία καθώς και όλες τις κανονιστικές αποφάσεις μείζονος οικονομικής ή κοινωνικής σημασίας, και β) *συνοπτική* που αποτελεί την εξαίρεση και η οποία όφειλε να συνοδεύει τα κατεπείγοντα νομοσχέδια και τις υπουργικές τροπολογίες. Η σύνταξή της μπορούσε να γίνει με απαντήσεις σε πρότυπο ερωτηματολόγιο (σύμφωνα με υπόδειγμα της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης που είχε επικαιροποιηθεί το 2009⁶⁶).

65 Βλ. Αιτιολογική Έκθεση ν. 4048/2012

66 [Egheiridio_odigion_syμβληrosis_ypodeigmatos.pdf \(gslegal.gov.gr\)](#)

Παρά την επιτακτική ανάγκη να χρησιμοποιηθεί η Ανάλυση Συνεπειών Ρυθμίσεων έτσι ώστε μέσα από την απάντηση στο αν μια ρύθμιση είναι απαραίτητη ή όχι, να μειωθεί η πολυνομία και η κακονομία, το εγχείρημα δεν στέφθηκε τελικά με σημαντική επιτυχία. Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΟΣΑ⁶⁷ αλλά και εγχώριες μελέτες (Σωτηρόπουλος Δ. & Χριστόπουλος Χ., 2016) για τους παρακάτω λόγους η εφαρμογή του ν. 4048/2012 κρίθηκε ανεπαρκής:

- α) έλλειψη πόρων για εύρυθμη λειτουργία Γραφείων Νομοθετικής Πρωτοβουλίας στα υπουργεία και του Γραφείου Καλής Νομοθέτησης της Γραμματείας της Κυβέρνησης
- β) αναλύσεις συνεπειών ρυθμίσεων που αντέγραφαν τις αιτιολογικές εκθέσεις και αποτελούσαν απλά συνοδευτικά κείμενα χαμηλής ποιότητας
- γ) μη ικανοποιητική εφαρμογή της δημόσιας διαβούλευσης
- δ) τεράστια αύξηση ρυθμιστικού όγκου λόγω των μνημονιακών υποχρεώσεων της χώρας
- ε) επικάλυψη αρμοδιοτήτων, όσον αφορά την άσκηση της καλής νομοθέτησης, της Γενικής Γραμματείας Κυβέρνησης και της Γενικής Γραμματείας Συντονισμού Κυβερνητικού Έργου, που μόλις είχε συσταθεί (Πραβίτα Μ. Η., 2014:452, Σωτηρόπουλος Δ. & Χριστόπουλος Χ., 2016:51).

Από την Ανάλυση Συνεπειών Ρυθμίσεων στην «Ανάλυση»

Ο ν. 4048 περί ρυθμιστικής διακυβέρνησης ίσχυσε για περίπου επτά χρόνια. Στην περίοδο αυτή η εφαρμογή των διατάξεών του αποδείχθηκε ελλιπής, ειδικά στο προ-κοινοβουλευτικό στάδιο της νομοπαραγωγικής διαδικασίας. Διαφάνηκε η ανάγκη βελτίωσης και ενίσχυσης της ίδιας της ρύθμισης περί καλής νομοθέτησης, αφού υπήρχαν πλέον αρκετά στοιχεία από την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς της. Καταρχάς, κατά τη σχετική αξιολόγηση από τον ΟΟΣΑ (Indicators of Regulatory Policy and Governance, Europe, 2019, Greece)⁶⁸ τονίστηκαν δύο σημαντικά ποιοτικά στοιχεία: α) οι

67 *OECD Regulatory Policy Outlook 2015*, <https://doi.org/10.1787/9789264238770-en>

68 <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/indicators-of-regulatory-policy-and-governance-2019-greece.pdf>

χαμηλής ποιότητας αναλύσεις συνεπειών των ρυθμίσεων εξαιτίας της μικρής χρονικής διάρκειας προετοιμασίας των σχεδίων νόμων και β) η μη ενσωμάτωση αλλαγών στην τελική διαμόρφωση των νομοθετικών κειμένων που όδευαν προς ψήφιση, από τα σχόλια και τις τοποθετήσεις που πραγματοποιούνταν στη δημόσια διαβούλευση. Σύμφωνα δε με δείκτες (μεθοδολογία, διαφάνεια, εποπτεία και ποιοτικός έλεγχος, συστημική αποδοχή) σε ό,τι αφορά στις αναλύσεις συνεπειών ρυθμίσεων (συνολικά για τη χώρα, με στοιχεία του 2015), η Ελλάδα βρισκόταν πολύ πιο κάτω από το μέσο όρο των κρατών μελών του ΟΟΣΑ (με στοιχεία του 2018).

Τρανή – ίσως – απόδειξη της αναποτελεσματικότητας του νόμου η διοργάνωση συνεδρίου από το ελληνικό Κοινοβούλιο, τον Απρίλιο του 2017, με θέμα «Η καλή νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας της Πολιτείας». Συνδιοργανωτές του συνεδρίου ήταν το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και η Νομική Σχολή του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με το Εργαστήριο Μελέτης για τη Διαφάνεια, τη Διαφθορά και το Οικονομικό Έγκλημα. Η συμμετοχή στο συνέδριο του Προέδρου της Δημοκρατίας, του Προέδρου της Βουλής, των Προέδρων ή Αντιπροέδρων των ανώτατων δικαστηρίων της χώρας και επιφανών πανεπιστημιακών καταδεικνύει τη σπουδαιότητα του θέματος. Στα πρακτικά του εντοπίζονται προτάσεις για την τροποποίηση του νόμου και από θεωρητικούς της νομικής και της διοικητικής επιστήμης αλλά και από εφαρμοστές των διατάξεων: «Οι διατάξεις περί καλής νομοθέτησης δεν είναι πάντοτε και οι ίδιες αποτέλεσμα καλής νομοθέτησης, σε πολλές δε περιπτώσεις χαρακτηρίζονται από ένα «μαζιμαλισμό» μη ρεαλιστικών στόχων. Συνεπώς, η προσπάθεια στο πεδίο της καλής νομοθέτησης θα πρέπει να επικεντρωθεί στην εφαρμογή των βασικών διατάξεων που αποτελούν *conditio sine qua non* για την ασφάλεια δικαίου. Αντιθέτως ανεφάρμοστες ή δυσεφάρμοστες διατάξεις θα πρέπει να καταργηθούν... Επίσης, ορισμένες από τις διαδικασίες που συνδέονται με την καλή νομοθέτηση πρέπει να απλοποιηθούν...» (Βλαχόπουλος Σ., 2017:36). Έχει υποστηριχθεί από τους Σωτηρόπουλο & Χριστόπουλο (2016:111), προτείνεται και εν προκειμένω η ενοποίηση σε μία έκθεση όλων των συνοδευτικών εκθέσεων ενός νομοσχεδίου, «με συνολική εκτίμηση των λόγων θέσπισης και των αναμενόμενων συνεπειών του νόμου». Επίσης ο Μ. Καλογήρου, τότε Γενικός Γραμματέας της Κυβέρνησης, σημειώνει την

ανάγκη να υπάρξουν στα συμπεράσματα του συνεδρίου προτάσεις τροποποίησης του νόμου 4048 «*οι οποίες θα είναι εξαιρετικά ωφέλιμες για όλους*» (2017:21)⁶⁹

Στην Αιτιολογική Έκθεση (σ. 51) του ν. 4622/2019 που καταργεί τον ν. 4048/2012, γίνεται αναφορά στην ελλιπή εφαρμογή του τελευταίου και στον λόγο που κατέστησε αναγκαία την τροποποίηση των διατάξεών του. Έτσι διαπιστώνουμε ότι το πέρασμα από το νόμο για τη ρυθμιστική διακυβέρνηση σε εκείνον για το επιτελικό κράτος, θεωρήθηκε επιβεβλημένο με διπλό στόχο, αφενός την αποτελεσματικότερη εφαρμογή των όσων προβλέφθηκαν με το θεσμικό πλαίσιο του 2012 και αφετέρου τη βελτίωση της ποιότητας των εφεξής παραγόμενων ρυθμίσεων.

Κεντρικό ζητούμενο αποτέλεσε όπως είδαμε η ενοποίηση όλων των συνοδευτικών κειμένων στην έκθεση ανάλυσης των συνεπειών μιας ρύθμισης, αλλά χωρίς να δημιουργηθεί άλλη μία γραφειοκρατική διαδικασία και κατά συνέπεια επιπλέον ενδο-διοικητικό βάρος (Σωτηρόπουλος Δ. & Χριστόπουλος Χ., 2016:126-128). Θεσμοθετήθηκε λοιπόν με το ν. 4622 η Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης (ΑΣΡ) ή Ανάλυση, στην οποία όντως προβλέπεται η ένταξη όλων των επιμέρους συνοδευτικών εκθέσεων, ενώ η αποστολή για τη διασφάλιση της πληρότητας και της ποιότητας της Ανάλυσης ανατίθεται σε δύο όργανα: τη Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων της Προεδρίας της Κυβέρνησης – δεν φαίνεται πλέον να προκύπτει κάποιος ρόλος συναφώς για τη Γενική Γραμματεία Συντονισμού – καθώς και στην ανεξάρτητη διεπιστημονική Επιτροπή Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας.

69 Βλ. και άλλες κριτικές παρατηρήσεις όσον αφορά στην εφαρμογή του ν. 4048/2012 και την ποιότητα των ίδιων των αναλύσεων συνεπειών ρυθμίσεων: «Παρά το γεγονός ότι στη χώρα μας προβλέφθηκαν – καθυστερημένα – οι αρχές, οι διαδικασίες και τα μέσα καλής νομοθέτησης, καταρχάς με πρωθυπουργική εγκύκλιο (Υ190/2006) και στη συνέχεια με τυπικό νόμο (4048/2012), με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας των νομοθετικών και κανονιστικών ρυθμίσεων, εξακολουθεί να υστερεί δραματικά η μεθοδολογία στοιχειωδώς καλής νομοθέτησης και θέσπισης κανονιστικών ρυθμίσεων στη διοίκηση. Επιπροσθέτως, τα κείμενα που υποχρεωτικά πλέον συνοδεύουν τα νομοσχέδια, με τα οποία προωθούνται νέες ρυθμίσεις, συνιστούν απλώς εκθέσεις ιδεών, που ελάχιστα συμβάλλουν στην οριοθέτηση του προς αντιμετώπιση ζητήματος, στον εντοπισμό των διαθέσιμων εναλλακτικών προτάσεων και τη συγκριτική τεκμηρίωση της ικανότητάς τους να επιτύχουν τους επιδιωκόμενους σκοπούς, ούτε αξιολογούν δε τις ρυθμίσεις που υιοθετήθηκαν βάσει των δεδομένων που προκύπτουν από την εφαρμογή τους, ώστε να αιτιολογείται η τροποποίησή τους» (Πραβίτα Μ. Η., 2018)

3.2 Η δομή και η λειτουργία της Ανάλυσης

Στο άρθ. 57 του ν. 4622 ορίζεται η Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης ως «το έγγραφο στο οποίο αποτυπώνεται η αναγκαιότητα της ρύθμισης, καθώς και το σύνολο των οικονομικών, κοινωνικών και άλλων συνεπειών». Πρόκειται πλέον για το «έγγραφο» (και όχι έκθεση όπως οριζόταν στον προηγούμενο νόμο) που απαντά όχι μόνο στο μεγαλύτερο και γενικότερο ερώτημα του νομοθέτη, δηλαδή αν είναι αναγκαία η ρύθμιση, αλλά και σε ειδικά ερωτήματα σχετικά με τη σχέση κόστους - οφέλους καθώς και τη δημιουργία κινδύνων για την οικονομία, την κοινωνία, το περιβάλλον και την καθημερινότητα του πολίτη.

Στο άρθ. 62 προβλέπεται ότι εφεξής θα αναφέρεται ως «Ανάλυση» και ότι δομείται από οκτώ επιμέρους ενότητες – επτά εκθέσεις και έναν πίνακα. Συγκεκριμένα θα περιλαμβάνει την αιτιολογική έκθεση, την έκθεση του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους, την έκθεση γενικών συνεπειών, την έκθεση διαβούλευσης – εκθέσεις που ήδη προβλέπονταν – αλλά και τις εκθέσεις νομιμότητας και εφαρμογής της ρύθμισης. Οι τελευταίες δύο εκθέσεις εισάγονται για πρώτη φορά στο κανονιστικό πλαίσιο (βέβαια, επιμέρους αντίστοιχα ερωτήματα περί νομιμότητας, συναρμοδιότητας, ανάγκης σύστασης νέων φορέων κ.ο.κ. έθεταν και οι προηγούμενες ΑΚΕ). Τέλος περιλαμβάνει τον πίνακα τροποποιούμενων ή καταργούμενων διατάξεων.

Στο Εγχειρίδιο Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης εμφανίζεται η διάρθρωση της Ανάλυσης σε οκτώ ενότητες αλλά και σαράντα (40) προς συμπλήρωση πεδία ανάλογα με κάθε ενότητα, όπως αυτά προσδιορίζονται στον «οδηγό συμπλήρωσης» και φαίνονται στον πίνακα που ακολουθεί:

Πίνακας 2 Πίνακας πεδίων ανά Ενότητα της Ανάλυσης

	ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΕΔΙΑ
A.	ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ	1 - 14
B.	ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 75 ΠΑΡ. 1 & 2 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ	15 - 16
Γ.	ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 75 ΠΑΡ. 3 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ	17
Δ.	ΕΚΘΕΣΗ ΓΕΝΙΚΩΝ ΣΥΝΕΠΕΙΩΝ	18 - 21

Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ	22 - 23
ΣΤ.	ΕΚΘΕΣΗ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ	24 - 28
Ζ.	ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΡΟΠΟΠΟΙΟΥΜΕΝΩΝ Ή ΚΑΤΑΡΓΟΥΜΕΝΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ	29 - 30
Η.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ	31 - 40

Πηγή: Εγχειρίδιο ΑΣΡ, 2020, ΓΓΝΚΘ, Προεδρία της Κυβέρνησης

➤ Οι ενότητες της Ανάλυσης

Ας εξεταστεί συνοπτικά καθεμιά από τις ως άνω αναφερόμενες ενότητες της Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης (επιμέρους Εκθέσεις και πίνακας καταργούμενων διατάξεων, άρθ. 62 του ν. 4622/2019) που πρέπει να συνοδεύουν – ως ενιαίο κείμενο – κάθε σχέδιο νόμου, προσθήκη ή τροπολογία, καθώς και κανονιστική απόφαση μείζονος οικονομικής ή κοινωνικής σημασίας:

A. Αιτιολογική Έκθεση (πεδία 1-14)

Στην Αιτιολογική – την πολύ παλαιότερα λεγόμενη Εισηγητική – Έκθεση επιχειρείται να αιτιολογηθεί η αναγκαιότητα της υπό αξιολόγησης ρύθμισης, τηρουμένης κατά αυτόν τον τρόπο της αρχής της αναλογικότητας (άρθ. 74 Σ), θεμελιώδους σημασίας αρχής καλής νομοθέτησης. Επίσης αποτυπώνονται εδώ τα κίνητρα του νομοθέτη δηλαδή οι λόγοι για τους οποίους λαμβάνει πρωτοβουλία νομοθέτησης και τέλος διατυπώνονται με τη μέθοδο SMART⁷⁰ οι στόχοι της ρύθμισης (συγκεκριμένοι, σαφείς, χρονικά οριοθετημένοι και μετρήσιμοι).

B. Έκθεση άρθ. 75 του Συντάγματος παρ. 1 & 2 (έκθεση ΓΛΚ) (πεδία 15-16)

Στην Έκθεση που συντάσσει το Γενικό Λογιστήριο του Κράτους προσδιορίζονται οι δημοσιονομικές επιπτώσεις της ρύθμισης επί του προϋπολογισμού της Γενικής Κυβέρνησης και στην οποία πρέπει να προσδιορίζεται το κόστος έστω και σε επίπεδο προβλέψεων.

⁷⁰ SMART (Specific, Measurable, Assignable, Realistic, Time-related) στο “*There’s a SMART way to write management goals and objectives*”, Doran George, Nov. 1981, *Management Review*

Γ. Έκθεση άρθ. 75 του Συντάγματος παρ. 3 (πεδίο 17)

Πρόκειται για την Έκθεση εκτίμησης δαπανών ή μείωσης εσόδων από την εφαρμογή της ρύθμισης που αξιολογείται. Εδώ επίσης συγκεκριμενοποιείται ο τρόπος κάλυψης της δαπάνης. Αν πρόκειται δε για συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις, ενσωματώνονται και οι πραγματοποιηθείσες αναλογιστικές μελέτες.

Δ. Έκθεση γενικών συνεπειών (πεδία 18-21)

Περιέχονται στην Έκθεση οι θετικές και αρνητικές συνέπειες – οφέλη, κόστος και κίνδυνοι – της ρύθμισης και συγκεκριμένα στους πιο κάτω τομείς:

- Θεσμοί, δημόσια διοίκηση και διαφάνεια
- Αγορά, οικονομία και ανταγωνισμός
- Κοινωνία, κοινωνικές ομάδες
- Φυσικό, αστικό και πολιτιστικό περιβάλλον
- Νησιωτικότητα.

Όσον αφορά τα οφέλη, στην Έκθεση χρειάζεται να αποτυπώνονται και όσα μπορούν να αποτιμηθούν χρηματικά (αύξηση κρατικών εσόδων, μείωση δαπανών ή βελτίωση εισοδήματος του πληθυσμού ή συγκεκριμένων ομάδων κ.ά.) αλλά και εκείνα, για τα οποία δεν υπάρχει χρηματική αποτίμηση: π.χ. η βελτίωση της ποιότητας στη ζωή των πολιτών ή η καλύτερη λειτουργία της Διοίκησης.

Εν προκειμένω αναζητούνται, άλλωστε, παράγοντες που ίσως προκαλέσουν δημοσιονομικό κόστος αλλά και συνέπειες γενικά στην οικονομία. Επιπλέον θα πρέπει να εντοπίζεται πιθανό λειτουργικό κόστος με επιβάρυνση των δημοσίων υπηρεσιών, των ελεγκτικών κρατικών μηχανισμών και των δικαστηρίων. Σημαντικό στοιχείο της εν λόγω Έκθεσης είναι η επισήμανση πιθανών κινδύνων για την εφαρμογή της αξιολογούμενης ρύθμισης, όπως και διαδικασιών αντιμετώπισης ή αποτροπής τους.

Στην Έκθεση γενικών συνεπειών καταγράφονται οι γνωμοδοτήσεις όλων των αρχών επί νομοθετικών ρυθμίσεων αρμοδιότητάς τους, σύμφωνα με τα όσα ορίζει το Σύνταγμα, το

ενωσιακό ή το εθνικό δίκαιο, και ενσωματώνονται οι γνωμοδοτήσεις των αρμόδιων υπηρεσιών.

Ε. Έκθεση διαβούλευσης (πεδία 22-23)

Περιγραφή της διαδικασίας της διαβούλευσης από την έναρξη κατάρτισης της προτεινόμενης ρύθμισης μέχρι και την υπογραφή της από τους συναρμόδιους υπουργούς, με αναφορά των φορέων και των υπηρεσιών που μετείχαν σε αυτή κατά τη νομοπαρασκευαστική διαδικασία. Περιέχει συνοπτική και ομαδοποιημένη – επί της αρχής και επί των άρθρων – καταγραφή των σχολίων που αναρτήθηκαν στην ηλεκτρονική διαβούλευση καθώς και του αριθμού των συμμετεχόντων σε αυτή.

ΣΤ. Έκθεση νομιμότητας (πεδία 24-28)

Στην Έκθεση νομιμότητας γίνεται αναφορά στις συναφείς (άμεσα ή έμμεσα), με την υπό αξιολόγηση ρύθμιση, διατάξεις που προέρχονται από:

- το Σύνταγμα (με παράθεση των σχετικών συνταγματικών άρθρων)
- το δίκαιο της ΕΕ: πρωτογενές (Συνθήκες) και παράγωγο (Κανονισμοί, Οδηγίες, Αποφάσεις)
- τις διεθνείς συνθήκες ή συμφωνίες (ΕΣΔΑ, διεθνείς συμβάσεις)
- τη νομολογία: εθνική (αποφάσεις ανωτάτων και άλλων εθνικών δικαστηρίων καθώς και ανεξάρτητων αρχών), ενωσιακή (αποφάσεις δικαστηρίου Ένωσης και άλλων ευρωπαϊκών δικαστηρίων) και διεθνή (αποφάσεις ΕΔΔΑ ή άλλων διεθνών δικαστηρίων ή διαιτησιών).

Ζ. Πίνακας τροποποιούμενων ή καταργούμενων διατάξεων (πεδία 29-30)

Στον Πίνακα καταγράφονται τόσο α) οι διατάξεις που θα υποστούν τροποποίηση, αντικατάσταση ή και συμπλήρωση, όσο και β) οι καταργούμενες διατάξεις.

Η. Έκθεση εφαρμογής της ρύθμισης (πεδία 31-40)

Στην τελευταία Έκθεση σημειώνονται:

- α) τα όργανα της Διοίκησης που θα έχουν την αρμοδιότητα της εφαρμογής των διατάξεων της προτεινόμενης ρύθμισης, καθώς επίσης τυχόν συναρμόδια όργανα

β) τα προεδρικά διατάγματα, οι υπουργικές αποφάσεις και οι λοιπές κανονιστικές πράξεις (ακόμη και ερμηνευτικές εγκύκλιοι) που απαιτείται να εκδοθούν για την αποτελεσματική εφαρμογή της ρύθμισης με το εκτιμώμενο χρονοδιάγραμμα έκδοσής τους.

➤ Τα πεδία των ενοτήτων της Ανάλυσης

Τα πεδία αντιστοιχούν σε σαράντα συγκεκριμένα ερωτήματα που πρέπει να απαντηθούν κατά τη σύνταξη της Ανάλυσης και να συμπληρωθούν στα αντίστοιχα πλαίσια σύμφωνα με το Υπόδειγμα.

Στον Οδηγό Συμπλήρωσης της Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης δίνονται διευκρινίσεις για κάθε ερώτημα/πεδίο, συγκεκριμένες οδηγίες απάντησής του όπως και παραδείγματα.

Τα πεδία που συμπληρώνονται από τον συντάκτη της Ανάλυσης ανά ενότητα τα βλέπουμε ομαδοποιημένα στον παρακάτω πίνακα⁷¹:

Πίνακας 3

A. Αιτιολογική Έκθεση

1.	Ποιο ζήτημα αντιμετωπίζει η αξιολογούμενη ρύθμιση;
2.	Γιατί αποτελεί πρόβλημα;
3.	Ποιους φορείς ή πληθυσμιακές ομάδες αφορά;
4.	Το εν λόγω ζήτημα έχει αντιμετωπιστεί με νομοθετική ρύθμιση στο παρελθόν; Εάν ΝΑΙ, ποιο είναι το ισχύον νομικό πλαίσιο που ρυθμίζει το ζήτημα;
5.	Γιατί δεν είναι δυνατό να αντιμετωπιστεί στο πλαίσιο της υφιστάμενης νομοθεσίας i) με αλλαγή προεδρικού διατάγματος, υπουργικής απόφασης ή άλλης κανονιστικής πράξης; ii) με αλλαγή διοικητικής πρακτικής συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας νέας ερμηνευτικής προσέγγισης της υφιστάμενης νομοθεσίας; iii) με διάθεση περισσότερων ανθρώπινων και υλικών πόρων;
6.	Έχετε λάβει υπόψη συναφείς πρακτικές; Εάν ΝΑΙ, αναφέρατε συγκεκριμένα: i) σε άλλη/ες χώρα/ες της ΕΕ ή του ΟΟΣΑ: ii) σε όργανα της ΕΕ: iii) σε διεθνείς οργανισμούς;

71 Πίνακας που δημιουργήθηκε για τις ανάγκες της μελέτης, με χρήση στοιχείων από το Υπόδειγμα της Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης του Εγχειριδίου Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης

7.	Σημειώστε ποιοι από τους στόχους βιώσιμης ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών επιδιώκονται με την αξιολογούμενη ρύθμιση	
8.	Ποιοι είναι οι στόχοι της αξιολογούμενης ρύθμισης; i) βραχυπρόθεσμοι: ii) μακροπρόθεσμοι:	
9.	Ειδικότεροι στόχοι ανάλογα με τον τομέα νομοθέτησης Για την ενδεικτική παράθεση δεικτών αξιοποιήθηκαν οι βάσεις δεδομένων του ΟΟΣΑ (https://data.oecd.org/Greece.htm) και της ΕΛΣΤΑΤ (http://www.statistics.gr/)	
10.	Σε περίπτωση που προβλέπεται η χρήση πληροφοριακού συστήματος, ποια θα είναι η συμβολή αυτού στην επίτευξη των στόχων της αξιολογούμενης ρύθμισης; i) Εάν είναι άμεση, εξηγήστε: ii) Εάν είναι έμμεση, εξηγήστε:	
11.	Το προβλεπόμενο πληροφοριακό σύστημα είναι συμβατό με την εκάστοτε ψηφιακή στρατηγική της χώρας (Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού); Εξηγήστε:	
12.	Διασφαλίζεται η διαλειτουργικότητα του εν λόγω πληροφοριακού συστήματος με άλλα υφιστάμενα συστήματα; Αναφέρατε ποια είναι αυτά τα συστήματα:	
13.	Έχει προηγηθεί μελέτη βιωσιμότητας του προβλεπόμενου πληροφοριακού συστήματος; Εξηγήστε:	
14.	Σύνοψη στόχων κάθε άρθρου	
	Άρθρο	Στόχος

Β. Έκθεση του άρθ. 75 παρ. 1 & 2 του Συντάγματος - Έκθεση του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους

15.	Συνοπτική ανάλυση των άρθρων της αξιολογούμενης ρύθμισης
16.	Οικονομικά αποτελέσματα επί του Κρατικού Προϋπολογισμού ή/και επί του προϋπολογισμού του/των αρμόδιου/ων φορέα/ων

Γ. Έκθεση του άρθ. 75 παρ.3 του Συντάγματος

17.	Οικονομικά αποτελέσματα
-----	-------------------------

Δ. Έκθεση Γενικών Συνεπειών

18.	Οφέλη αξιολογούμενης ρύθμισης
ΑΜΕΣΑ	Αύξηση εσόδων

	Μείωση δαπανών
	Εξοικονόμηση χρόνου
	Μεγαλύτερη αποδοτικότητα / αποτελεσματικότητα
	Άλλο
ΕΜΜΕΣΑ	Βελτίωση παρεχόμενων υπηρεσιών
	Δίκαιη μεταχείριση πολιτών
	Αυξημένη αξιοπιστία / διαφάνεια θεσμών
	Βελτιωμένη διαχείριση κινδύνων
	Άλλο
19.	Κόστος αξιολογούμενης ρύθμισης
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ	Σχεδιασμός / προετοιμασία
	Υποδομή / εξοπλισμός
	Προσλήψεις / κινητικότητα
	Ενημέρωση / εκπαίδευση εμπλεκομένων
	Άλλο
ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ & ΑΠΟΔΟΣΗ ΤΗΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ	Στήριξη και λειτουργία διαχείρισης
	Διαχείριση αλλαγών κατά την εκτέλεση
	Κόστος συμμετοχής στη νέα ρύθμιση
	Άλλο
20.	Κίνδυνοι αξιολογούμενης ρύθμισης
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΙΝΔΥΝΩΝ	Αναγνώριση / εντοπισμός κινδύνου
	Διαπίστωση συνεπειών κινδύνων στους στόχους
	Σχεδιασμός αποτροπής / αντιστάθμισης κινδύνων
	Άλλο
ΜΕΙΩΣΗ ΚΙΝΔΥΝΩΝ	Πιλοτική εφαρμογή
	Ανάδειξη καλών πρακτικών κατά την υλοποίηση της ρύθμισης
	Συνεχής αξιολόγηση διαδικασιών διαχείρισης κινδύνων
	Άλλο
21.	Γνώμες ή πορίσματα αρμόδιων υπηρεσιών και ανεξάρτητων αρχών (ηλεκτρονική επισύναψη). Ειδική αιτιολογία σε περίπτωση σημαντικής απόκλισης μεταξύ της γνωμοδότησης και της αξιολογούμενης ρύθμισης.

Ε. Έκθεση Διαβούλευσης

22.	Διαβούλευση κατά τη διάρκεια της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας από την έναρξη κατάρτισης της αξιολογούμενης ρύθμισης μέχρι την υπογραφή από τους συναρμόδιους Υπουργούς:
-----	--

	Συνεργασία με άλλα υπουργεία / υπηρεσίες Συνεργασία με κοινωνικούς φορείς / Ανεξάρτητες Αρχές Διεθνής διαβούλευση
23.	Σχόλια στο πλαίσιο της διαβούλευσης μέσω της ηλεκτρονικής πλατφόρμας www.opengov.gr (ηλεκτρονική επισύναψη της έκθεσης)
Επί των γενικών αρχών («επί της αρχής») της αξιολογούμενης ρύθμισης	Αριθμός συμμετασχόντων
	Σχόλια που υιοθετήθηκαν
	Σχόλια που δεν υιοθετήθηκαν (συμπεριλαμβανομένης επαρκούς αιτιολόγησης)
Επί των άρθρων της αξιολογούμενης ρύθμισης	Αριθμός συμμετασχόντων
	Σχόλια που υιοθετήθηκαν
	Σχόλια που δεν υιοθετήθηκαν (συμπεριλαμβανομένης επαρκούς αιτιολόγησης)

ΣΤ. Έκθεση Νομιμότητας

24.	Συναφείς συνταγματικές διατάξεις
25.	<u>Ενωσιακό δίκαιο</u> Πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο (συμπεριλαμβανομένου του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων) Κανονισμός Οδηγία Απόφαση
26.	<u>Συναφείς διατάξεις διεθνών συνθηκών ή συμφωνιών</u> Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου Διεθνείς συμβάσεις
27.	<u>Συναφής νομολογία των ανωτάτων και άλλων εθνικών δικαστηρίων, καθώς και αποφάσεις των Ανεξάρτητων Αρχών</u> Ανώτατο ή άλλο εθνικό δικαστήριο Ανεξάρτητη Αρχή
28.	<u>Συναφής ευρωπαϊκή και διεθνής νομολογία</u> Νομολογία Δικαστηρίου ΕΕ Νομολογία Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου Άλλα ευρωπαϊκά ή διεθνή δικαστήρια ή διαιτητικά όργανα

Ζ. Πίνακας τροποποιούμενων - καταργούμενων διατάξεων

29.	Τροποποίηση – αντικατάσταση – συμπλήρωση διατάξεων	
	Διατάξεις αξιολογούμενης ρύθμισης	Υφιστάμενες διατάξεις
30.	Κατάργηση διατάξεων	
	Διατάξεις αξιολογούμενης ρύθμισης που	Καταργούμενες διατάξεις

προβλέπουν κατάργηση	
----------------------	--

Η Έκθεση Εφαρμογής της Ρύθμισης

31.	Συναρμοδιότητα Υπουργείων / υπηρεσιών / φορέων				
	Σχετική διάταξη αξιολογούμενης ρύθμισης	Συναρμόδια Υπουργεία – Συναρμόδιες υπηρεσίες / φορείς			Αντικείμενο συναρμοδιότητας
32.	Έκδοση κανονιστικών πράξεων και εγκυκλίων				
	Εξουσιοδοτική διάταξη	Είδος πράξης	Αρμόδιο ή επισπεύδον Υπουργείο ή υπηρεσία	Αντικείμενο	Χρονοδιάγραμμα (ενδεικτική ή αποκλειστική προθεσμία)
33.	Ποιες διατάξεις της αξιολογούμενης ρύθμισης προβλέπουν τη σύσταση νέου νομικού προσώπου, ανώνυμης εταιρίας ή δημόσιας υπηρεσίας;				
34.	Γιατί προτείνεται η σύσταση αυτού του νέου οργάνου και δεν επαρκούν οι υφιστάμενες διοικητικές δομές για να επιτευχθεί ο στόχος της αξιολογούμενης ρύθμισης;				
35.	Χρόνος έναρξης λειτουργίας του νέου οργάνου				
36.	Έχει γίνει η σχετική οικονομοτεχνική μελέτη αναφορικά με τη σύσταση του νέου οργάνου;				
37.	Επωνυμία ή ονομασία και νομική μορφή				
38.	Χώρος λειτουργίας του νέου οργάνου				
39.	Διασφάλιση επαρκούς υλικοτεχνικού & ηλεκτρονικού εξοπλισμού				
40.	Τρόπος στελέχωσης του νέου οργάνου				

Επειδή η διαφάνεια είναι σημαντική για τη νομοπαραγωγική διαδικασία και την διατήρησή της εντός του πλαισίου που καθορίζουν οι αρχές της καλής νομοθέτησης, ο νόμος προβλέπει (στο άρθ. 62 παρ.3) ότι «Όλα τα απαραίτητα δεδομένα που αφορούν και τεκμηριώνουν την προτεινόμενη ρύθμιση, ιδίως στατιστικά, οικονομικά, περιβαλλοντικά και χωρικά πρέπει να παρέχονται σε ανοιχτή και επεξεργάσιμη μορφή».

Η Ανάλυση του ν. 4622, με σκοπό την πραγματοποίηση της τελικής φάσης της δημόσιας διαβούλευσης, αναρτάται μαζί με το κείμενο του σχεδίου νόμου στον ιστοχώρο

opengov.gr για σχολιασμό κατ' άρθρο – ο προηγούμενος νόμος (4048) προέβλεπε η ανάρτηση της ΑΣυΡ να γίνεται στην ιστοσελίδα της Βουλής (συνοδευόμενη από τις παρατηρήσεις του Γραφείου Καλής Νομοθέτησης) στο κοινοβουλευτικό πλέον στάδιο της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας.

Η προτεινόμενη κάθε φορά ρύθμιση και οι σχετικές διατάξεις αφορούν σε συγκεκριμένο τομέα ή τομείς νομοθέτησης⁷², οι οποίοι πρέπει να επιλέγονται από το συντάκτη της Ανάλυσης, σύμφωνα με το Υπόδειγμα για τη συμπλήρωσή της. Οι τομείς αυτοί (οι οποίοι επιλέγονται και στο πεδίο 9 της Αιτιολογικής Έκθεσης) φαίνονται στον κατωτέρω πίνακα:

Πίνακας 4 Τομείς Νομοθέτησης της Ανάλυσης

	Τομέας Νομοθέτησης	Υπουργείο
1	Εκπαίδευση - Πολιτισμός	- Παιδείας & Θρησκευμάτων - Πολιτισμού & Αθλητισμού
2	Εθνική Άμυνα - Εξωτερική πολιτική	- Εθνικής Άμυνας - Εξωτερικών
3	Οικονομική/Δημοσιονομική/Φορολογική πολιτική	- Οικονομικών
4	Κοινωνική πολιτική	- Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων - Υγείας
5	Δημόσια Διοίκηση - Δημόσια Τάξη - Δικαιοσύνη	- Εσωτερικών - Προστασίας του Πολίτη - Δικαιοσύνης
6	Ανάπτυξη - Επενδυτική δραστηριότητα	- Ανάπτυξης & Επενδύσεων - Περιβάλλοντος & Ενέργειας - Υποδομών & Μεταφορών

⁷² Σε αντιστοίχιση με τις (6) έξι διαρκείς κοινοβουλευτικές επιτροπές του Κανονισμού της Βουλής, άρθ. 31, «1. Για την επεξεργασία και εξέταση νομοσχεδίων και προτάσεων νόμων που υποβάλλονται στη Βουλή, συνιστώνται από τον Πρόεδρο της Βουλής έξι (6) διαρκείς επιτροπές: α) επιτροπή μορφωτικών υποθέσεων, β) επιτροπή εθνικής άμυνας και εξωτερικών υποθέσεων, γ) επιτροπή οικονομικών υποθέσεων, δ) επιτροπή κοινωνικών υποθέσεων, ε) επιτροπή δημόσιας διοίκησης, δημόσιας τάξης και δικαιοσύνης, στ) επιτροπή παραγωγής και εμπορίου»

		<ul style="list-style-type: none"> - Ναυτιλίας & Νησιωτικής Πολιτικής - Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων - Τουρισμού
--	--	---

Πηγή: Εγχειρίδιο Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης, ΓΤΝΚΘ, 2020

Αφού συνταχθεί η Ανάλυση, το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης της Γενικής Γραμματείας Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων – σε συνεργασία με τις Υπηρεσίες Συντονισμού των Υπουργείων – την ελέγχει και την υποβάλλει στην Επιτροπή Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας (άρθ. 64 του ν. 4622/2019).

3.3 Η ψηφιακή Ανάλυση

Η ψηφιοποίηση της διαδικασίας υποβολής της Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης (Ανάλυση) έχει ενταχθεί ως δράση *Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης*, στο έργο-τομέα *Ψηφιακή Διακυβέρνηση*⁷³, του *Ψηφιακού Μετασχηματισμού*⁷⁴ του κράτους. Οι δράσεις της Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, δηλαδή της ψηφιοποίησης του Κράτους και της Δημόσιας Διοίκησης, αποτελούν σημαντικά βήματα για τη μετάβαση της χώρας στην ψηφιακή εποχή και τη στήριξη του ψηφιακού μετασχηματισμού γενικότερα.

Οι πολιτικές για τον ψηφιακό μετασχηματισμό συνδέονται με τον εκσυγχρονισμό του κράτους και την αποτελεσματικότερη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης, η οποία πρέπει να προσαρμόζεται στις εξελίξεις, όπως αυτές των νέων τεχνολογιών.

Ως επιμέρους δράση της ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, η δημιουργία της εφαρμογής Ψηφιακή Ανάλυση έχει ως στόχο την παροχή της δυνατότητας στους συντάκτες των σχεδίων και των προτάσεων νόμων (αρμόδιοι επισπεύδοντες και συναρμόδιων Υπουργείων, νομοπαρασκευαστικές επιτροπές, βουλευτές) να προετοιμάζουν και υποβάλλουν και τις Αναλύσεις Συνεπειών Ρύθμισης ψηφιακά.

73 [Ψηφιακή Διακυβέρνηση Archives - Γενική Γραμματεία Ψηφιακής Διακυβέρνησης & Απλούστευσης Διαδικασιών \(secdigital.gov.gr\)](#)

74 [Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020-2025 \(digitalstrategy.gov.gr\)](#)

Η ολοκλήρωση της υλοποίησης της εφαρμογής ήταν χρονικά προσδιορισμένη για το τέλος του 2020. Παρά το γεγονός ότι αυτή «στήθηκε» από το Εθνικό Δίκτυο Υποδομών Τεχνολογίας και Έρευνας, βρίσκεται ακόμη και σήμερα σε δοκιμαστική έκδοση (ALPHA)⁷⁵.

Για τη λειτουργία της ψηφιακής «Ανάλυσης» έχουν αποδοθεί ρόλοι στους χρήστες της εφαρμογής με συγκεκριμένα δικαιώματα πρόσβασης:

Πίνακας 5 Ρόλοι και δικαιώματα ψηφιακής Ανάλυσης

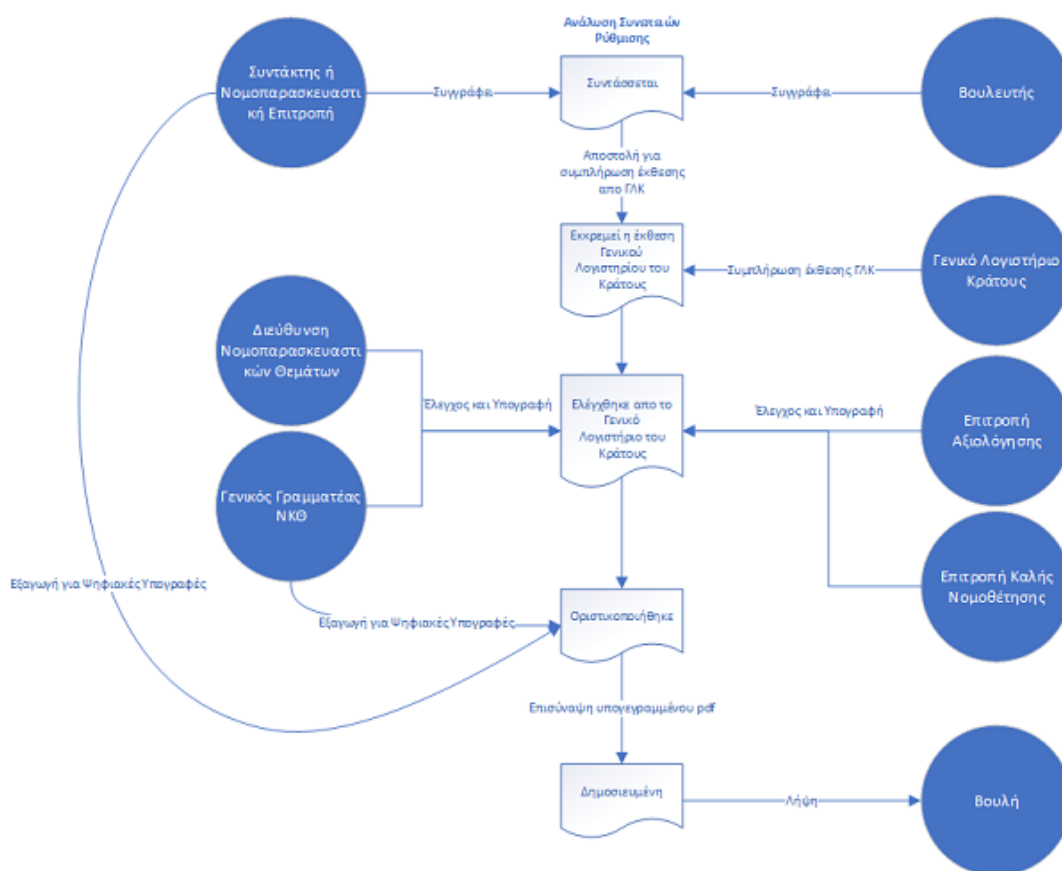
Ρόλος	Δικαιώματα
Συντάκτης επισπεύδοντος Υπουργείου	Σύνταξη Ανάλυσης
Αρμόδιος επισπεύδοντος Υπουργείου και άλλων συναρμόδιων Υπουργείων	Σύνταξη Ανάλυσης
Νομοπαρασκευαστική επιτροπή	Σύνταξη Ανάλυσης Αντιγραφή προσχεδίου σε σχέδιο νόμου Εξαγωγή οριστικής Ανάλυσης Οριστικοποίηση
Γενικό Λογιστήριο του Κράτους	Έκθεση ΓΛΚ
Επιτροπή Αξιολόγησης Ποιότητας Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας	Έλεγχος και έγκριση
Γραφείο Καλής Νομοθέτησης	Έλεγχος και έγκριση
Διεύθυνση Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας (ΓΓΝΚΘ)	Έλεγχος και έγκριση
Γενικός Γραμματέας Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων	Έλεγχος και έγκριση Εξαγωγή οριστικής Ανάλυσης Οριστικοποίηση
Βουλή	Προβολή οριστικής Ανάλυσης
Βουλευτής	Σύνταξη Ανάλυσης πρότασης νόμου ή τροπολογίας
Διαχειριστής εφαρμογής	Διαχείριση χρηστών – απόδοση

75 [Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης \(demo.gov.gr\)](https://demo.gov.gr)

Πηγή: [Μάθημα: Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης \(howto.gov.gr\)](http://howto.gov.gr)

Τέλος, τα στάδια τα οποία ακολουθεί η κατάρτιση ψηφιακά της Ανάλυσης προκύπτουν από τα όσα ορίζονται στο άρθ. 63 του ν. 4622/2019 για τη νομοπαρασκευαστική διαδικασία σύνταξης σχεδίων νόμων και κανονιστικών πράξεων. Αυτά αποτυπώνονται στο κάτωθι σχεδιάγραμμα:

Εικόνα 2 Στάδια ψηφιακής διαδικασίας δημιουργίας Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης

Πηγή: [Μάθημα: Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης \(howto.gov.gr\)](http://howto.gov.gr)

Κεφάλαιο 4

Τεκμήρια εφαρμογής: Απογραφή των νόμων που εκδόθηκαν μετά τον ν. 4622/2019 και εμπειρική ανάλυση των σχεδίων νόμων που έπρεπε να συνοδεύονται από Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης

4.1 Αριθμητικά στοιχεία

Κατά τη διαδικασία απογραφής των σχεδίων ή προτάσεων νόμων που ψηφίσθηκαν από την Ελληνική Βουλή, δημοσιεύθηκαν στο Α΄ τεύχος της Εφημερίδας της Κυβέρνησης και ενσωματώθηκαν ως νόμοι στην ελληνική έννομη τάξη, συντάχθηκαν οι πίνακες που ακολουθούν για κάθε έτος ξεχωριστά, 2020, 2021 και 2022, προκειμένου ώστε να κατατεί ευκολότερη η καταγραφή των στοιχείων που επιλέχθηκαν να προσεγγίσουμε. Πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι για το έτος 2020, πρώτο χρόνο εφαρμογής της διάταξης του ν. 4622/2019 για τη νέα μορφή Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης, η καταγραφή ξεκινά από τις 30 Ιουλίου, ημερομηνία έκδοσης σε ΦΕΚ του ν. 4715, νόμου που συνοδευόταν, έστω και ενταγμένη στην Αιτιολογική Έκθεση, από την πρώτη Ανάλυση της νέας μορφής. Επισημαίνεται, εξάλλου, ότι για το τρέχον έτος – 2022 – η καταγραφή φθάνει στις 23 Μαΐου, ημερομηνία του τελευταίου διαθέσιμου προς μελέτη εβδομαδιαίου Δελτίου Νομοθεσίας του Υπουργείου Εσωτερικών.

Αμέσως μετά την παράθεση των πινάκων ακολουθούν αριθμητικά και ποσοτικά στοιχεία.

2020 (από 30 Ιουλίου ως 31 Δεκεμβρίου)							
ΝΟΜΟΣ	ΦΕΚ Α΄	ΤΙΤΛΟΣ	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ	Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης-Ανάλυση (άρθρου 62 ν. 4622/2019)	ΘΕΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ	ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ	
					ΟΦΕΛΗ	ΚΟΣΤΟΣ	ΚΙΝΔΥΝΟΙ
4715	149	Ρυθμίσεις για τη διασφάλιση της πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες υγείας - Ίδρυση και καταστατικό του Οργανισμού Διασφάλισης της Ποιότητας στην Υγεία Α.Ε. (Ο.ΔΙ.Π.Υ. Α.Ε.) και άλλες επείγουσες διατάξεις αρμοδιότητας του Υπουργείου Υγείας	ΥΓΕΙΑΣ	ΝΑΙ (ως μέρος της Αιτιολογικής έκθεσης)	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
4722	177	Κύρωση: α) της από 10.8.2020 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου «Επείγουσες ρυθμίσεις αντιμετώπισης εκτάκτων αναγκών του Εθνικού Συστήματος Υγείας, προστασίας από τη διασπορά του κορωνοϊού COVID-19, στήριξης της αγοράς εργασίας και διευκόλυνσης της	ΥΓΕΙΑΣ	ΟΧΙ (ΠΙΝΠ)	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ

		εκπαιδευτικής διαδικασίας» (Α' 157) και β) της από 22.8.2020 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου «Έκτακτα μέτρα για την ενίσχυση των αστικών συγκοινωνιών, την προμήθεια μέσω ατομικής προστασίας και την πρόσληψη προσωπικού καθαριότητας των σχολικών μονάδων, τη στήριξη των τουριστικών επιχειρήσεων και της αγοράς εργασίας και την ενίσχυση της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας προς αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19, καθώς και τη στήριξη των πλημυροπαθών της Εύβοιας που επλήγησαν κατά τις πλημμύρες της 8ης και 9ης Αυγούστου 2020» (Α' 161) και άλλες διατάξεις για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19 και άλλων επειγόντων ζητημάτων.					
4726	181	Αναμόρφωση θεσμικού πλαισίου των αρχαιρεσιών των αθλητικών φορέων, διακρινόμενοι συνοδοί αθλητών ΑμεΑ, σύσταση Εθνικής Πλατφόρμας Αθλητικής Ακεραιότητας, Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή(Ε.Ο.Ε), Ελληνική Παραολυμπιακή Επιτροπή (Ε.Π.Ε.) και άλλες διατάξεις	ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ	OXI	OXI	OXI	OXI
4727	184	Κώδικας Ψηφιακής Διακυβέρνησης (Ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/2102 και της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1024) -Κώδικας Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών (Ενσωμάτωση στο ελληνικό δίκαιο της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/1972) και άλλες διατάξεις	ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ	OXI	OXI	OXI	OXI
4728	186	Επείγουσες ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση των καταστροφικών συνεπειών από την πορεία του μεσογειακού κυκλώνα «Ιανός», περαιτέρω μέτρα για την αντιμετώπιση των συνεχιζόμενων συνεπειών της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19 και άλλες κατεπείγουσες διατάξεις	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	OXI	OXI	OXI	OXI
4734	196	Τροποποίηση του ν. 4557/2018 (Α' 139) για την πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας -Ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/843 (L 156) και του άρθρου 3 της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2177 (L 334) και λοιπές διατάξεις.	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	ΝΑΙ (χωρίς πινακίδα)	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4735	197	Τροποποίηση του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, νέο πλαίσιο επιλογής διοικήσεων στον δημόσιο τομέα, ρύθμιση οργανωτικών θεμάτων της Γενικής Γραμματείας Ιθαγένειας και της Γενικής Γραμματείας Ανθρώπινου Δυναμικού Δημόσιου Τομέα του Υπουργείου Εσωτερικών, ρυθμίσεις για την αναπτυξιακή προοπτική και την εύρυθμη λειτουργία των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και άλλες διατάξεις	ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ	OXI	OXI	OXI	OXI

4736	200	Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/904 σχετικά με τη μείωση των επιπτώσεων ορισμένων πλαστικών προϊόντων στο περιβάλλον	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4737	204	Κύρωση της από 24.9.2020 τροποποίησης της από 26.7.2018 Σύμβασης Δωρεάς μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου, του Κοινοφελούς Ιδρύματος με την επωνυμία «Κοινοφελές Ίδρυμα “ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Σ. ΩΝΑΣΗΣ” (ALEXANDER S. ONASSIS PUBLIC BENEFIT FOUNDATION)», που εδρεύει στο VADUZ του LIECHTENSTEIN, και του Ωνάσειου Καρδιοχειρουργικού Κέντρου (Ν.Π.Ι.Δ.), επείγουσες ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση του κινδύνου διασποράς του κορωνοϊού COVID-19 και άλλες διατάξεις	ΥΓΕΙΑΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4738	207	Ρύθμιση οφειλών και παροχή δεύτερης ευκαιρίας και άλλες διατάξεις	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	ΔΕΝ ΒΡΕΘΗΚΕ			
4745	214	Ρυθμίσεις για την επιτάχυνση της εκδίκασης εκκρεμών υποθέσεων του ν. 3869/2010, σύμφωνα με τις επιταγές της παρ. 1 του άρθρου 6 της Ε.Σ.Δ.Α., ως προς την εύλογη διάρκεια της πολιτικής δίκης, τροποποιήσεις του Κώδικα Δικηγόρων και άλλες διατάξεις	ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	ΔΕΝ ΒΡΕΘΗΚΕ			
4753	227	Λήψη συμπληρωματικών μέτρων για την εφαρμογή του Κανονισμού (ΕΕ) 2019/1150 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Ιουνίου 2019 για την προώθηση της δίκαιης μεταχείρισης και της διαφάνειας για τους επιχειρηματικούς χρήστες επιγραμμικών υπηρεσιών διαμεσολάβησης (L 186), ρυθμίσεις για τη Διυπηρεσιακή Μονάδα Ελέγχου Αγοράς, την Επιτροπή Ανταγωνισμού, τη λειτουργία της αγοράς και λοιπές διατάξεις.	ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ	ΔΕΝ ΒΡΕΘΗΚΕ			
4756	235	Μέτρα ενίσχυσης των εργαζομένων και ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, κοινωνικοασφαλιστικές ρυθμίσεις και διατάξεις για την ενίσχυση των ανέργων	ΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ	ΔΕΝ ΒΡΕΘΗΚΕ			
4757	240	Σύσταση, λειτουργία και αρμοδιότητες Αρχής Πολιτικής Αεροπορίας, ρύθμιση ζητημάτων Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών.	ΥΠΟΔΟΜΩΝ & ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	ΔΕΝ ΒΡΕΘΗΚΕ			
4758	242	Περιστολή του λαθρεμπορίου - Κύρωση του Πρωτοκόλλου για την εξάλειψη του παράνομου εμπορίου καπνού, διατάξεις περί κοινοφελών περιουσιών και σχολαζουσών κληρονομιών, διατάξεις για τα τέλη κυκλοφορίας και τα τέλη ταξινόμησης, κίνητρα για την προσέλκυση φορολογικών κατοίκων και άλλες διατάξεις	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	ΔΕΝ ΒΡΕΘΗΚΕ			
4759	245	Εκσυγχρονισμός της Χωροταξικής και Πολεοδομικής Νομοθεσίας και άλλες διατάξεις	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	ΔΕΝ ΒΡΕΘΗΚΕ			

4760	247	Ρυθμίσεις σωφρονιστικής νομοθεσίας, διατάξεις για το Ταμείο Προνοίας Απασχολουμένων στα Σώματα Ασφαλείας και λοιπές διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη και Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου	ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ	ΔΕΝ ΒΡΕΘΗΚΕ			
4761	248	Αναδιοργάνωση του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων και μετονομασία του σε Οργανισμό Διαχείρισης και Ανάπτυξης Πολιτιστικών Πόρων, προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς στο εξωτερικό, ρυθμίσεις για το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης και το μουσείο «Φοίβος Ανωγειανάκης» και άλλες διατάξεις	ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ	ΔΕΝ ΒΡΕΘΗΚΕ			
4763	254	Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Διά Βίου Μάθησης, ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/958 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 28ης Ιουνίου 2018 σχετικά με τον έλεγχο αναλογικότητας πριν από τη θέσπιση νέας νομοθετικής κατοχύρωσης των επαγγελματών (ΕΕ L 173), κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας για το Ελληνογερμανικό Ίδρυμα Νεολαίας και άλλες διατάξεις.	ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑ ΤΩΝ	ΔΕΝ ΒΡΕΘΗΚΕ			
4764	256	Ρυθμίσεις για την προστασία της δημόσιας υγείας από τις συνέπειες της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19, την ενίσχυση των μέσων μαζικής μεταφοράς, την επιτάχυνση της απονομής των συντάξεων, τη ρύθμιση οφειλών προς τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης και άλλες κατεπείγουσες διατάξεις	ΥΓΕΙΑΣ	ΔΕΝ ΒΡΕΘΗΚΕ			

2021

ΝΟΜΟΣ	ΦΕΚ Α'	ΤΙΤΛΟΣ	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ	Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης-Ανάλυση (άρθρου 62 ν. 4622/2019)	ΘΕΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ		
					ΟΦΕΛΗ	ΚΟΣΤΟΣ	ΚΙΝΔΥΝΟΙ
4765	6	«Εκσυγχρονισμός του συστήματος προσλήψεων στον δημόσιο τομέα και ενίσχυση του Ανώτατου Συμβουλίου Επιλογής Προσωπικού (Α.Σ.Ε.Π.) και λοιπές διατάξεις»	ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4766	8	«Έγκριση σχεδίων συμβάσεων στον τομέα της άμυνας»	ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4767	9	«Καθορισμός του εύρους της αιγιαλίτιδας ζώνης στη θαλάσσια περιοχή του Ιονίου και των Ιονίων Νήσων μέχρι το Ακρωτήριο Ταίναρο της Πελοποννήσου»	ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4770	15	«Ολοκληρωμένη θαλάσσια πολιτική στον νησιωτικό χώρο, διατάξεις για	ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ & ΝΗΣΙΩΤΙΚΗΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ

		συμμόρφωση με υποχρεώσεις διεθνούς ναυσιπλοΐας και την αναβάθμιση Λ.Σ.-ΕΛ.ΑΚΤ. και ειδικές ρυθμίσεις για την ψηφιοποίηση και εν γένει ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής ναυτιλίας στη μετά COVID εποχή»	ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ				
4771	16	«Κύρωση: α) της από 11.12.2020 Σύμβασης Δωρεάς μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου, του Κοινωφελούς Ιδρύματος με την επωνυμία «Κοινωφελές Ίδρυμα Ιωάννη Σ. Λάτση (John S. Latsis Public Benefit Foundation) » και του Ν.Π.Δ.Δ. με την επωνυμία «Γενικό Νοσοκομείο Αθηνών “Γ. ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ” » και β) της από 9.12.2020 Σύμβασης Δωρεάς μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου, της 4ης Υ.Πε. Μακεδονίας και Θράκης, του Αντικαρκινικού Νοσοκομείου Θεσσαλονίκης «Θεαγένειο», της Άννας Μαρίας Λουΐζας Ιωάννη Λάτση και της Ελληνικής Αντικαρκινικής Εταιρείας και λοιπές διατάξεις του Υπουργείου Υγείας»	ΥΓΕΙΑΣ	NAI	NAI	NAI	NAI
4772	17	«Διενέργεια Γενικών Απογραφών έτους 2021 από την Ελληνική Στατιστική Αρχή, επείγουσες ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19, επείγουσες δημοσιονομικές και φορολογικές ρυθμίσεις και άλλες διατάξεις»	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	NAI	NAI	NAI	NAI
4777	25	«Εισαγωγή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας, αναβάθμιση του ακαδημαϊκού περιβάλλοντος και άλλες διατάξεις»	ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ	NAI	NAI	NAI	NAI
4778	26	«Μισθολόγιο, ζητήματα ανθρώπινου δυναμικού της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων και άλλες επείγουσες διατάξεις»	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	NAI	NAI	NAI	OXI
4779	27	«Ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2010/13 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 10ης Μαρτίου 2010 για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παροχή υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων, όπως έχει τροποποιηθεί με την Οδηγία (ΕΕ) 2018/1808 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 14ης Νοεμβρίου 2018 και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας της Γενικής Γραμματείας Επικοινωνίας και Ενημέρωσης»	ΠΑΡΑ ΤΩ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΩ	NAI	NAI	NAI	OXI
4780	30	«Εθνική Αρχή Προσβασιμότητας, Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής»	ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ	NAI	NAI	NAI	NAI
4781	31	«Οργάνωση και λειτουργία Υπουργείου Εξωτερικών, Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού, ρύθμιση θεμάτων διεθνούς αναπτυξιακής συνεργασίας και ανθρωπιστικής βοήθειας και άλλες διατάξεις»	ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ	NAI	NAI	NAI	OXI
4782	36	«Εκσυγχρονισμός, απλοποίηση και	ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ &	NAI	NAI	OXI	OXI

		αναμόρφωση του ρυθμιστικού πλαισίου των δημοσίων συμβάσεων, ειδικότερες ρυθμίσεις προμηθειών στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας και άλλες διατάξεις για την ανάπτυξη, τις υποδομές και την υγεία»	ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ		ΚΑΙ ΤΑ ΔΥΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ	ΤΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΑΙ ΤΟ ΕΘΝ. ΑΜΥΝΑΣ	ΤΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΑΙ ΤΟ ΕΘΝ. ΑΜΥΝΑΣ
4783	38	«Κύρωση της απόφασης (ΕΕ, ΕΥΡΑΤΟΜ) 2020/2053 του Συμβουλίου της 14ης Δεκεμβρίου 2020 για το σύστημα των ιδίων πόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και για την κατάργηση της απόφασης 2014/335/ΕΕ, Ευρατόμ και άλλες διατάξεις»	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4784	40	«Η Ελλάδα σε κίνηση: Βιώσιμη Αστική Κινητικότητα – Μικροκινητικότητα - Ρυθμίσεις για τον εκσυγχρονισμό, την απλούστευση και την ψηφιοποίηση διαδικασιών του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών και άλλες διατάξεις»	ΥΠΟΔΟΜΩΝ & ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4785	42	«Κύρωση επενδυτικής συμφωνίας μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της μονοπρόσωπης ανώνυμης εταιρείας με την επωνυμία «ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΧΡΥΣΟΣ ΜΟΝΟΠΡΟΣΩΠΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΤΑΛΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΧΡΥΣΟΥ» και συναφείς διατάξεις»	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ
4786	43	«Εφαρμογή διατάξεων του Κανονισμού (ΕΕ) 2017/1939 του Συμβουλίου της 12ης Οκτωβρίου 2017 σχετικά με την εφαρμογή ενισχυμένης συνεργασίας για τη σύσταση της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας, ρυθμίσεις για τη λειτουργία των δικαστηρίων και άλλες διατάξεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης»	ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
4787	44	«Κύρωση Σύμβασης Διανομής Ακινήτου - Σύστασης Δικαιώματος Επιφανείας Ακινήτου Μητροπολιτικού Πόλου Ελληνικού - Αγίου Κοσμά, ρύθμιση συναφών θεμάτων και άλλες διατάξεις»	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
4790	48	«Κατεπείγουσες ρυθμίσεις για την προστασία της δημόσιας υγείας από τις συνεχιζόμενες συνέπειες της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19, την ανάπτυξη, την κοινωνική προστασία και την επαναλειτουργία των δικαστηρίων και άλλα ζητήματα»	ΥΓΕΙΑΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4791	51	«Αναγκαίες ρυθμίσεις για την εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με τον αναθεωρημένο, με ισχύ από 1ης.1.2021, Κώδικα Αντιντόπινγκ του Παγκόσμιου Οργανισμού Αντιντόπινγκ»	ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
4792	54	«Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/633 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Απριλίου 2019 σχετικά με τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές στις σχέσεις μεταξύ επιχειρήσεων στην αλυσίδα εφοδιασμού γεωργικών προϊόντων και τροφίμων και λοιπές διατάξεις»	ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΤΡΟΦΙΜΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4795	62	«Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου του Δημόσιου Τομέα, Σύμβουλος Ακεραιότητας στη δημόσια διοίκηση και	ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ

		άλλες διατάξεις για τη δημόσια διοίκηση και την τοπική αυτοδιοίκηση»					
4796	63	«Απλούστευση του πλαισίου άσκησης οικονομικών δραστηριοτήτων αρμοδιότητας Υπουργείων Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, Υποδομών και Μεταφορών, ρυθμίσεις για τη μεταφορά στον Οργανισμό Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας των αρμοδιοτήτων για τα εμπορικά σήματα, άλλες διατάξεις για την ενίσχυση της ανάπτυξης και άλλες επείγουσες ρυθμίσεις»	ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ	NAI	NAI	NAI	NAI
4797	66	«Κρατική αρωγή προς επιχειρήσεις και μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα φορείς για θεομηνίες, επείγουσες ρυθμίσεις για τη στήριξη της οικονομίας, συμπληρωματικός κρατικός προϋπολογισμός και συνταξιοδοτική ρύθμιση και λοιπές επείγουσες διατάξεις»	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	NAI	NAI	NAI	OXI
4798	68	«Κώδικας δικαστικών υπαλλήλων και λοιπές επείγουσες διατάξεις»	ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	NAI	NAI	NAI	OXI
4799	78	«Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/878 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Μαΐου 2019 για την τροποποίηση της Οδηγίας 2013/36/ΕΕ, όσον αφορά τις εξαιρούμενες οντότητες, τις χρηματοδοτικές εταιρείες συμμετοχών, τις μικτές χρηματοοικονομικές εταιρείες συμμετοχών, τις αποδοχές, τα μέτρα και τις εξουσίες εποπτείας και τα μέτρα διατήρησης κεφαλαίου (L 150), ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/879 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Μαΐου 2019 για την τροποποίηση της Οδηγίας 2014/59/ΕΕ σχετικά με την ικανότητα απορρόφησης των ζημιών και ανακεφαλαιοποίησης των πιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων επενδύσεων και της Οδηγίας 98/26/ΕΚ (L 150), μέσω της τροποποίησης του άρθρου 2 του ν. 4335/2015, και λοιπές επείγουσες διατάξεις»	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	NAI	NAI	NAI	NAI
4800	81	«Μεταρρυθμίσεις αναφορικά με τις σχέσεις γονέων και τέκνων, άλλα ζητήματα οικογενειακού δικαίου και λοιπές επείγουσες διατάξεις»	ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	NAI	NAI	OXI	OXI
4801	83	«Παραγωγή, εξαγωγή και διάθεση τελικών προϊόντων φαρμακευτικής κάνναβης του είδους Cannabis Sativa L περιεκτικότητας σε τετραϋδροκανναβινόλη (THC) άνω του 0,2% και άλλες διατάξεις»	ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ	NAI	NAI	NAI	NAI
4802	86	«Κύρωση της σύμβασης μεταβίβασης εμπραγμάτων δικαιωμάτων λόγω εισφοράς σε είδος έναντι αυξήσεως μετοχικού κεφαλαίου μεταξύ αφενός του Ταμείου Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου Α.Ε. και αφετέρου της Ελληνικό – Εταιρεία Διαχείρισης και Αξιοποίησης Ακινήτων Ελληνικού Αεροδρομίου Α.Ε.»	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	NAI	NAI	OXI	OXI

4804	90	«Εκλογή Δημοτικών και Περιφερειακών Αρχών και λοιπές διατάξεις»	ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
4806	95	«Κύρωση της από 30.5.2021 Πράξης «Νομοθετικού Περιεχομένου «Θέσπιση, περιεχόμενο και διαδικασία έκδοσης Ψηφιακού Πιστοποιητικού COVID-19» (Α' 87) και ειδικότερες εγγυήσεις για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα»	ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΥΓΕΙΑΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4807	96	«Θεσμικό πλαίσιο τηλεργασίας, διατάξεις για το ανθρώπινο δυναμικό του δημοσίου τομέα και άλλες επείγουσες ρυθμίσεις»	ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
4808	101	«Για την Προστασία της Εργασίας - Σύσταση Ανεξάρτητης Αρχής «Επιθεώρηση Εργασίας» - Κύρωση της Σύμβασης 190 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για την εξάλειψη της βίας και παρενόχλησης στον κόσμο της εργασίας - Κύρωση της Σύμβασης 187 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για το Πλαίσιο Προώθησης της Ασφάλειας και της Υγείας στην Εργασία - Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1158 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Ιουνίου 2019 για την ισορροπία μεταξύ της επαγγελματικής και της ιδιωτικής ζωής, άλλες διατάξεις του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων και λοιπές επείγουσες ρυθμίσεις»	ΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4809	102	«Αναμόρφωση θεσμικού πλαισίου της Επιτροπής Επαγγελματικού Αθλητισμού, διατάξεις εναρμόνισης με ολιστική μελέτη FIFA-UEFA για το ποδόσφαιρο και την Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία, αναδιάρθρωση επαγγελματικών κατηγοριών ποδοσφαίρου, λειτουργική ενίσχυση Εθνικού Οργανισμού Καταπολέμησης Ντόπινγκ, αναμόρφωση θεσμικού πλαισίου προπονητών αθλημάτων και λοιπές τροποποιήσεις της αθλητικής νομοθεσίας»	ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4810	107	«Οικονομική αποκατάσταση παραχωρησιούχων αεροδρομίων λόγω των συνεπειών της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19 για το έτος 2020»	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
4811	108	«Απλούστευση του πλαισίου άσκησης οικονομικών δραστηριοτήτων αρμοδιότητας Υπουργείων Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Υποδομών και Μεταφορών, Υγείας και Τουρισμού, ρυθμίσεις για τις παραγωγικές δραστηριότητες και την ενίσχυση της ανάπτυξης και άλλες επείγουσες ρυθμίσεις»	ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ
4812	110	«Κύρωση της από 24.3.2021 τροποποίησης της από 3.2.2020 επιμέρους Σύμβασης Δωρεάς για το Έργο Ι [Παράρτημα 5 του ν. 4564/2018] και της από 13.5.2021 τροποποίησης της από 6.9.2018 σύμβασης δωρεάς μεταξύ του Ιδρύματος «Κοινοφελές Ίδρυμα Σταύρος Σ. Νιάρχος» και του Ελληνικού Δημοσίου για την ενίσχυση και	ΥΓΕΙΑΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ

		αναβάθμιση των υποδομών στον τομέα της υγείας και των Παραρτημάτων της, ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19 και άλλες διατάξεις»					
4813	111	«Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2022-2025»	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4816	118	«Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας - Τροποποίηση του ν. 4557/2018 - Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/1673 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2018, σχετικά με την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες μέσω του ποινικού δικαίου, επιτάχυνση της απονομής της δικαιοσύνης και άλλες επείγουσες διατάξεις»	ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4817	123	«Κύρωση της από 24.06.2021 Συμφωνίας Τροποποίησης Διατάξεων της από 31.05.2007 Σύμβασης Παραχώρησης για το Έργο «Μελέτη, Κατασκευή, Χρηματοδότηση, Λειτουργία, Συντήρηση και Εκμετάλλευση του Αυτοκινητοδρόμου Κεντρικής Ελλάδος (Ε65)» που κυρώθηκε με τον ν. 3597/2007 (Α΄ 168), όπως αυτή τροποποιήθηκε: 1) με την από 28.11.2013 «Συμφωνία Τροποποίησης Διατάξεων της Σύμβασης Παραχώρησης» που κυρώθηκε με το άρθρο δεύτερο του ν. 4219/2013 «Κύρωση των Συμφωνιών Τροποποίησης των συμβάσεων παραχώρησης των μεγάλων οδικών έργων και ρύθμιση συναφών θεμάτων» (Α΄ 269), 2) με την από 19.12.2013 «Συμφωνία Τροποποίησης Διατάξεων της από 28.11.2013 Συμφωνίας Τροποποίησης Διατάξεων Σύμβασης Παραχώρησης» που κυρώθηκε με το άρθρο 44 του ν. 4354/2015 «Διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, μισθολογικές ρυθμίσεις και άλλες επείγουσες διατάξεις εφαρμογής της συμφωνίας δημοσιονομικών στόχων και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων» (Α΄ 176) και 3) με την από 11.12.2018 «Συμφωνία Τροποποίησης Διατάξεων της Σύμβασης Παραχώρησης» που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 4586/2018 (Α΄ 217)»	ΥΠΟΔΟΜΩΝ & ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4818	124	«α) Ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία διατάξεων των Οδηγιών (ΕΕ) 2017/2455, (ΕΕ) 2019/1995 και (ΕΕ) 2018/1910 όσον αφορά υποχρεώσεις που απορρέουν από τον φόρο προστιθέμενης αξίας για παροχές υπηρεσιών και πωλήσεις αγαθών εξ αποστάσεως και σχετικές ρυθμίσεις - β) Τροποποιήσεις του ν. 4649/2019 «Πρόγραμμα παροχής εγγύησης σε τιτλοποιήσεις πιστωτικών	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ

		ιδρυμάτων» (Α΄206), βάσει της υπό στοιχεία C(2021) 2545/9.4.2021 (2021/N) εγκριτικής απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για παράταση του προγράμματος «ΗΡΑΚΛΗΣ» - γ) Διατάξεις για τη ρύθμιση οφειλών και την παροχή δεύτερης ευκαιρίας – Τροποποιήσεις του ν. 4738/2020 και λοιπές διατάξεις – δ) Λοιπές επείγουσες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείων Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Εθνικής Άμυνας, Πολιτισμού και Αθλητισμού, Υποδομών και Μεταφορών»					
4819	129	«Ολοκληρωμένο πλαίσιο για τη διαχείριση των αποβλήτων - Ενσωμάτωση των Οδηγιών 2018/851 και 2018/852 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ής Μαΐου 2018 για την τροποποίηση της Οδηγίας 2008/98/ΕΚ περί αποβλήτων και της Οδηγίας 94/62/ΕΚ περί συσκευασιών και απορριμμάτων συσκευασιών, πλαίσιο οργάνωσης του Ελληνικού Οργανισμού Ανακύκλωσης, διατάξεις για τα πλαστικά προϊόντα και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, χωροταξικές - πολεοδομικές, ενεργειακές και συναφείς επείγουσες ρυθμίσεις»	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
4820	130	«Οργανικός Νόμος του Ελεγκτικού Συνεδρίου και άλλες ρυθμίσεις»	ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4821	134	«Εκσυγχρονισμός του Ελληνικού Κτηματολογίου, νέες ψηφιακές υπηρεσίες και ενίσχυση της ψηφιακής διακυβέρνησης και άλλες διατάξεις»	ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4823	136	«Αναβάθμιση του σχολείου, ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών και άλλες διατάξεις»	ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
4824	156	«Κύρωση: α) της από 5.8.2021 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου «Έκτακτα μέτρα για την αντιμετώπιση του κινδύνου πυρκαγιών» (Α΄ 138) και β) της από 13.8.2021 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου «Έκτακτα μέτρα για την αποτελεσματική προστασία και την ταχεία αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος, την άμεση στήριξη των πληγέντων από τις πυρκαγιές του Ιουλίου/Αυγούστου 2021 και συναφείς διατάξεις» (Α΄ 143) και άλλες διατάξεις»	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
4825	157	«Αναμόρφωση διαδικασιών απελάσεων και επιστροφών πολιτών τρίτων χωρών, προσέλκυση επενδυτών και ψηφιακών νομάδων, ζητήματα αδειών διαμονής και διαδικασιών χορήγησης διεθνούς προστασίας, διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου και Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη και άλλες επείγουσες διατάξεις»	ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ & ΑΣΥΛΟΥ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4826	160	«Ασφαλιστική Μεταρρύθμιση για τη Νέα Γενιά: εισαγωγή κεφαλαιοποιητικού συστήματος προκαθορισμένων εισφορών στην επικουρική ασφάλιση, ίδρυση, οργάνωση και λειτουργία Ταμείου Επικουρικής Κεφαλαιοποιητικής Ασφάλισης και άλλες επείγουσες	ΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ

		ρυθμίσεις»					
4827	164	«Κύρωση της Συμφωνίας για τη λήξη ισχύος των Διμερών Επενδυτικών Συμφωνιών μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης»	ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ
4828	165	«Κύρωση του Πρωτοκόλλου Τροποποίησης της Συμφωνίας για το Πρόγραμμα Συνεργασίας Διμερούς Αναπτυξιακής Βοήθειας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Δημοκρατίας της Αλβανίας, που υπογράφηκε στην Αθήνα, στις 20 Δεκεμβρίου 2001»	ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
4829	166	«Ενίσχυση διαφάνειας και λογοδοσίας σε θεσμικούς φορείς της Πολιτείας, αποκατάσταση της ακεραιότητας του Ενιαίου Συστήματος Κινητικότητας και λοιπές διατάξεις»	ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4830	169	«Νέο πλαίσιο για την ευζωία των ζώων συντροφιάς - Πρόγραμμα «ΑΡΓΟΣ» και λοιπές διατάξεις»	ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
4831	170	«Οργανισμός του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους (ΝΣΚ) και κατάσταση των λειτουργών και των υπαλλήλων του και άλλες διατάξεις»	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4832	172	«Κύρωση κώδικα νομοθεσίας για την ολοκληρωμένη θαλάσσια πολιτική στον νησιωτικό χώρο και για τον μηχανισμό εφαρμογής, την κρατική εποπτεία και τους γενικούς όρους υλοποίησης του Μεταφορικού Ισοδυνάμου»	ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ & ΝΗΣΙΩΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4837	178	«Πρόληψη και αντιμετώπιση περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης ανηλίκων, Πρόγραμμα «Κυψέλη» για την αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών σε βρεφικούς, βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς, διατάξεις για την προώθηση της αναδοχής και της υιοθεσίας, «Προσωπικός Βοηθός για τα Άτομα με Αναπηρία» και άλλες διατάξεις»	ΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4838	180	«Κύρωση συμφωνίας τροποποίησης της από 24.6.2016 Σύμβασης Παραχώρησης που τιτλοφορείται «Σύμβαση Παραχώρησης σχετικά με τη χρήση και την εκμετάλλευση ορισμένων χώρων και περιουσιακών στοιχείων εντός του Λιμένος Πειραιώς» μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου και της "ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΜΕΝΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε."»	ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ & ΝΗΣΙΩΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ
4839	181	«Κύρωση της από 26.7.2021 τροποποίησης και αντικατάστασης της από 3.6.2019 επιμέρους Σύμβασης Δωρεάς για το Έργο VI της από 6.9.2018 Σύμβασης Δωρεάς μεταξύ του Ιδρύματος «Κοινοφελές Ίδρυμα Σταύρος Σ. Νιάρχος» και του Ελληνικού Δημοσίου για την ενίσχυση και αναβάθμιση των υποδομών στον τομέα της υγείας και των Παραρτημάτων της και άλλες επείγουσες διατάξεις για την αντιμετώπιση της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19»	ΥΓΕΙΑΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4840	186	«Κύρωση συμβατικών κειμένων	ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ

		αναφορικά με το «Διεθνές Κέντρο για την Ανάπτυξη Μεταναστευτικής Πολιτικής (ICMPD)»	ΣΗΣ & ΑΣΥΛΟΥ				
4842	190	«Ταχεία πολιτική δίκη, προσαρμογή των διατάξεων της πολιτικής δικονομίας για την ψηφιοποίηση της πολιτικής δικαιοσύνης, άλλες τροποποιήσεις στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και λοιπές επείγουσες διατάξεις»	ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4843	193	«Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/2002 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Δεκεμβρίου 2018 «σχετικά με την τροποποίηση της Οδηγίας 2012/27/ΕΕ για την ενεργειακή απόδοση», προσαρμογή στον Κανονισμό 2018/1999/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Δεκεμβρίου 2018 σχετικά με τη διακυβέρνηση της Ενεργειακής Ένωσης και της Δράσης για το Κλίμα και στον κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμό 2019/826/ΕΕ της Επιτροπής, της 4ης Μαρτίου 2019, «για την τροποποίηση των Παραρτημάτων VIII και IX της Οδηγίας 2012/27/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το περιεχόμενο των περιεκτικών αξιολογήσεων του δυναμικού αποδοτικής θέρμανσης και ψύξης» και συναφείς ρυθμίσεις για την ενεργειακή απόδοση στον κτιριακό τομέα, καθώς και την ενίσχυση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και του ανταγωνισμού στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, και άλλες επείγουσες διατάξεις»	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4849	207	«Αναμόρφωση και εκσυγχρονισμός του ρυθμιστικού πλαισίου οργάνωσης και λειτουργίας του υπαίθριου εμπορίου, ρυθμίσεις για την άσκηση ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων και την απλούστευση πλαισίου δραστηριοτήτων στην εκπαίδευση, βελτιώσεις στην επιμελητηριακή νομοθεσία, άλλες διατάξεις του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων και λοιπές επείγουσες διατάξεις»	ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ
4850	208	«Οδηγώντας με ασφάλεια: Εκσυγχρονισμός πλαισίου εκπαίδευσης και εξέτασης υποψήφιων οδηγών και οδηγών για τη χορήγηση αδειών οδήγησης οχημάτων, διατάξεις σχετικά με την οδήγηση ατόμων με αναπηρία, ρυθμίσεις για την ταξινόμηση και την κυκλοφορία οχημάτων ιστορικού ενδιαφέροντος, λοιπές διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών και άλλες επείγουσες ρυθμίσεις»	ΥΠΟΔΟΜΩΝ & ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4855	215	«Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλες επείγουσες διατάξεις»	ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4858	220	«Κύρωση Κώδικα νομοθεσίας για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει	ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ

		της πολιτιστικής κληρονομιάς»					
4859	228	«Μέτρα διευκόλυνσης και εκσυγχρονισμού της ίδρυσης και λειτουργίας κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων, διατάξεις για τη διενέργεια ελέγχων και την επιβολή κυρώσεων και άλλες επείγουσες ρυθμίσεις»	ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΤΡΟΦΙΜΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4864	237	«Στρατηγικές επενδύσεις και βελτίωση του επενδυτικού περιβάλλοντος μέσω της επιτάχυνσης διαδικασιών στις ιδιωτικές και στρατηγικές επενδύσεις, δημιουργία πλαισίου για τις εταιρείες τεχνολογίας και άλλες επείγουσες διατάξεις για την ανάπτυξη»	ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4865	238	«Σύσταση και οργάνωση νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου με την επωνυμία «Εθνική Κεντρική Αρχή Προμηθειών Υγείας», στρατηγική κεντρικών προμηθειών προϊόντων και υπηρεσιών υγείας και άλλες επείγουσες διατάξεις για τη δημόσια υγεία και την κοινωνική πρόνοια»	ΥΓΕΙΑΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
4871	246	«Μεταρρυθμίσεις στο νομοθετικό πλαίσιο της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργών και άλλες επείγουσες διατάξεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης»	ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4872	247	«Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση και ρύθμιση ειδικότερων ζητημάτων απολιγνιτοποίησης»	ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4873	248	«Προστασία του εθελοντισμού, ενίσχυση της δράσης της Κοινωνίας των Πολιτών, φορολογικά κίνητρα για την ενίσχυση της κοινωφελούς δράσης των Ο.Κοι.Π. και λοιπές διατάξεις»	ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4875	250	«Πρότυποι Τουριστικοί Προορισμοί Ολοκληρωμένης Διαχείρισης, Οργανισμοί Διαχείρισης και Προώθησης Προορισμού, Ιαματικές Πηγές Ελλάδας και άλλες ρυθμίσεις για την ενίσχυση της τουριστικής ανάπτυξης»	ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4876	251	«Ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19 και την προστασία της δημόσιας υγείας και άλλες επείγουσες διατάξεις»	ΥΓΕΙΑΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ

2022

ΝΟΜΟΣ	ΦΕΚ Α'	ΤΙΤΛΟΣ	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ	Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης-Ανάλυση (άρθρου 62 ν. 4622/2019)	ΘΕΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ		ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ	
					ΟΦΕΛΗ	ΚΟΣΤΟΣ	ΚΙΝΔΥΝΟΙ	
4886	12	«Εκσυγχρονισμός του δικαίου ανταγωνισμού για την ψηφιακή εποχή - Τροποποίηση του ν. 3959/2011 και ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Δεκεμβρίου 2018 για την παροχή αρμοδιοτήτων στις	ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	

		αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών, ώστε να επιβάλλουν αποτελεσματικότερα τους κανόνες και για τη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς και άλλες διατάξεις»					
4887	16	«Αναπτυξιακός Νόμος - Ελλάδα Ισχυρή Ανάπτυξη»	ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4889	21	«Κύρωση της από 29.7.2021 Επιμέρους Σύμβασης Δωρεάς - Έργο II, Παράρτημα 11 της από 6.9.2018 κύριας Σύμβασης Δωρεάς μεταξύ του Ιδρύματος «Κοινοφελές Ίδρυμα Σταύρος Σ. Νιάρχος» και του Ελληνικού Δημοσίου για την ενίσχυση και αναβάθμιση των υποδομών στον τομέα της Υγείας και άλλες επείγουσες διατάξεις για την αντιμετώπιση της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19»	ΥΓΕΙΑΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4890	23	«Κύρωση της από 28.1.2022 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου «Επείγουσες φορολογικές, τελωνειακές και συναφείς ρυθμίσεις, επείγουσες διατάξεις για τη διασφάλιση του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας» (Α' 14) και λοιπές επείγουσες διατάξεις»	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4891	27	«Για την ενίσχυση της αμυντικής θωράκισης της Χώρας»	ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4892	28	«Εκσυγχρονισμός του Ηλεκτρονικού Εθνικού Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης και άλλες επείγουσες διατάξεις»	ΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4903	46	«Πρότυπες προτάσεις για έργα υποδομής και λοιπές επείγουσες διατάξεις»	ΥΠΟΔΟΜΩΝ & ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4908	52	«Μέτρα αντιμετώπισης της οπαδικής βίας, ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας των λεσχών φιλάθλων, αθλητικός εθελοντισμός, πνευματικός αθλητισμός, ηλεκτρονικός αθλητισμός (e-sports), εργασιακός αθλητισμός, άλλες διατάξεις για τον εκσυγχρονισμό της αθλητικής νομοθεσίας και λοιπές διατάξεις»	ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
4912	59	«Ενιαία Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων και άλλες διατάξεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης»	ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4914	61	«Διαχείριση, έλεγχος και εφαρμογή αναπτυξιακών παρεμβάσεων για την Προγραμματική Περίοδο 2021-2027, σύσταση Ανώνυμης Εταιρείας «Εθνικό Μητρώο Νεοφυών Επιχειρήσεων Α.Ε.» και άλλες διατάξεις»	ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4915	63	«Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Καταπολέμησης της Διαφθοράς, διατάξεις για θέματα ανθρώπινου δυναμικού και Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, νομοθετικό πλαίσιο εκπαίδευσης των σπουδαστών/σπουδαστριών της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης και	ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ

		Αυτοδιοίκησης για την ένταξη στον κλάδο Π.Ε. Επιτελικών Στελεχών, διατάξεις για την ολοκλήρωση της μεταφοράς των δασικών υπηρεσιών στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, διατάξεις για την εφαρμογή του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0», Εθνική Σύναξη Ομογενών και άλλες επείγουσες διατάξεις»					
4916	65	«Εκσυγχρονισμός του πλαισίου λειτουργίας της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς - Πρόγραμμα συνεισφοράς Δημοσίου σε εύρωτους οφειλέτες μέχρι τη μεταβίβαση της κατοικίας τους στον φορέα απόκτησης και επαναμίσθωσης του κεφαλαίου Α' του μέρους δευτέρου του τρίτου βιβλίου του ν. 4738/2020 - Ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία των Οδηγιών (ΕΕ) 2020/1151 και (ΕΕ) 2021/1159, νέος μειωμένος Ενιαίος Φόρος Ιδιοκτησίας Ακινήτων (ΕΝ.Φ.Ι.Α.), επείγουσες φορολογικές και τελωνειακές ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση ιδίως της ενεργειακής κρίσης και άλλες διατάξεις»	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
4917	67	«Κύρωση της από 17.3.2022 Επιμέρους Σύμβασης Δωρεάς Έργο VIII, Παράρτημα 12 της από 6.9.2018 Σύμβασης Δωρεάς μεταξύ του Ιδρύματος «Κοινοφελές Ίδρυμα Σταύρος Σ. Νιάρχος» και του Ελληνικού Δημοσίου για την ενίσχυση και αναβάθμιση των υποδομών στον τομέα της υγείας - Ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19 και την προστασία της δημόσιας υγείας και άλλες επείγουσες διατάξεις»	ΥΓΕΙΑΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4918	68	«Μετατροπή του Οργανισμού Ασφάλισης Εξαγωγικών Πιστώσεων (Ο.Α.Ε.Π.) σε Ανώνυμη Εταιρεία με τον τίτλο «Ελληνική Εταιρεία Εξαγωγικών Πιστώσεων» και κύρωση του Καταστατικού της και άλλες διατάξεις»	ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4919	71	«Σύσταση εταιρειών μέσω των Υπηρεσιών Μιας Στάσης (Υ.Μ.Σ.) και τήρηση του Γενικού Εμπορικού Μητρώου (Γ.Ε.ΜΗ.) - Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1151 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Ιουνίου 2019 για την τροποποίηση της Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132, όσον αφορά τη χρήση ψηφιακών εργαλείων και διαδικασιών στον τομέα του εταιρικού δικαίου (L 186) και λοιπές επείγουσες διατάξεις»	ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4920	74	«Ενσωμάτωση α) της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2162 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2019 σχετικά με την έκδοση καλυμμένων ομολόγων και τη δημόσια εποπτεία καλυμμένων	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ

		<p>ομολόγων και την τροποποίηση των Οδηγιών 2009/65/ ΕΚ και 2014/59/ΕΕ, β) της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1153 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση κανόνων με σκοπό τη διευκόλυνση της χρήσης χρηματοοικονομικών και άλλων πληροφοριών για την πρόληψη, την ανίχνευση, τη διερεύνηση ή τη δίωξη ορισμένων ποινικών αδικημάτων και την κατάργηση της Απόφασης 2000/642/ΔΕΥ του Συμβουλίου, γ) της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2034 σχετικά με την προληπτική εποπτεία επιχειρήσεων επενδύσεων, την τροποποίηση των Οδηγιών 2002/87/ ΕΚ, 2009/65/ΕΚ, 2011/61/ΕΕ, 2013/36/ΕΕ, 2014/59/ ΕΕ και 2014/65/ΕΕ και την προσαρμογή στον Κανονισμό (ΕΕ) 2019/2033 σχετικά με τις απαιτήσεις προληπτικής εποπτείας επιχειρήσεων επενδύσεων και την τροποποίηση των Κανονισμών (ΕΕ) 1093/2010, (ΕΕ) 575/2013, (ΕΕ) 600/2014 και (ΕΕ) 806/2014, δ) του άρθρου 1 της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2177 για την τροποποίηση της Οδηγίας 2014/65/ΕΕ για τις αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων, ε) της Οδηγίας (ΕΕ) 2020/1504 για την τροποποίηση της Οδηγίας 2014/65/ΕΕ για τις αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων και την προσαρμογή στον Κανονισμό (ΕΕ) 2020/1503 σχετικά με τους Ευρωπαίους παρόχους υπηρεσιών συμμετοχικής χρηματοδότησης για επιχειρήσεις, στ) της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1160 για την τροποποίηση των Οδηγιών 2009/65/ΕΚ και 2011/61/ΕΕ όσον αφορά τη διασυνοριακή διανομή οργανισμών συλλογικών επενδύσεων, ζ) της Οδηγίας (ΕΕ) 2021/338 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Φεβρουαρίου 2021 για την τροποποίηση της Οδηγίας 2014/65/ΕΕ όσον αφορά τις απαιτήσεις παροχής πληροφοριών, την παρακολούθηση των προϊόντων και τα όρια θέσης, και των Οδηγιών 2013/36/ΕΕ και (ΕΕ) 2019/878 όσον αφορά την εφαρμογή τους στις εταιρείες επενδύσεων, με σκοπό τη διευκόλυνση της ανάκαμψης από την κρίση της COVID-19, Συμπληρωματικός Κρατικός Προϋπολογισμός οικονομικού έτους 2022 και συναφείς διατάξεις»</p>					
4921	75	<p>«Δουλειές Ξανά: Αναδιοργάνωση Δημόσιας Υπηρεσίας Απασχόλησης και ψηφιοποίηση των υπηρεσιών της, αναβάθμιση δεξιοτήτων εργατικού δυναμικού και διάγνωσης των αναγκών εργασίας και άλλες διατάξεις»</p>	ΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ

4924	80	«Εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την εκτελεστική Οδηγία (ΕΕ) 2019/69 της επιτροπής της 16ης Ιανουαρίου 2019 για τη θέσπιση τεχνικών προδιαγραφών για τα όπλα συναγερμού και σηματοδοσίας δυνάμει της Οδηγίας 91/477/ ΕΟΚ του Συμβουλίου της 18ης Ιουνίου 1991 σχετικά με τον έλεγχο της απόκτησης και της κατοχής όπλων, όπως κωδικοποιήθηκε με την Οδηγία 2021/555 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Μαρτίου 2021 σχετικά με τον έλεγχο της απόκτησης και της κατοχής όπλων (L 115)»	ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ
4926	82	«Εκσυγχρονισμός του θεσμικού πλαισίου για τη δραστηριοποίηση των πλοίων αναψυχής και των τουριστικών ημερόπλοιων, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του κλάδου των επαγγελματικών πλοίων αναψυχής και άλλες διατάξεις»	ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ & ΝΗΣΙΩΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	ΝΑΙ* η καλύτερα διαμορφωμένη Ανάλυση	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4931	94	«Γιατρός για όλους, ισότιμη και ποιοτική πρόσβαση στις υπηρεσίες του Εθνικού Οργανισμού Παροχής Υπηρεσιών Υγείας και στην Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας και άλλες επείγουσες διατάξεις»	ΥΓΕΙΑΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
4933	95	«Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς την Οδηγία (ΕΕ) 2019/2161 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2019 για την τροποποίηση της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου και των Οδηγιών 98/6/ΕΚ, 2005/29/ΕΚ και 2011/83/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά στην καλύτερη επιβολή και τον εκσυγχρονισμό των κανόνων της Ένωσης για την προστασία των καταναλωτών και άλλες διατάξεις» ΟΔΗΓΙΑ (ΕΕ) 2019/2161 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 27ης Νοεμβρίου 2019 «για την τροποποίηση της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, και των οδηγιών 98/6/ΕΚ, 2005/29/ΕΚ και 2011/83/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά την καλύτερη επιβολή και τον εκσυγχρονισμό των κανόνων της Ένωσης για την προστασία των καταναλωτών»	ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
4934	100	«Ένταξη των περιοχών ισχύος του Κτηματολογικού Κανονισμού Δωδεκανήσου στο Εθνικό Κτηματολόγιο, εφαρμογή σε αυτές της κοινής εθνικής νομοθεσίας - Διασύνδεση Ληξιαρχείων και «Ελληνικού Κτηματολογίου» -	ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ

		Καταχώριση αγωγών και αιτήσεων στα κτηματολογικά φύλλα και λοιπές διατάξεις»					
4935	103	«Κίνητρα ανάπτυξης επιχειρήσεων, μέσω συνεργασιών και εταιρικών μετασχηματισμών και άλλες διατάξεις»	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
4936	105	«Εθνικός Κλιματικός Νόμος - Μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα και προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, επείγουσες διατάξεις για την αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης και την προστασία του περιβάλλοντος»	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟ Σ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ

2020

Υπήρξε νομοθέτηση⁷⁶ είκοσι (20) συνολικά τυπικών νόμων, από δώδεκα (12) επισπεύδοντα υπουργεία, με τα Υπουργεία Οικονομικών και Υγείας να έχουν από τέσσερις (4) νόμους.

Για τους έντεκα (11) από τους παραπάνω νόμους, δηλαδή για το 55% των νόμων του 2020, δεν έχουν συνταχθεί Αναλύσεις.

Το 20% των νόμων συνοδεύεται από Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης και το 10%, δηλαδή μόνο δύο νόμοι, είχαν πλήρως συμπληρωμένες Αναλύσεις.

2021

Δεκαεννέα (19) υπουργεία ανέλαβαν νομοθετική πρωτοβουλία για την ψήφιση εβδομήντα ενός (71) τυπικών νόμων. Τα πρώτα πέντε (5) Υπουργεία σε νομοπαραγωγή ήταν:

- Οικονομικών με έντεκα (11) σχέδια νόμου
- Δικαιοσύνης με οκτώ (8)
- Ανάπτυξης & Επενδύσεων με επτά (7)

⁷⁶ Όσοι νόμοι ψηφίστηκαν πριν τις 30.7.2020 και συγκεκριμένα το ν. 4715, δεν συνοδεύονταν από Ανάλυση του άρθ. 62 του ν. 4622/2019, η οποία σύμφωνα με τα όσα όριζε ο νόμος θα ίσχυε στην ουσία από τις 15.5.2020 και μετά (αφού θα είχε εκδοθεί το σχετικό Εγχειρίδιο και το Υπόδειγμα ορθής υποβολής της Ανάλυσης από τη ΓΓΝΚΘ), βλ. και παρακάτω «4.2 Ποιοτικά Χαρακτηριστικά»

- Εσωτερικών επίσης με επτά (7), και

- Υγείας με έξι (6) νομοσχέδια⁷⁷.

Από τους πιο πάνω νόμους μόνο για έναν (1) δεν είχε καταρτιστεί Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης – ν. 4826/2021 του Υπουργείου Εργασίας – και έτσι το ποσοστό νόμων που συνοδεύονταν από Ανάλυση άγγιξε το απόλυτο (98,6%).

2022

Ως τις 23.5.2022 δεκατέσσερα (14) υπουργεία συμμετείχαν στη νομοπαραγωγική διαδικασία, υποβάλλοντας προς ψήφιση είκοσι τέσσερα (24) σχέδια νόμου που όλα συνοδεύονταν από Ανάλυση (ποσοστό 100%), με το Υπουργείο Ανάπτυξης & Επενδύσεων να έχει τη μερίδα του λέοντος με πέντε (5) νομοθετήματα (περίπου 21%).

4.2 Ποιοτικά χαρακτηριστικά

Για την ορθή διαπίστωση των ποιοτικών χαρακτηριστικών που προκύπτουν από την απογραφή και την εμπειρική ανάλυση των σχεδίων νόμων που συνοδεύονται από Αναλύσεις Συνεπειών ρύθμισης, επιλέχθηκε να εξετάσουμε ειδικότερα τις επιμέρους Εκθέσεις γενικών συνεπειών, επειδή η εκτίμηση των συνεπειών μιας ρύθμισης στο προ-κοινοβουλευτικό στάδιο προσεγγίζεται, όσον αφορά τα οφέλη, το κόστος και τους πιθανούς κινδύνους κατά την εφαρμογή των διατάξεων της αξιολογούμενης ρύθμισης, μέσα από τις Εκθέσεις αυτές. Οι συντάκτες των ρυθμίσεων εδώ οφείλουν να σταθμίζουν τα οικονομικά διοικητικά και κοινωνικά οφέλη και τυχόν κόστος, και επισημαίνουν αστάθμητους παράγοντες που είναι πιθανό να προκύψουν⁷⁸.

2020

1. Όλες οι τροπολογίες που ψηφίσθηκαν μαζί με τους νόμους των οποίων οι Αναλύσεις Συνεπειών δεν βρέθηκαν, συνοδεύονταν από δικές τους Αναλύσεις Συνεπειών

⁷⁷ Το Υπουργείο Υγείας είχε συμμετοχή και σε ένα ακόμη σχέδιο νόμου, ως συναρμόδιο με το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης

⁷⁸ Βλ. Εγχειρίδιο Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης, 2020, ΓΓΝΚΘ, Προεδρία της Κυβέρνησης, σ. 20

Ρύθμισης. Σε αρκετές μάλιστα από αυτές υπήρχε καταγραφή στα πεδία που αφορούσαν θετικές (οφέλη) και αρνητικές (κόστος-κίνδυνοι) συνέπειες.

2. Η αναζήτηση των Αναλύσεων που συνόδευαν τους ψηφισθέντες νόμους του 2020, έγινε μέσα από το περιοδικό της Βουλής «Επί του Περισταλίου» (ηλεκτρονική έκδοση) και συγκεκριμένα στα τεύχη 11 (12 Ιανουαρίου 2021) και 34 (11 Ιανουαρίου 2022) αλλά και στον δικτυακό τόπο του Υπουργείου Εσωτερικών, www.ypes.gr («Δελτία νομοθεσίας»). Οι Αναλύσεις που δεν βρέθηκαν κατά την αναζήτηση αυτή και φαίνονται στην αντίστοιχη στήλη του πίνακα ήταν σε αρχαία μορφή PDF, για τα οποία δυστυχώς δεν ήταν δυνατή η πρόσβαση και από τις δύο παραπάνω πηγές.

3. Όσοι νόμοι ψηφίσθηκαν πριν τις 30.7.2020 και συγκεκριμένα το ν. 4715/2020, δεν συνοδεύονταν από Ανάλυση του άρθ. 62 του ν. 4622/2019, η οποία σύμφωνα με τα όσα όριζε ο νόμος θα ίσχυε στην ουσία από τις 15.5.2020 και μετά (αφού θα είχε εκδοθεί το σχετικό Εγχειρίδιο και το Υπόδειγμα ορθής υποβολής της Ανάλυσης από τη ΓΓΝΚΘ), όπως έχει ήδη επισημανθεί ανωτέρω.

Συγκεκριμένα οι νόμοι 4652, 4653, 4654, 4655, 4659 (Ιανουάριος 2020) – 4662, 4663, 4664, 4666, 4667, 4670, 4672 (Φεβρουάριος) – 4673, 4674, 4675, 4676, 4677, 4678, 4679, 4680, 4681 (Μάρτιος) – 4682, 4683, 4684 (Απρίλιος) δεν ελέγχθηκαν όσον αφορά την Ανάλυση με τη μορφή που προσδιορίζεται στο ν. 4622.

Οι νόμοι 4685, 4686 (Μάιος) – 4687, 4688, 4689, 4690 και 4691 (Ιούνιος) δεν συνοδεύονταν από τη Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης αλλά από τις επιμέρους εκθέσεις που προέβλεπε ο προηγούμενος νόμος (4048/2012).

2021

Στο περίπου 29% των νόμων (20 νόμοι από τους 70) οι οποίοι συνοδεύθηκαν από Ανάλυση, παρατηρήθηκε ότι οι συντάκτες τους δεν σημείωναν εκτιμήσεις στην Έκθεση γενικών συνεπειών για αρνητικές συνέπειες από την εφαρμογή της νομοθετούμενης ρύθμισης. Σε ακόμη είκοσι δύο (22) νόμους δεν προέκυπταν πιθανοί κίνδυνοι. Αθροιστικά το 60% των Αναλύσεων δεν περιελάμβανε επισήμανση εκτιμώμενων πιθανών κινδύνων.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο ν. 4813/2021 (ΦΕΚ Α' 111), το «Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2022-2025», συνοδεύεται από Ανάλυση η οποία δεν περιέχει εκτίμηση αρνητικών συνεπειών (κόστος-κινδύνους) από την εφαρμογή του.

Επίσης χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί ο νόμος για τις δημόσιες συμβάσεις, ο ν. 4782/2021 (η μεγαλύτερη σε έκταση τροποποίηση διατάξεων προηγούμενου κανόνα, συγκεκριμένα του ν. 4412/2016) που τον συνοδεύουν δύο Αναλύσεις, η πρώτη από το Υπουργείο Ανάπτυξης & Επενδύσεων, στην οποία δεν προκύπτουν κόστος και κίνδυνοι, και μία από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας με πλήρη καταγραφή αρνητικών συνεπειών.

(Σημείωση: οι τροπολογίες που ψηφίσθηκαν μαζί με τους τυπικούς νόμους συνοδεύθηκαν όλες από την απαιτούμενη Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης)

2022

Στις Αναλύσεις των σχεδίων νόμων μέχρι τις 23.5.2022, έχουν καταγραφεί δώδεκα (12) συμπληρωμένες Εκθέσεις γενικών συνεπειών (50%). Το υπόλοιπο σχεδόν 50% δεν περιλαμβάνει επισήμανση πιθανών κινδύνων από την εφαρμογή της αξιολογούμενης ρύθμισης ή ο συντάκτης δεν απαντά καθόλου στα πεδία των αρνητικών συνεπειών, σε ποσοστό 25% (6 Αναλύσεις αντίστοιχου αριθμού σχεδίων νόμων δεν περιέχουν στοιχείο για κόστος και κινδύνους).

Αξίζει εδώ να σημειώσουμε ότι η Ανάλυση που συνόδευε το νόμο 4926/2022 με επισπεύδον Υπουργείο το Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής θα μπορούσε να αναδειχθεί – λόγω της πληρότητάς της – ως υπόδειγμα για τη συμπλήρωση και υποβολή της από τους συντάκτες σχεδίων ή προτάσεων νόμων.

(Σημείωση: οι τροπολογίες που ψηφίσθηκαν μαζί με τους τυπικούς νόμους συνοδεύθηκαν όλες από την απαιτούμενη Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης)

4.3 Αρχικά συμπεράσματα

Μετά την απογραφή των τυπικών νόμων της περιόδου Ιούλιος 2020 – Μάιος 2022 και την ενδελεχή εξέτασή τους σε ό,τι αφορά τις Αναλύσεις που τους συνοδεύουν, διαπιστώνουμε την καθολική εφαρμογή – από την οπτική των ποσοστών – όσων ορίζει το άρθ. 62 του ν.

4622/2019 στην παρ. 1 για την Ανάλυση: «Κάθε σχέδιο νόμου, προσθήκη ή τροπολογία, ... συνοδεύεται από Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης (εφεξής Ανάλυση)».

Όλοι συνοδεύονται από την Ανάλυσή τους.

Το αν αυτή η εφαρμογή και από την οπτική της ποιοτικής της διάστασης είναι εξίσου ικανοποιητική, όπως προκύπτει από τα στοιχεία που προσπαθήσαμε να καταγράψουμε προηγουμένως, είναι ένα ερώτημα που λαμβάνει μάλλον αρνητική απάντηση. Το στοιχείο της μη καταγραφής – σε ποσοστό περίπου του 50% των Αναλύσεων – της εκτίμησης πιθανών κινδύνων συνεπεία της εφαρμογής της ρύθμισης, είναι αναμφίβολα σημαντικό για τη θεμελίωση αυτής της αρνητικής απάντησης.

Λαμβάνοντας υπόψη και το γεγονός ότι η Ανάλυση (σε προκαταρκτική έστω μορφή) αναρτάται και εισάγεται ως παράμετρος κατά τη διαδικασία διαβούλευσης της υπό αξιολόγηση και κατάρτιση ρύθμισης, ενισχύεται ο προβληματισμός για τη μη παράθεση τέτοιων στοιχείων.

Κεφάλαιο 5

Τελικά συμπεράσματα

5.1 Συμπεράσματα

Η ορθολογική νομοπαραγωγική διαδικασία στο προ-κοινοβουλευτικό της στάδιο είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την αρχή του κράτους δικαίου και τη συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της διαφάνειας. «Η νομοπαρασκευαστική εργασία και ο τρόπος της νομοθέτησης δεν είναι μια άνευ ουσίας ή μία ήσσονος σημασίας διαδικαστική λεπτομέρεια που βρίσκεται στο περιθώριο της ουσιαστικής συζήτησης για τις ρυθμίσεις που περιέχουν οι διατάξεις των νόμων. Η νομοπαρασκευαστική εργασία είναι το θεμέλιο για έναν νέο νομικό πολιτισμό, με σεβασμό στη Δημοκρατία, στους θεσμούς, αλλά και με σεβασμό στις λέξεις, με πλήρη συνείδηση για τον ρόλο που επιτελεί ή και καλείται να επιτελέσει σήμερα ο κανόνας δικαίου» (Μικρουλέας Η., 2014).

Η εκ των προτέρων αξιολόγηση της ρύθμισης είναι εξαιρετικά σημαντική για την ορθολογική προπαρασκευή της. Το χρονικά προσδιορισμένο στάδιο σύνταξης της Ανάλυσης, πριν τη λήψη της τελικής απόφασης από τον έχοντα την πρωτοβουλία νομοθέτησης, να παρέμβει για την επίλυση ενός προβλήματος με την υπό αξιολόγηση ρύθμιση ή εναλλακτική αυτής και σίγουρα πριν την εισαγωγή της στο Κοινοβούλιο, δημιουργεί κατάλληλες συνθήκες τήρησης των αρχών καλής νομοθέτησης.

Ως ευρύ πλαίσιο *ex ante* αξιολόγησης της ρύθμισης και εκτίμησης των πιθανών επιπτώσεων από την εφαρμογή των διατάξεών της, η Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης – όταν συμπληρωθεί σωστά – επιτυγχάνει πλήρως τους σκοπούς για τους οποίους ορίστηκε να είναι το βασικό εργαλείο αυτής της αξιολόγησης:

- Βελτίωση ποιότητας της παραγόμενης ρύθμισης
- Τεκμηρίωση με μετρήσιμα στοιχεία και με κριτήρια οικονομικότητας των ορθολογικότερων και αποτελεσματικότερων κανόνων δικαίου
- Διαφάνεια, λογοδοσία και ευρύτερη δημοκρατική νομιμοποίηση του θεσπιζόμενου μέτρου, με αποτέλεσμα την ενδυνάμωση των σχέσεων κράτους-πολίτη.

Στην κατεύθυνση αυτή, της ορθής σύνταξης της Ανάλυσης, συνδράμουν τα Εγχειρίδια Νομοπαρασκευαστικής Μεθοδολογίας και Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης, το σχετικό

Υπόδειγμα συμπλήρωσής της, καθώς επίσης στο άμεσο μέλλον – όπως διαφαίνεται – η ψηφιακή εφαρμογή για την κατάρτιση και υποβολή της.

Η μετάβαση στη σύγχρονη μορφή της Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης, είκοσι δύο χρόνια μετά τη Συνθήκη του Άμστερνταμ και δεκατρία από την «εγκύκλιο Καραμανλή», με αντικειμενικό σκοπό την καλύτερη νομοθέτηση στη χώρα μας και στόχο τη μείωση της πολυνομίας και κακονομίας στο πλαίσιο της ελληνικής έννομης τάξης, δείχνει ότι, ενώ εξακολουθεί να αντιμετωπίζει προβλήματα, σταδιακά θα αποφέρει τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα.

Η πρωτογενής έρευνα όλων των νόμων⁷⁹ από τον Ιούλιο του 2020 (θυμίζουμε ότι τότε έχουμε το πρώτο σχέδιο νόμου που συνοδεύθηκε με Ανάλυση του άρθ. 62 του ν. 4622/2019) μας επέτρεψε να καταγράψουμε ότι μόλις το 10% αυτών δεν συνοδευόταν από Ανάλυση, δώδεκα (12) νόμοι χωρίς Ανάλυση σε σύνολο εκατό δεκαπέντε (115) νόμων. Η πληρότητα των Αναλύσεων αυτών κρίνεται ικανοποιητική, αφού περιείχαν οι περισσότερες απαντήσεις σε όλα τα πεδία των ενοτήτων-εκθέσεων.

Πρέπει όμως να υπογραμμίσουμε τη μη παροχή στοιχείων πιθανών κινδύνων από την εφαρμογή των ρυθμίσεων, στην επιμέρους Έκθεση γενικών συνεπειών πενήντα τεσσάρων (54) νόμων. Αν και αυτό δεν σημαίνει ότι είναι βέβαιη η ύπαρξη αστάθμητων παραγόντων που θα δημιουργήσουν και ανάλογους κινδύνους, το ποσοστό δεν παύει να είναι αρκετά υψηλό, περίπου 47%.

Η αυτοματοποίηση της διαδικασίας σε σχέση με τη συμπλήρωση της Ανάλυσης φαίνεται πάντως να κερδίζει τη μάχη, με τη σταδιακή επικράτηση (μετά τους δύο πρώτους μήνες από την έκδοση του Εγχειριδίου με το Υπόδειγμα και τον Οδηγό συμπλήρωσης της Ανάλυσης) και εφαρμογή της από τους συντάκτες, σχεδόν όλων, των νομοσχεδίων και των τροπολογιών που κατατίθενται για ψήφιση στο Κοινοβούλιο. Ειδικά από την πρωτογενή έρευνα προκύπτει ότι σχεδόν όλες οι ψηφισθείσες τροπολογίες, στο χρονικό διάστημα που μελετήθηκε, συνοδεύθηκαν από Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης.

79 Εξαιρέθηκαν οι νόμοι κύρωσης του Κρατικού Προϋπολογισμού, Ισολογισμού και Απολογισμού, όπως και των Διεθνών Συμβάσεων

Η ex ante αξιολόγηση των επιπτώσεων των ρυθμίσεων με τη χρήση του εργαλείου της Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης αποσαφηνίζεται και απλοποιείται για όλους τους εμπλεκόμενους. Η Ανάλυση συνιστά εν κατακλείδι, πρόσφορο μέσο για τη βελτίωση της νομοπαραγωγικής διαδικασίας.

5.2 Προτάσεις

Ωστόσο, εκτός της ανάγκης να αξιοποιηθεί η Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης ως εργαλείο για την επίτευξη μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας της διαδικασίας παραγωγής των κανόνων δικαίου, η αντιμετώπιση του φαινομένου της πολυνομίας στην ελληνική έννομη τάξη χρειάζεται τη συνδρομή της κωδικοποίησης της νομοθεσίας και της ex post αξιολόγησης των ρυθμίσεων, με την αποτίμηση των αποτελεσμάτων εφαρμογής τους:

Στο πλαίσιο της κωδικοποίησης αρχικά του δικαίου, που η διαδικασία της ορίζεται στο Κεφάλαιο Δ' του ν. 4622/2019, θα καταγραφούν συνολικά τα προβλήματα που έχουν ανακύψει εξαιτίας του νομοθετικού πληθωρισμού, της απουσίας συνοχής στην αλληλεπίδραση των επιμέρους διατάξεων και τέλος της ασάφειας και πολυπλοκότητας πολλών νομοθετημάτων.

Απαιτούμενη, τέλος, είναι η αξιολόγηση των νόμων και των αποτελεσμάτων τους εν σχέσει με το κόστος εφαρμογής των διατάξεών τους, τα οφέλη που επήλθαν από αυτές και την ανάλυση της νομολογίας που προέκυψε.

Πηγές

- [Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης \(demo.gov.gr\)](http://demo.gov.gr)
- [Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020-2025 \(digitalstrategy.gov.gr\)](http://digitalstrategy.gov.gr)
- [Γενική Γραμματεία Ψηφιακής Διακυβέρνησης | Ανάλυση Συνεπειών \(secdigital.gov.gr\)](http://secdigital.gov.gr)
- Εγχειρίδιο Νομοπαρασκευαστικής Μεθοδολογίας, 2020, ΓΓΝΚΘ, Προεδρία της Κυβέρνησης
- Εγχειρίδιο για τις διαδικασίες διυπουργικού συντονισμού της Ελληνικής Κυβέρνησης, ΓΓΚ, 2018
- Έκθεση της Επιτροπής Χριστόφορου Πισσαρίδη – Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία, 14.11.2020
- *Επιθεώρηση της Κεντρικής Διοίκησης: Ελλάδα*, Επιθεωρήσεις Δημόσιας Διακυβέρνησης από τον ΟΟΣΑ, ελληνική έκδοση, 2012
- «Επί του Περισταλίου» περιοδικό της Βουλής των Ελλήνων, (ηλεκτρονική έκδοση) Τεύχος 11, Ιανουάριος 2021 και Τεύχος 34, Ιανουάριος 2022, <https://www.hellenicparliament.gr/userfiles/ebooks/periodiko>
- Η Ανάλυση των Συνεπειών των Ρυθμίσεων, Γραφείο Καλής Νομοθέτησης, 2015, Γραμματεία της Κυβέρνησης
- [KANONISMOS THS BOYLHΣ \(hellenicparliament.gr\)](http://hellenicparliament.gr)
- [Νομοθετική Διαδικασία \(hellenicparliament.gr\)](http://hellenicparliament.gr)
- Σύνταγμα της Ελλάδας, ΦΕΚ Α΄ 211, 24.12.2019
- *Better Regulation Guidelines*, EUROPEAN COMMISSION, Brussels, 2021
- OECD, 1997, *The OECD report on Regulatory reform*, [2391768.pdf \(oecd.org\)](http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/indicators-of-regulatory-policy-and-governance-2019-greece)
- <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/indicators-of-regulatory-policy-and-governance-2019-greece>
- OECD, 2021, *OECD Regulatory Policy Outlook 2021*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/38b0fdb1-en>
- <http://www.publiclawjournal.com>- Ηλεκτρονικό Επιστημονικό Περιοδικό Δημόσιο Δίκαιο
- <https://www.ypes.gr/dimosia-dioikisi/ekdoseis/deltia-nomothesias>

Βιβλιογραφία

- Ακριβοπούλου Χ., 2010, *Τι είναι κανονιστική μεταρρύθμιση-regulatory reform*, [Akrivopoulouchristina's Blog | Just another WordPress.com weblog](#)
- Αντωνίου Α.-Χ., 2017, *Η καλή νομοθέτηση στην Ελλάδα* [πτυχιακή εργασία, ΕΚΠΑ]
- Βαρειά Μ., 2019, «Ο εξορθολογισμός της νομοθετικής διαδικασίας μέσω της διαβούλευσης και οι αρχές καλής νομοθέτησης», *Επιθεώρηση Διοικητικής Επιστήμης*, 19, 251 επ.
- Βενιανάκη Α. & Γεωργιάδη Μ., 2021, *Συγγραφή Επιστημονικής Εργασίας στις Κοινωνικές & Ανθρωπιστικές Επιστήμες*, εκδ. GUTENBERG, Αθήνα
- Βενιζέλος Ευ., 2005, *Ποιότητα νομοθεσίας, κοινωνική συναίνεση και ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας* [ομιλία στο ΣΕΒ], <https://www.evenizelos.gr>
- Βιτσάκα Μ., 2018, *Η δημόσια διαβούλευση και η συνεισφορά της στη διαδικασία λήψης απόφασης* [πτυχιακή εργασία, ΕΚΠΑ]
- Γανίτου Κ., 2020, *Κανονιστική μεταρρύθμιση και καλή νομοθέτηση: μαθήματα από την Ευρώπη στην Ελλάδα* [διδασκαρική διατριβή, ΔΠΘ], <http://dx.doi.org/10.12681/eadd/49527>
- Δαρειωτάκη Α., 2020, *Κανονιστική μεταρρύθμιση στην Ελλάδα, η επιρροή των μέσων καλής νομοθέτησης στη νομοπαραγωγική διαδικασία: η περίπτωση της Ανάλυσης Συνεπειών Ρυθμίσεων* [διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου]
- *Επιθεώρηση Διοικητικής Επιστήμης*, 12/2006: Αφιέρωμα στην Καλή νομοθέτηση
- Καζαντζής Π., 2018, *Καλή Νομοθέτηση: Η Ευρωπαϊκή Εμπειρία* [τελική εργασία, ΕΣΔΔΑ]
- Καρκατσούλης Π., 2022, *Η καλή νομοθέτηση ως αντίδοτο στην κρίση της νομοθετικής λειτουργίας*, [Layout 1 \(in-social.gr\)](#)
- Κεραμιδά Α., 2019, *Οι κανόνες καλής νομοθέτησης σε συγκριτικό επίπεδο* [διπλωματική εργασία, ΕΚΠΑ]
- Κλαμαρής Ν., 2011, στο *ΠΟΛΥΝΟΜΙΑ, ΚΑΚΟΝΟΜΙΑ, ΑΝΟΜΙΑ*, ΕΒΕΑ
- Κοντιάδης Ξ. & Φωτιάδου Α., 2022, *Η συνταγματική ανθεκτικότητα στη δοκιμασία των κρίσεων. Κρίση ασφάλειας, οικονομική κρίση, πανδημία και Σύνταγμα* (Ηλεκτρονικό βιβλίο ελεύθερης πρόσβασης) - [constitutionalism.gr](#)
- Μακρυδημήτρης Α., 1991, «Η εκτελεστική λειτουργία: Τάσεις και χαρακτηριστικά», στο Μαθιουδάκη Μ. & Ανδρονόπουλου Β. (επιμ.), *Το ελληνικό κράτος: Οργάνωση και λειτουργία*

- Μακρυδημήτρης Α., 2005, *Η κανονιστική μεταρρύθμιση*, [ΑΠΟΨΕΙΣ | Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ \(Kathimerini.gr\)](http://www.kathimerini.gr)
- Μακρυδημήτρης, Α., 2008, «Η καλή νομοθέτηση ως προϋπόθεση της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας της διακυβέρνησης», στο *Κρίση του Ελληνικού Πολιτικού Συστήματος*;, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα
- Μακρυδημήτρης Α., 2013, *Υφαίνοντας τον Ιστό της Πηνελόπης. Διοίκηση και Δημοκρατία στην Ελλάδα της Μεταπολίτευσης*, Διοίκηση και Κοινωνία 9, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη
- Μακρυδημήτρης Α. & Μιχαλόπουλος Ν., επιμ., 2000, *Εκθέσεις Εμπειρογνομόνων για τη Δημόσια Διοίκηση (1951-1996)*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα
- Μανιτάκης Α., 2008, [Η διάκριση των εξουσιών ως οργανωτική βάση του κράτους ή ως πολιτική αρχή \(Ηλεκτρονικό βιβλίο ελεύθερης πρόσβασης\) - constitutionalism.gr](http://www.constitutionalism.gr)
- Μαντζούφας Π., 2018, *Καλή Νομοθέτηση και Κράτος Δικαίου*, εκδ. Ευρασία, Αθήνα
- Μαυροβουνιώτης Ν., 2020, *Η αρχή προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης* [διπλωματική εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο]
- Μπαξεβανάκη Ι., 2018, *Η δημόσια πολιτική της καλής νομοθέτησης: το εργαλείο της ανάλυσης συνεπειών ρυθμίσεων* [διπλωματική εργασία, ΕΚΠΑ]
- Μηναΐδης Σ., 2021, «Η Ανάλυση Συνεπειών της Ρύθμισης. Κομβική παράμετρος της νομοθετικής διαδικασίας», *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, 90, 833-856, [Sakkoulas-Online.gr](http://www.sakkoulas-online.gr)
- Μπήνα Ε., 2019, «Εφαρμογή της καλής νομοθέτησης στη νομοπαρασκευαστική διαδικασία», στο *6^ο Συνέδριο Ελλήνων Δημοσιολόγων* (<http://www.publiclawjournal.com>) - Ηλεκτρονικό Επιστημονικό Περιοδικό *Δημόσιο Δίκαιο*
- Μπινιώρης Σ., 2009, *Διοίκηση Ολικής Ποιότητας*, εκδ. Πασχαλίδης
- Παπαδοπούλου Λ., 2020, *Το κράτος δικαίου στην Ευρώπη και ο αυταρχικός λαϊκισμός ως «δούρειος ίππος» για την άλωσή του*, [προδημοσίευση] [Papadopoulou.Lina_Κράτος-δικαίου-ως-sine-qua-non-της-συνταγματικής-δημοκρατίας.pdf \(constitutionalism.gr\)](http://www.papadopoulou.lina.gr)
- Πραβίτα Μ. Η., 2014, «Όψεις Συλλογικότητας στη Λειτουργία της Κυβέρνησης: Η Περίπτωση των Κυβερνήσεων Συνεργασίας στην Εποχή του Μνημονίου», στο Μακρυδημήτρη Α., Σαματά Μ., Πρεβεδούρου Ευγ. & Πραβίτα Μ. Η. (επιμ.), *4^ο Συνέδριο Διοικητικών Επιστημόνων. Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση: Δυνατότητες, Προοπτικές, Αδυναμίες*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 435-466
- Πραβίτα Μ. Η., 2018, «Η αναδιοργάνωση των υπηρεσιακών συμβουλίων των δημόσιων υπαλλήλων. Επαγγελματισμός έναντι πολιτικοποίησης», *Ελληνική*

Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, 44(1), 49-75,
<https://doi.org/10.12681/hpsa.15921>

- Πρακτικά Συνεδρίου Βουλής των Ελλήνων, 2017, «Η ΚΑΛΗ ΝΟΜΟΘΕΤΗΣΗ ΩΣ ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΜΙΑΣ ΔΙΚΑΙΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ»:
- Βλαχόπουλος Σ., «Οι διαδικασίες προπαρασκευής ψήφισης και παρακολούθησης της υλοποίησης των νόμων κατά το Σύνταγμα και τον Κανονισμό της Βουλής. Βασικά χαρακτηριστικά και ελλείμματα»
 - Βούτσης Ν., στο «Εισαγωγή, Χαιρετισμός»
 - Βροντάκης Μ., στο «Συζήτηση»
 - Γεραπετρίτης Γ., «Η ανθεκτική πορεία προς έναν έλλογο κοινοβουλευτισμό»
 - Θεοτοκάτου Α., «Ομιλία»
 - Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., στα «Συμπεράσματα»
 - Καλογήρου Μ., «Χαιρετισμός»
 - Καμτσίδου Ι., «Μορφές εμφάνισης και συνέπειες της κακής νομοθέτησης στο πεδίο της Διοίκησης»
 - Κοντολής Σ., «Ομιλία»
 - Μαντζούφας Π., «Επιπτώσεις της κακής νομοθέτησης στα Θεμελιώδη Δικαιώματα των πολιτών και στην Οικονομία»
 - Παναγιωτόπουλος Ν., «Χαιρετισμός»
 - Παρασκευόπουλος Ν., στο «Εισαγωγή Προεδρεύοντος»
 - Παυλόπουλος Π., «Η σύγχρονη σχετικότητα του κανόνα δικαίου και οι επιπτώσεις της στο νομοθετικό έργο»
 - Συμεωνίδης Ι., «Μορφές εμφάνισης και συνέπειες της κακής νομοθέτησης στο πεδίο της Διοικητικής Δικαιοσύνης»
 - Τασόπουλος Γ., «Ο ρόλος των εσωτερικών οργάνων ελέγχου της Βουλής στη νομοπαραγωγική διαδικασία»
- Σπινέλλης Δ., 2018, *Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση στην Ελλάδα Επιτυχίες, Προβλήματα και ο Δρόμος Προς τον Ψηφιακό Μετασχηματισμό*, EGov_Upd_090318.pdf (dianeosis.org)
- Σωτηρόπουλος Δ. & Χριστόπουλος Χ., 2016, *Πολυνομία, Κακονομία και Γραφειοκρατία στην Ελλάδα*, polynomia_teliko_keimeno.pdf (dianeosis.org)
- Σωτηρόπουλος Δ. & Χριστόπουλος Χ., 2017, *Πολυνομία, Κακονομία και Γραφειοκρατία στην Ελλάδα*, Polynomia_Main_UPD_41217.pdf (dianeosis.org)

- Σωτηρόπουλος Δ. & Χριστόπουλος Χ., 2017a, *Πολυνομία, Κακονομία και Γραφειοκρατία στην Ελλάδα*, [Polynomia Parartima UPD 41217.pdf \(dianeosis.org\)](#)
- Τζέμος Β., 2013, *Οργανωτικό Διοικητικό Δίκαιο*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Τζέμος Β., 2017, «Η «σύννομη» κακοδιοίκηση» (<http://www.publiclawjournal.com>) - Ηλεκτρονικό Επιστημονικό Περιοδικό *Δημόσιο Δίκαιο*
- Τσούκας Π., 2011, «Γνωρίσματα και πρακτικές του κακού (Ελληνα) Νομοθέτη», στο *ΠΟΛΥΝΟΜΙΑ, ΚΑΚΟΝΟΜΙΑ, ΑΝΟΜΙΑ*, ΕΒΕΑ
- Φραγκάκης Ν., 2011, «Από την Ανομική Πολυνομία στην Ευνομία», στο *ΠΟΛΥΝΟΜΙΑ, ΚΑΚΟΝΟΜΙΑ, ΑΝΟΜΙΑ*, ΕΒΕΑ
- Χατζής Α., 2012, *Το Δίκαιο των Βιβλίων και το Δίκαιο της Πράξης*, <http://users.uoa.gr/~ahatzis/lawinbooks.pdf>, ανάκτηση 19.5.2022
- Χρυσόγονος Κ., 2014, *Συνταγματικό Δίκαιο*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη